

**TAKİBE DÜŞEN KREDİLERİN BANKA KARLILIĞINA ETKİSİ:
PANEL VERİ ANALİZİ İLE BİR İNCELEME**

(Yüksek Lisans Tezi)

Tuğba TURHAN YILDIZ

Kütahya-2024

T.C.
KÜTAHYA DUMLUPINAR ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
İktisat Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

**TAKİBE DÜŞEN KREDİLERİN BANKA KARLILIĞINA ETKİSİ:
PANEL VERİ ANALİZİ İLE BİR İNCELEME**

Danışman:
Doç. Dr. Hüseyin ÖNDER

Hazırlayan:
Tuğba TURHAN YILDIZ

Kütahya - 2024

Kabul ve Onay

KÜTAHYA DUMLUPINAR ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

İktisat Ana bilim dalında, 202285411040 öğrenci numaralı, Tuğba TURHAN YILDIZ'ın hazırlamış olduğu “*TAKİBE DÜŞEN KREDİLERİN BANKA KARLILIĞINA ETKİSİ: PANEL VERİ ANALİZİ İLE BİR İNCELEME*” başlıklı yüksek lisans tez çalışması ile ilgili tez savunma sınavı jüri tarafından yapılmış ve adayın tezinin OY BİRLİĞİ ile kabul edilmesine karar verilmiştir.

12/06/2024

Tez Jürisi	İmza	
	Kabul	Ret
Doç. Dr. Hüseyin ÖNDER (Danışman)		
Doç. Dr. Özer ÖZÇELİK		
Dr. Öğr. Üyesi Fatih AKBAŞ		

Onay

Doç. Dr. Eray ACAR

Enstitü Müdürü

Bilimsel Etik Bildirimi

Yüksek lisans tezi olarak hazırladığım “*Takibe Düşen Kredilerin Banka Karlılığına Etkisi: Panel Veri Analizi İle Bir İnceleme*” adlı çalışmanın öneri aşamasından sonuçlandığı aşamaya kadar geçen süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içerisindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığımı, bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu beyan ederim.

12/06/2024

Tuğba TURHAN YILDIZ

Özgeçmiş

İlköğretim, lise eğitimini Eskişehir’de tamamlamıştır. 2006 yılında Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İşletme Bölümünden mezun olmuş, 2007 yılında HSBC Bank A.Ş. Eskişehir Şubesinde Bireysel Bankacılık Satış ve Pazarlama Biriminde Yönetmen Yardımcısı olarak göreve başlamıştır. Şuan ICBC Turkey Bank A.Ş. Eskişehir Şubesi Perakende Bankacılık Satış ve Pazarlama Biriminde Danışman olarak çalışmaktadır.

ÖZET

TAKİBE DÜŞEN KREDİLERİN BANKA KÂRLILIĞINA ETKİSİ: PANEL VERİ ANALİZİ İLE BİR İNCELEME

TURHAN YILDIZ, Tuğba
Yüksek Lisans Tezi, İktisat Anabilim Dalı
Tez Danışmanı: Doç. Dr. Hüseyin ÖNDER
Haziran, 2024, 122 sayfa

Bu çalışma, gelişmekte olan piyasalardaki bankaların finansal sağlığını ve operasyonel verimliliğini anlamada büyük önem taşıyan bir konu olan Türk bankacılık sektöründeki takipteki krediler ile banka kârlılığı arasındaki iç içe geçmiş dinamikleri incelemektedir. Temel amaç, hem makroekonomik hem de bankaya özgü belirleyicileri hesaba katarken, takipteki kredilerin banka kârlılığının önemli bir ölçütü olan Aktif Kârlılığı (ROA) üzerindeki etkisini ampirik olarak araştırmaktır. Bu araştırmada, güvenilir bir panel veri analizi yöntemi kullanılarak, belirli bir dönem boyunca hem yerli hem de yabancı Türk bankalarının önemli bir kesitinden elde edilen veriler analiz edilmiştir. Analiz, takipteki krediler üzerindeki çok yönlü etkileri incelemek için GSYH büyümesi ve işsizlik oranları gibi makroekonomik göstergelerin yanı sıra sermaye yeterliliği ve likidite yeterlilik oranları gibi bankaya özgü faktörleri de içeren bir dizi değişkeni bir araya getirmiştir.

Bulgular çok yönlü bir tablo ortaya koymaktadır: faiz oranları ve makroekonomik koşullar gibi bazı geleneksel belirleyiciler takipteki krediler ve kârlılık üzerinde beklenen etkilerini sürdürürken, çalışma bazı bankacılık segmentlerinde takipteki krediler ile özkaynak kârlılığı arasında beklenenin aksine pozitif bir korelasyon olduğunu ortaya çıkarmıştır. Özellikle, bu etki Türkiye'de faaliyet gösteren yabancı bankalar arasında belirgin olup, bu ilişkiye aracılık eden temel stratejik veya operasyonel faktörlerin varlığına işaret etmektedir. Bu çalışma, kredi riski ve kârlılık arasındaki etkileşimin karmaşıklığını vurgulayarak bankacılıkta finansal istikrar ve risk yönetimine ilişkin daha geniş bir söyleme katkıda bulunmaktadır. Farklı banka türlerinin kendine has özelliklerini ve operasyonel ortamlarını dikkate alan özel risk yönetimi stratejilerine duyulan ihtiyacın altını çizmektedir. Ayrıca araştırma, özellikle banka yönetiminin niteliksel yönlerini ve düzenleyici ve ekonomik değişimlerin takipteki krediler-kârlılık bağı üzerindeki potansiyel etkisini keşfetme konusunda gelecekteki araştırmalar için alanlar tanımlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Banka Kârlılığı, Kredi Riski, Takipteki Kredi

ABSTRACT**THE IMPACT OF NON-PERFORMING LOANS ON BANK PROFITABILITY:
A REVIEW WITH PANEL DATA ANALYSIS**

TURHAN YILDIZ, Tuğba
Master Thesis, Department of Economics
Supervisor: Assoc. Prof. Hüseyin ÖNDER
June, 2024, 122 pages

This study analyses the intertwined dynamics between non-performing loans (NPLs) and bank profitability in the Turkish banking sector, an issue of great importance for understanding the financial health and operational efficiency of banks in emerging markets. The main objective is to empirically investigate the impact of NPLs on Return on Assets (ROA), an important measure of bank profitability, controlling for both macroeconomic and bank-specific determinants. Using a reliable panel data analysis method, this study analyses data from a significant cross-section of both domestic and foreign Turkish banks over a given period. The analysis combines a number of variables, including macroeconomic indicators such as GDP growth and unemployment rates, as well as bank-specific factors such as capital adequacy and liquidity ratios, to examine the multifaceted effects on NPLs.

The results show a mixed picture: while some traditional determinants such as interest rates and macroeconomic conditions maintain their expected impact on NPLs and profitability, the study reveals an inverse positive correlation between NPLs and return on equity in some banking segments. This effect is particularly pronounced for foreign banks operating in Turkey, suggesting the existence of key strategic or operational factors that mediate this relationship. This study contributes to the broader discourse on financial stability and risk management in banking by highlighting the complexity of the interaction between credit risk and profitability. It highlights the need for tailored risk management strategies that take into account the specific characteristics and operating environments of different types of banks. It also identifies areas for future research, particularly in exploring the qualitative aspects of bank management and the potential impact of regulatory and economic changes on the NPL-profitability nexus.

Keywords: Bank Profitability, Credit Risk, Non-Performing Loan

ÖNSÖZ

Tez çalışmam boyunca yardımlarını esirgemeyen, bilgi ve tecrübesiyle her türlü desteği veren Sayın Danışmanım Doç. Dr. Hüseyin ÖNDER' e sonsuz teşekkür ederim.

Ayrıca çalışmamın tamamlanma sürecinde bana destek veren eşime ve bu süreçte bana karşı gösterdiği anlayışından dolayı sevgili kızım Ada'ya teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ÖZET.....	v
ABSTRACT	vi
TABLolar LİSTESİ.....	x
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xi
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KREDİ RİSKİ VE TAKİPTEKİ KREDİLER KAVRAMI VE BELİRLEYİCİLERİ

1.1. KREDİ RİSKİ KAVRAMI	6
1.2. KREDİ RİSKİNİ BELİRLEYEN MAKROEKONOMİK GÖSTERGELER.....	10
1.2.1. Büyüme.....	11
1.2.2. Döviz Kuru	13
1.2.3. Faiz Oranı	15
1.2.4. Enflasyon (TÜFE)	17
1.2.5. İşsizlik.....	19
1.3. KREDİ RİSKİNİ BELİRLEYEN BANKAYA ÖZGÜ GÖSTERGELER.....	20
1.3.1. Kredi/Mevduat.....	20
1.3.2. Likidite Yeterlilik Oranları	20
1.3.3. Sermaye Yeterlilik Rasyosu	21
1.3.4. Aktif Kârlılığı	22
1.3.5. Net Faiz Marjı.....	22
1.3.6. Banka Büyüklüğü	23
1.4. TAKİPTEKİ KREDİLERİN TANIMI, KAPSAMI VE KREDİLERİ TAKİBE DÜŞÜREN SEBEPLER	24
1.4.1. Kavramsal Olarak Takipteki Krediler	26
1.4.2. Kapsamı Bakımından Takipteki Krediler	27
1.4.3. Kredileri Takibe Düşüren Sebepler	28
1.4.3.1. İşletmeyle Alakalı Sebepler	29
1.4.3.2. Çevreye Bağlı Sebepler.....	31
1.4.3.3. Bankacılık Sektörünün İşleyişine İlişkin Sebepler	31

İKİNCİ BÖLÜM

TAKİBE DÜŞEN KREDİLERİN YÖNETİM USULLERİ VE ETKİLERİ

2.1. TAKİBE DÜŞEN KREDİLERİN YÖNETİM USULLERİ.....	35
--	----

2.1.1. Kredilendirmede Alınabilecek Tedbirler.....	35
2.1.1.1. Kredilendirmeden Önce Alınabilecek Tedbirler.....	36
2.1.1.2. Kredi Verildiği Andan Takibe Düşülecek Ana Kadar Olan Süreçte Alınabilecek Tedbirler	38
2.1.1.3. Kredinin Sorunlu Hale Gelmesinden Sonra Alınabilecek Tedbirler.....	40
2.1.2. Takibe Düşen Kredilerle Alakalı Yönetimin ve Organizasyonun Yapısal İncelemesi	41
2.2. TAKİBE DÜŞEN KREDİLER VE ETKİLERİ.....	42
2.2.1. Aktif Kalitesine Etkileri.....	46
2.2.2. Reel Sektöre Etkileri.....	47
2.2.3. Sermaye Yeterliliğine Etkileri	48
2.2.4. Kârlılığa Etkileri	48
2.2.5. Türkiye'de Yaşanan İki Önemli Finansal Kriz ve Takipteki Krediler ile Banka Kârlılığında Yaşanan Gelişmeler.....	49
2.2.5.1. Kasım 2000 Krizinin Sebep ve Sonuçları.....	51
2.2.5.2. Şubat 2001 Krizinin Sebep ve Sonuçları	53
2.2.5.2.1. Kriz Sonrası Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı	56
2.2.5.2.2. Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na Devredilen Bankalar	61
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	
TAKİBE DÜŞEN KREDİLERİN BANKA KÂRLILIĞINA ETKİSİNİN PANEL VERİ ANALİZİ İLE İNCELENMESİ	
3.1. TAKİBE DÜŞEN KREDİLERİN BANKA KÂRLILIĞINA ETKİSİNİN İNCELENMESİ.....	65
3.1.1. Banka Kârlılığının Belirleyicileri ve Takipteki Krediler Üzerine Yapılmış Çalışmalar	66
3.2. TAKİBE DÜŞEN KREDİLERİN BANKA KÂRLILIĞINA ETKİSİNİN İNCELENMESİNE YÖNELİK ANALİZ.....	69
3.2.1. Araştırma Modeli.....	69
3.2.3. Çalışmada Kullanılan Yöntem.....	72
3.3. BULGULAR.....	75
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....	88
EKLER.....	96
KAYNAKÇA	98
DİZİN	108

TABLÖLER LİSTESİ**Sayfa**

Tablo 2.1: Temettü Hariç Ortaklık Hakları Fona Devredilen Bankalar ve Devir Tarihleri	62
Tablo 3.1: Tanımlayıcı İstatistikler	76
Tablo 3.2: Birim Etkiler ve Zaman Etkilerin Belirlenmesi	78
Tablo 3.3: Hausman Testi	79
Tablo 3.4: Temel Varsayımların Testi	80
Tablo 3.5: Modelin Analiz Sonuçları	83

ŞEKİLLER LİSTESİ**Sayfa**

Şekil 3.1: Örneklemdeki Banka Türleri.....	72
---	----

KISALTMALAR LİSTESİ

BDDK	Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu
DİBS	Devlet İç Borçlanma Senedi
DTH	Döviz Tevdiat Hesabı
FSB	Finansal İstikrar Kurulu
FSK	Finansal Sektör Komisyonu
GARCH	Generalized Auto Regressive Conditional Heteroskedasticity
GSMH	Gayri Safi Milli Hasıla
GSYİH	Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
IMF	İnternational Monetary Fund
İGE	İhracatı Geliştirme Anonim Şirketi
İMKB	İstanbul Menkul Kıymetler Borsası
IMF	İnternational Monetary Fund
KOBİ	Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler
LYO	Likidite Yeterlilik Oranı
NIM	Net interest margin
ROA	Return of Assest
ROE	Return on Equity
SYR	Sermaye Yeterlilik Rasyosu
TBB	Türkiye Bankalar Birliği
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TCMB	Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası
TKO	Takipteki Kredi Oranı
TMSF	Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
TÜFE	Tüketici Fiyat Endeksi
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu

TEZ METNİ

GİRİŞ

Günümüz dünyasında, ekonomi alanında gerçekleşen önemli değişimler, ürünlerin ve müşterilerin çeşitliliğindeki artış, türev ürünlerdeki gelişim ile yoğunlaşan rekabet ortamı, bankacılık sektörünün risk seviyesi yüksek yatırımlar gerçekleştirmelerini sağlamaktadır. Türkiye’deki mevcut faiz oranlarının, geçmiş dönemlere kıyasla daha düşük bir seviyede olması da bankacılık sektörünü kazançlarını yükseltebilmek adına, daha alternatif yatırımlar seçmelerine veya sağladıkları kredilerin hacmini arttırmaya yönlendirmektedir. Bununla birlikte, kredi portföyündeki genişlemeler, bankacılık sektöründe faaliyet gösteren kuruluşların potansiyel kredi müşterilerini analiz ederken birtakım detayları gözden kaçırmalarına yol açmaktadır. Bankaların risk alma eğilimindeki artış, ülkemizin bankacılık sistemindeki istikrarın korunmasına yönelik endişeleri tetiklemektedir (Yağcılar ve Demir, 2015, s. 221). Bankacılık sektörünün özellikle kredi sağlama konusundaki istekliliği, birtakım kritik kararların hatalı olarak alınmasına neden olmaktadır.

Kredilerin temel işlevi, tasarruf sahipleri tarafından yapılan birikimlerin, ekonomik faaliyetlerini sürdürebilmek ve gelişebilmek amacıyla fon ihtiyacı duyan kredi müşterilerine sunularak planlanan girişimlerin ve yatırımların yapılabilmesini sağlamaktır. Ekonomik kalkınma için büyük bir öneme sahip olan kredilerin verilmesi konusunda, tasarruf sahiplerinin de birikimlerinin korunması gerektiği açıktır. Geçmiş dönemlerde tasarrufa yönelik mevduatlar için devlet güvencesi sağlanmış, fakat ahlaki bir risk ortaya çıkmıştır. Risk unsurlarını önemsemeyen bankalar, tasarruf sahiplerinin kontrolünün dışına çıkmış ve geri ödenmeme olasılığı yüksek olan alanlara finansal kaynak sağlanmıştır. Bu yüksek riskli ekonomik koşulların sonucunda, 1997 yılından itibaren 18 banka Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu (TMSF)’ye devredilmek zorunda kalmıştır (Saka, 2010, s. 36). Her türlü ekonomik hareketliliğe karşı oldukça duyarlı olan finansal sistemin en önemli aktörleri olarak kabul edilen bankaların istikrarlarını ve güven ortamını koruyabilmek adına, kredi riski unsurunu göz önüne almalarının gerekliliği anlaşılmaktadır.

Bankacılık sektöründe, birçok bankanın en önemli faaliyeti kredi sağlamaktır. Bu nedenle, kredi sağlamadan önce bankalar, kredi kullandıracakları müşterilerin kredibilitesine ilişkin doğru kararlar almaya önem vermektedir. 2000 yılında bankacılık sektöründe ortaya çıkan finansal kriz, Türkiye’deki bankacılık sektörü açısından bir kilometre taşı olarak kabul edilmektedir. 2000 yılından bu yana, bankacılık sektörünün

yapısını değiştiren bazı düzenlemeler yapılmış ve bankacılık alanında denetleme ve risk yönetimi gibi önemli unsurlar ön plana çıkmıştır (Oktar ve Yüksel, 2015, s. 41).

Finansal piyasalarda işlem yapan kuruluşların kredi riskiyle karşı karşıya kalmaları olağandır. Kredi riski kavramı, gerçekleştirilen bir kredi işlemi için, kredi alan tarafın veya yapılan sözleşmede belirtilen taraflardan birinin yükümlü olduklarını zamanında ve doğru biçimde yerine getirmeme ihtimalinden kaynaklanan zarara uğrama olasılığı olarak açıklanmaktadır. Kredi riski, borç alan tarafın yapması gereken anapara ve faiz ödemeleri sürecinde sözleşme ile belirlenen yükümlülüklerini, finansal açıdan ortaya çıkan sorunlar sebebiyle gerçekleştirememesinden kaynaklanabilmektedir. Kredi riski, bankacılık sektörü için oldukça büyük bir öneme sahiptir. Kullandırılan kredilerin anapara ya da faiz ödemelerinde ortaya çıkabilen gecikmeler, sağlanan kredilerin yeniden yapılandırılması uygulamaları veya kredi alan tarafın finansal yetersizliği veya iflas etmesi gibi finansal kaynağın geri dönüşünü etkileyebilecek durumlar, kredi sağlayan bankanın nakit akışlarını da olumsuz olarak etkilemektedir.

Ekonominin aracı kuruluşu olarak kabul edilen bankaların, kredi sağlamaları halinde, verdikleri kredinin geri dönmeme riskini de üstlenmektedirler. Bu nedenle, etkili ve sağlıklı bir kredi riski yönetimi, bankacılık sektörü için önemli bir unsurdur. Bir kredinin risk seviyesi, o kredinin takibe düşme olasılığı olarak düşünülmektedir. Bankanın almış olduğu risk, sağlanan kredinin çeşidine göre, kredinin tutarı ya da teminatı doğrultusunda bir boyut kazanmaktadır.

Bankalar tarafından verilen kredilerin önemli bir miktarının takibe düşmesi, her zaman gerçekleşebilecek bir durumdur. Tüm bankaların sağladıkları kredilerin bir bölümü, bir noktada takibe düşebilmekte ve kredi zararı haline gelebilmektedir. Bu koşullar altında, olası zararların öngörülerek en düşük seviyeye çekilebilmesi gerekmektedir. Kredilerin takibe düşme sebepleri işletme yönetiminden, bankacılık sektörünün işleyişinden veya çevresel etmenlerden kaynaklanabilmektedir.

Bir banka tarafından sağlanan kredinin ödemelerinin aksaması halinde, takibe düşmeden önceki süreçte ve takibe düştükten sonra alınması gereken tedbirlerin faydalı olabilmesi için, sağlanan kredinin detaylı bir biçimde değerlendirilmesi oldukça önemlidir. Takibe düşen krediler, bir ekonomik sistemde finans alanında faaliyet gösteren bütün kuruluşların aktif kalitesinin bir göstergesi olduğu gibi, ülke genelinde reel sektörde yer alan işletmelerin ve hane halkının borç ödeyebilme kapasitesine de işaret etmektedir.

Bu nitelikleri ile takibe düşen krediler, ülkenin reel ekonomisi adına öncü ve belirleyici bir özelliğe sahip olan bir risk göstergesi olarak değerlendirilmektedir.

Bu çalışma, Türk bankacılık sektöründe takipteki krediler ile bunların banka kârlılığı üzerindeki etkisi gibi kritik bir konuyu ele almaktadır. Bankacılık kârlılığı üzerine yapılan kapsamlı araştırmalara rağmen, özellikle Türkiye gibi gelişmekte olan piyasalarda takipteki kredilerin kârlılık üzerindeki spesifik etkilerinin anlaşılmasında bir boşluk bulunmaktadır. Bu çalışma hem makroekonomik hem de bankaya özgü faktörleri dikkate alarak takipteki kredilerin Aktif kârlılığını (ROA) nasıl etkilediğine dair ampirik kanıtlar sunarak bu boşluğu doldurmayı amaçlamaktadır. Araştırmanın temel amaçları, takipteki krediler ile banka kârlılığı arasındaki ilişkiyi araştırmak, bu ilişkiyi etkileyen makroekonomik ve bankaya özgü belirleyicileri tespit etmek ve bankacılık sektöründe risk yönetimi ve politika formülasyonu için öneriler sunmaktır. Çalışma kapsamında Türkiye’de faaliyet gösteren yerli ve yabancı bankaların 2015-2022 dönemine ait verileri panel veri analizi yöntemleri kullanılarak kapsamlı bir şekilde analiz edilmiştir. Gayri safi yurtiçi hasıla (GSYİH) büyümesi, işsizlik oranları, sermaye yeterliliği ve likidite yeterlilik oranları gibi çeşitli değişkenleri gibi çeşitli değişkenleri entegre ederek, çalışma takipteki krediler-kârlılık bağımlı yönlendiren faktörlerin daha iyi anlaşılmasını sağlamayı amaçlamaktadır. Metodoloji, bir panel veri seti oluşturmayı ve regresyon sonuçlarının sağlamlığını ve güvenilirliğini sağlayan tanısal testlerle birlikte hem sabit hem de rassal etkiler modellerini kullanmayı içermektedir.

Bu çalışmanın birinci bölümünde bankaların maruz kaldığı kredi riski kavramı açıklanmaya çalışılacaktır. Ayrıca kredi riskinin makroekonomik belirleyicileri olan büyüme, döviz kuru, faiz oranları, enflasyon ve işsizlik ile mikroekonomik göstergeler olan kredi/mevduat, likidite yeterlilik oranları, sermaye yeterlilik rasyosu, aktif kârlılık, net faiz marjı ve banka büyüklüğü detaylı bir biçimde ele alınacaktır.

Çalışmanın ikinci bölümünde, takibe düşen kredi kavramı ve bu kavramın kapsamı tanımlanmaya çalışılacak, takibe düşen kredilerin yönetim usulleri, kredilerin takibe düşmesi sürecinde alınması gereken tedbirler, takibe düşen kredilerin etkileri ve bankacılık sektörü açısından önemi incelenmeye çalışılacaktır. Ayrıca Kasım 2000 ve Şubat 2001 krizlerinin sebep ve sonuçları açıklanacak olup kriz sonrası Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı ele alınarak, iflas eden Finans Kurumları konuya örnek bankalar ile incelenecektir.

Çalışmanın son bölümünde ise, Türkiye’de takipteki kredilerin makroekonomik ve bankaya özgü belirleyicilerinin banka kârlılığına etkisi panel data analizi ile incelenmeye çalışılacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM
KREDİ RİSKİ VE TAKİPTEKİ KREDİLER KAVRAMI VE
BELİRLEYİCİLERİ

1.1. KREDİ RİSKİ KAVRAMI

Bankacılık sektöründe, birçok bankanın en önemli faaliyeti kredi sağlamaktır. Bu nedenle, kredi sağlamadan önce bankalar, kredi kullandıracakları müşterilerin kredibilitesine ilişkin doğru kararlar almaya önem vermektedir. Bununla birlikte, sağlanan krediler hakkında verilen bu kararların doğruluğu, birtakım etmenler sebebiyle geçerliliklerini yitirebilmekte ya da müşterilerin kredibilite seviyeleri bazı etkenler dolayısıyla zamanla düşebilmektedir. Bu durum, bankaların teminat kalitelerine bağlı olarak kredi riski ile karşı karşıya kalmalarına neden olmaktadır. Bunun yanı sıra, bankacılık sektöründe yalnızca kredi faaliyetleri risk barındırmamakta, günümüzde sayıları hızla artan farklı finansal enstrümanlar da kredi riski içermektedir (Mirza, 2006, s. 3). Bu nedenle, kredi riski kavramının, günümüz bankacılık sektörü için güncel ve önemli bir kavram olduğu söylenebilmektedir.

Risk kavramı, en genel tanımlamayla, gerçekleşme olasılığı olan ve gerçekleşmesi halinde olumsuz sonuçlara neden olabilecek bir olguyu açıklamaktadır. Ekonomi alanına yönelik olarak ise risk kavramı, yapılan herhangi bir uygulama neticesinde bir zararın meydana gelmesi ya da bir kaybın veya giderin ortaya çıkması sebebiyle finansal yararın azalma olasılığı biçiminde tanımlanabilmektedir (Babuşcu, 2005, s. 4). Kredi riski kavramı, bir ödünç alan tarafından, önceki dönemlerde imzalanmış olan karşılıklı bir anlaşmanın içeriği kapsamında ödenmesi belirlenen miktarın, belirlenen zaman içerisinde ödenmemiş olması biçiminde açıklanabilmektedir. Buna ek olarak, ödünç alan müşterinin kredibilitesinde ortaya çıkabilecek olası azalmalar da kredi riski olarak değerlendirilmektedir (Ata, 2010, s. 31).

Kredi riski kavramı, gerçekleştirilen bir kredi işlemi için, kredi alan tarafın veya yapılan sözleşmede belirtilen taraflardan birinin yükümlü olduklarını zamanında ve doğru biçimde yerine getirmeme ihtimalinden kaynaklanan zarara uğrama olasılığı olarak açıklanmaktadır. Kredi riski, borç alan tarafın yapması gereken anapara ve faiz ödemeleri sürecinde sözleşme ile belirlenen yükümlülüklerini, finansal açıdan ortaya çıkan sorunlar sebebiyle gerçekleştirememesinden kaynaklanabilmektedir. Ayrıca kredi riski, kredi alan tarafın sözleşmede belirlenen yükümlülüklerini yerine getirme konusundaki isteksizliğinden de kaynaklanabilmektedir (Şapçı, 2014, s. 19). Borçlu olan tarafın, kredi alım sürecinde kabul ettiği her türlü yükümlülüğü, krediyi kullandıktan sonra yerine getirmesinde ekonomik kaynaklı olmayan aksamalar, bu doğrultuda değerlendirilmektedir.

Kredi riski, yapılacak fon aktarımında ortaya çıkan engellemeler ya da kısıtlamalar sebebiyle meydana gelebilecek transfer riskini kapsamaktadır. Ayrıca, ödünç alan müşterinin yapılan kredi anlaşmasında belirlenen yükümlülüklerinin bir kısmını ya da tamamını belirlenen şartlar doğrultusunda yerine getirmemesi sonucu ortaya çıkan ve bankacılık faaliyetlerinin cari ve gelecek dönem sermayelerini ve gelirlerini olumsuz olarak etkileyen bir kavramdır. Bankacılık sektöründe krediler, kıymet karşılığı olarak verilmektedir, ancak söz konusu kıymet, yalnızca ödünç alan müşterinin ödeme sözüdür. Bu borç verme faaliyetinde, sağlanan kredinin anaparasının ya da faizinin ödemesinde ortaya çıkabilecek sıkıntılar, banka için bir risk oluşturmaktadır (Avcı, 2011, s. 8-9). Ortaya çıkabilecek bu risk, kredi riski olarak adlandırılmaktadır.

Finansal piyasalarda işlem yapan kuruluşların kredi riskiyle karşı karşıya kalmaları olağandır. Bu piyasaların işleyiş düzeni en temel biçimde bir tarafın fon ödünç alması ve diğer tarafın fon ödünç vermesi olarak özetlenmektedir. Bu sisteme göre, borç veren, bir diğer değişle kredi sağlayan taraf her zaman risk alan konumundadır. Kredi sağlayan taraf, oldukça kârlı bir oranla borç veriyor olsa bile, borç alan tarafın geri ödemeyi aksatması ya da hiç ödeme yapmaması halinde zarara uğrama riskiyle karşı karşıyadır (Aksu, 1997, s. 14'ten aktaran Öker, 2007, s. 47).

Kredi alan tarafın birçok farklı sebeplerle, almış olduğu kredinin anapara ya da faizini ödemede güçlük yaşamasına ek olarak, borçlu tarafın ödeme yapmasına karşın bankanın bu ödemeyi tahsil edememesi de söz konusu olabilmektedir. Borçlu tarafın almış olduğu krediyi ödeyememesi durumu kredi değerliliği riski olarak adlandırılmaktadır. Ödemekle yükümlü olan tarafın ödemesini yapmış olmasına karşın, para aktarımının gerçekleştirilememesi sebebiyle ortaya çıkan risk ise “ülke riski” biçiminde tanımlanmaktadır. Ödemenin yapılamaması veya tahsilatın gerçekleştirilememesi durumlarının her ikisinde de meydana gelen risk, kredi riski olarak değerlendirilmektedir (Dereköy, 2006, s. 3).

Bu açıklamalar doğrultusunda, kredi riskinin kredi alan müşterinin geri ödeme konusunda sıkıntı yaşamasından kaynaklandığı anlaşılmaktadır. Bir diğer deyişle, kredi riski, sağlanan kredinin geri dönmemesi olarak ifade edilebilmektedir (Yıldırım, 2004, s. 10). Bir başka tanımlamaya göre kredi riski, finansal alanda yapılmış olan bir anlaşmanın taraflarının, anlaşmadan doğan ödeme yükümlülüklerini yerine getirebilmesi konusunda, anlaşmanın kredi sağlayan kurum açısından temsil etmekte olduğu değere karşılık gelecek şekilde, kurumun sermayesinde ya da gelirlerinde düşüklük olma ihtimalidir. Bu

düşüklük, iç ya da dış etmenler nedeniyle meydana gelebilecek engeller ve kısıtlanmalarla bağlantılı olabilmektedir (Delikanlı, 2010, s. 15).

Kredi riski, bankacılık sektörü için oldukça büyük bir öneme sahiptir. Kullandırılan kredilerin anapara ya da faiz ödemelerinde ortaya çıkabilen gecikmeler, sağlanan kredilerin yeniden yapılandırılması uygulamaları veya kredi alan tarafın finansal yetersizliği veya iflas etmesi gibi finansal kaynağın geri dönüşünü etkileyebilecek durumlar, kredi sağlayan bankanın nakit akışlarını da olumsuz olarak etkilemektedir. Bunların yanı sıra kredi riski, derecelendirme kuruluşları tarafından da göz önüne alınmaktadır. Ayrıca, hisse senetleri ile tahvil gibi unsurların finansal piyasada işlem görme durumu, likidite ve söz konusu işlemlerde ortaya çıkabilecek herhangi bir değer kaybı da kredi riski kavramı ile bağdaştırılmaktadır (Şimşek, 2007, s. 7). Bu açıdan incelendiğinde, bankacılık sektöründe ve finans alanında kredi riski kavramının, sağlanan bir kredinin geri ödenmesi sürecinde ortaya çıkabilecek olumsuzluklardan çok daha fazlasını ifade ettiği söylenebilmektedir.

Bankacılık sektöründe geleneksel anlamda kredi riskinin yönetilmesi, yalnızca mevcut kredi analizi prosedürlerinin uygun bir biçimde yeniden düzenlenmesi ile yapılmıştır. Kredi analizi prosedürleri, birbirleriyle bağlantılı iki farklı unsur üzerine odaklanmaktadır. Söz konusu unsurlar, kredi alan tarafın geri ödemeye ilişkin finansal gücü ve istekliliği olarak özetlenebilmektedir. Kredi analizi sürecinde, ödeme istekliliğine ilişkin analiz, borçlu olan tarafın karakterinin araştırılmasını gerektirmektedir. Ödeme yapabilmesini sağlayacak finansal gücüne ilişkin analiz ise, borç alan tarafın finansal beklentilerine ve ekonomik görünüşüne yönelik incelemeleri içermektedir. Her iki unsurun analizi için kapsamlı verilere ihtiyaç duyulmakta ve yapılan analizlerin sonuçları kritik bir önem taşımaktadır. Bununla birlikte, borç alan tarafın ekonomik gücüne ilişkin bilgiler daha önemli olarak kabul edilmektedir (Tokatlı, 2011, s. 102).

Bankacılık sektöründe özellikle ticari bankaların karşı karşıya kaldıkları en önemli risk kredi riskidir. Bu nedenle kredi riski, günümüzde bankaların başarılı olamamalarının öncelikli nedeni olarak kabul edilmektedir. Banka yöneticileri tarafından bireysel olarak verilen kredilerin risk düzeylerinin veya bütün portföyün risk düzeyinin değerlendirilmesi sürecinde kredi riski modeli ön plana çıkmaktadır. Bunun yanı sıra kredi riski yönetiminin bankalara faydaları aşağıda listelenmektedir (Avcı, 2011, s. 25);

- Kredi riski modelleri ile banka, ilerleyen dönemlerde olası kredi kayıplarını önceden tespit edebilmektedir.
- Banka kredi tutarını alternatif risklere sahip olan kredi müşterilerine göre belirleyebilmektedir.
- Bankanın borç kaybı rezervleri ile risk temelli anapara ihtiyaçları önceden saptanabilmektedir.
- Banka kredi toplamaya ilişkin durumu değerlendirebilmekte ve toplam limitlerini koyabilmektedir.
- Banka tarafından sağlanacak krediler için risk ile orantılı kârlılık düzeyi ölçülebilmektedir.

Yapılan bir istatistiğe göre, bankacılık alanındaki risk dağılımları incelendiğinde, kredi riski %72'lik bir orana sahiptir. Bu oran, %13'lük bir orana sahip olan piyasa riski ve %15'lik oranla operasyonel riske göre oldukça büyüktür (Yüzbaşıoğlu, 2003, s. 19). Sağlanan krediler, tüm bankalar için risk taşımaktadır. Bu noktada önemli olan unsur, kredi riskinin doğru biçimde belirlenerek kontrol altında tutulmasıdır. Bu sayede banka, kredi riski seviyesi daha düşük, aktif kalitesi ve kârı daha fazla olan bir portföy elde edebilmektedir (Dereköy, 2006, s. 10).

Kredi riskinin doğru bir biçimde saptanarak kontrol altında tutulması ve bankanın düşük risk ve yüksek kâra sahip bir portföy oluşturabilmesi için, kredi riskini meydana getiren temel etmenlerin göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Bu temel etmenler aşağıda listelenmektedir (Altıntaş, 2006, s. 359-360);

- *Genel siyasi, politik ve ekonomik etmenler:* Politik çevre, hükümetin politikaları ve sağladığı teşvikler, hükümetin para maliye ve gelir politikaları, adalet ve icra-takip sisteminin yeterliliği, iktisadi ve politik krizler, dış kaynaklar olarak sıralanmaktadır.
- *Doğa kaynaklı etmenler:* Deprem ve sel gibi doğal afetler, kuraklık olarak sıralanmaktadır.
- *Kredi alan müşteriye ilişkin etmenler:* Üretimi yapılan mal ya da hizmetin kalitesi, üretim maliyeti, ürün fiyatlama ve pazarlama stratejileri, tüketici talepleri ve teknolojik gelişmeler, grev ya da diğer mahalli unsurlar, işletme yönetim kabiliyeti, müşterinin borç ödeme kapasitesi, ani gelir değişimi olarak sıralanmaktadır.

- *Bankaya ilişkin etmenler:* Yeterli olmayan bilgilendirme, yetersiz ya da hatalı mali analiz ve değerlendirmeler, yeterli olmayan ve değersiz teminat kabulü, yetersiz takip, gecikmiş, fazla erken ya da hatalı reaksiyon olarak sıralanmaktadır.

Türkiye’de mevcut finansal yapının %85’ini bankacılık sektörü meydana getirmektedir. Sektörün sahip olduğu aktiflerinin kayda değer bir bölümünü sağlayan krediler oluşturmaktadır. Menkul kıymetler portföyü sektörün bir diğer kayda değer aktif kalemini teşkil etmektedir. Reel kesim, bankacılık sektörü tarafından sağlanan mevcut kredi hacminin ortalama üçte ikisini kullanmaktadır. Bu doğrultuda, işletmelere sağlanan krediler nedeniyle ortaya çıkan kredi riskinin, ülkenin ekonomik sisteminin finansal yapısı ve kârlılık seviyesi bakımından kritik öneme sahip olan bir unsur olduğu söylenebilmektedir (Güngör, 2012, s. 4). Kredi riski kavramının finansal düzeni ve ekonomik yapıyı büyük ölçüde etkileyebilmesi nedeniyle, özenle incelenmesi ve dikkate alınması gerekmektedir.

Bir ülkede kredi sağlayan bankalar maruz kaldıkları kredi riskinin seviyelerini birtakım ekonomik göstergeler doğrultusunda belirlemektedir. Söz konusu ekonomik göstergeler döviz kuru ve enflasyon gibi makroekonomik göstergeler olduğu gibi, likidite yeterlilik oranları, aktif kârlılık ve net faiz marjı gibi bankaya özgü göstergeler de olabilmektedir.

1.2. KREDİ RİSKİNİ BELİRLEYEN MAKROEKONOMİK GÖSTERGELER

Bir ülkenin ekonomik gelişimi için, bankacılık sektörünün faaliyetleri lokomotif işlevi görmektedir. İşletmelerin büyümesini, ülkede sermayenin birikimini ve ekonomik gelişimin istikrarlı bir biçimde devam edebilmesini olumlu olarak etkileyen bankalar, ekonomik sistemlerde kredi sağlayıcı kuruluşlar olarak kritik görevler üstlenmektedir. Krizlere dayanıklı, kârlılığı yüksek ve güçlü bir bankacılık sektörü, ülkenin finansal yapısının istikrarının sürmesini kolaylaştırarak olası makro ölçekli ekonomik şoklara yönelik koruyucu bir unsur olarak işlev göstermektedir. Bununla birlikte, dünya genelinde veya ülkede mevcut makroekonomik şartlardaki değişimler, bankacılık sektörünün işlevselliğini, performansını ve ekonomik istikrarı etkileyebilmektedir. Bu nedenle, ekonomik istikrarın ve parasal düzenin istenen ölçüde sürdürülebilmesinden sorumlu olan kurumların, küresel ve ulusal makroekonomik göstergelerdeki değişimlerin

bankacılık sektörü üzerindeki etkilerini yorumlayabilmeleri önem taşımaktadır (Taşkın, 2011, s. 289).

Mali politikanın ana ekonomik faktörleri ile ilişkili olarak ortaya çıkan sonuçlar, nakit transfer sistemleri, faiz oranları, döviz kurundaki değişimler, varlık fiyatları ve kredi enstrümanları üzerinden görülebilmektedir. Her biri bir diğeri üzerinde etkili olan bu unsurlar arasındaki ilişkiler, ülkenin ekonomik sisteminin gelişim seviyesi ile doğrudan bağlantılıdır. Kurumsallaşmasını ve gelişimini tamamlamış bir ekonomik sistemde, fon aktarımlarında meydana gelebilecek olası riskler düşürülerek güvenli bir fon akışı sağlanmakta ve reel kesimin fonlanması olarak adlandırılan, pek çok farklı parasal enstrüman aracılığıyla mevduat sahiplerinin birikimlerinin yatırım haline gelmesine aracılık edilmektedir. Söz konusu sürecin verimli ve etkin bir şekilde işlemesi, çoğunlukla tasarruflardaki yetersizlik nedeniyle olan yatırım eksikliğinin ortaya çıkmasını engellemektedir (Ceylan ve Durkaya, 2010, s. 21-22).

Krediler, bankacılık sektörü kapsamında ana aktif kalemi olarak değerlendirilmektedir. Sektörün gelişmesi için büyük bir role sahip olan krediler, küresel ve ulusal makroekonomik ilerlemelerle paralel olan bir gelişim göstermektedir. Benzer biçimde kredilerde, küresel veya ulusal bir ekonomik daralma halinde, üretim, istihdam, ithalat, ihracat ve gelecek dönemlerin finansal yapıları gibi konular ile ilişkili olarak, beklentilerin altında sonuçlar elde edildiği görülmektedir (Güngör, 2012, s. 6). Krediler üzerinde etkili olan söz konusu makroekonomik değişimler, doğal bir biçimde, kredi riskine ilişkin yapılan öngörülerde de belirleyici olmaktadır.

Kredi riskini belirleyen makroekonomik göstergeler bu çalışma kapsamında beş grupta incelenecektir. Bu göstergeler büyüme, döviz kuru, faiz oranları, enflasyon ve işsizlik olarak detaylı bir biçimde ele alınacaktır.

1.2.1. Büyüme

Büyüme oranları, bir ülkenin ekonomik sistemindeki istikrarın ve finansal gelişmenin önemli bir makroekonomik göstergesi olarak kabul edilmektedir. Bununla birlikte, büyüme oranlarının makroekonomik bir gösterge olarak değerlendirilebilmesi için, bu oranların belirlenen dönem içerisindeki sayısal artışından çok, süreç ve eğilim olarak yorumlanması gerekmektedir. Bir ülkenin yalnızca tek bir döneme ilişkin yüksek seviyeli bir büyüme oranına sahip olması, o ülke ekonomisi için gelişme ölçüsü olarak değerlendirilmemekte ve verilerin yalnızca tek bir dönemi kapsaması nedeniyle istikrarlı

bir büyümeden söz edilememektedir. Bu noktada büyüme oranlarından makroekonomik gösterge olarak faydalanılacak bir değerlendirme için, bu oranların birçok dönemi içeren bir trend biçiminde göz önüne alınmalarının gerektiği söylenebilmektedir (Taşar, 2010, s. 87). Büyüme oranlarının birden fazla döneme ilişkin verileri içeren bir trend olarak değerlendirilmesiyle, bu oranlardan ülkenin finansal gelişiminin ve bu gelişimin sürekliliğinin yorumlanmasını kolaylaştıracak önemli bir makroekonomik değişken olarak faydalanılabilmektedir.

Büyüme oranı, aynı zamanda, bir ülkenin gelişmişlik seviyesini ortaya koyan en önemli göstergelerden biridir. Aynı zamanda büyüme oranı, o ülkenin bankacılık alanı üzerinde de büyük bir etkiye sahiptir. Türkiye’de firmaların yeni yapacakları yatırımları, dolayısıyla büyüme süreçleri için finansman kaynağı olarak ilk seçimleri banka kredileri olmaktadır. Özellikle büyüme süreçlerinde, yükselen kredi isteği ile paralel biçimde bankaların kredi sağlama konusunda daha atik olmaları, bu ekonomik büyüme süreçlerinde alınan kredilerin geri dönmeme oranını etkilemektedir (Demir, 2013, s. 73).

Genellikle gelişmesini sürdüren ülkelerin ekonomilerinde göze çarpan tasarruf eksikliği, ülkede girişimciler tarafından gerçekleştirilmek istenen yatırımların finansal kaynaklarının sağlanmasında birtakım zorlukların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Söz konusu durum, ülkenin ekonomik büyümesi gibi durumlara ilişkin önemli politikaların beklenen sonuçlara ulaşmalarını engellemektedir. Ekonomik büyüme, dış finansman aracılığıyla da gerçekleştirilebilmektedir. Bununla birlikte küresel ekonominin fon transferlerindeki belirsizlikler ve istikrarsızlıklar, dış finansmanların sağladığı fonların devamlılığını da olumsuz olarak etkilemektedir. Çoğunlukla istikrarsızlığın söz konusu olduğu dönemlerde ortaya çıkan bu durum, ekonomik büyümeyi sürdürebilmek adına güvenilir olan finansal kaynakların yeniden değerlendirilmelerine neden olmaktadır (Ceylan ve Durkaya, 2010, s. 22).

Büyüme oranları ile bankacılık sektörü tarafından sağlanan kredilerin toplam hacmi arasındaki ilişki literatürde birçok araştırmaya konu olmaktadır. Gerçekleştirilen çalışmalar sonucunda ulaşılan genel kanı, finans sektöründe kullanılan araçların ve sektörde faaliyet gösteren kurumların artmasının ekonomik gelişmeyi arttırması, dolayısıyla ekonomik büyüme oranlarının da yükselmesi yönündedir. Bu araştırmalarda sağlanan kredilerin toplam hacmi ve ekonomik büyüme oranları arasındaki ilişkiyi inceleyebilmek adına iki farklı yola başvurulmaktadır. Bu yollar aşağıda listelenmektedir (Mercan, 2013, s. 57);

- Ekonomik gelişimin bir göstergesi olarak kabul edilen kredi hacminin veya reel sektöre sağlanan kredilerin miktarının GSYH ile oranlanarak değerlendirilmesi,
- Doğrudan sağlanan kredi hacmi ve ekonomik büyüme oranları arasındaki ilişkiyi tespit etmeye yönelik yapılan ekonometrik analizlerdir.

Ekonomik büyüme ile sektörün kredi hacmi arasındaki bir diğer ilişki, kredilerin girişimcileri ve yatırımcıları teşvik etmesi şeklinde kurulabilmektedir. Bankalar tarafından sağlanan kredilerde artış olması, iç talepte de bir artışa sebep olmaktadır. Bununla birlikte, kredilerdeki artış, gerçekleştirilen yatırımlarda da artış olmasını sağlamakta, dolayısıyla ülkenin ekonomik olarak büyümesini olumlu anlamda etkilemektedir (Arslan ve Yapraklı, 2008, s. 101). Bir diğer anlatımla, reel sektöre aktarılan kredilerin yükselmesi, iç talebi beslemekte, yatırımlar için gerekli finansal kaynakları sağlayarak ekonomik büyümeye önemli miktarda katkıda bulunmaktadır.

Türkiye’de reel sektörü oluşturan işletmelerin kayda değer bir bölümü küçük ve orta büyüklükteki işletmeler (KOBİ) olarak kurulmuştur. Bu durum, işletmelerin özkaynak aracılığıyla finanse edilmelerinin veya tahvil ihracı ve benzeri finansal kaynak olanaklarından faydalanmalarını engellemektedir. Bu nedenle, reel sektör tarafından gerçekleştirilecek olan yeni yatırımlar ve işletmelerin büyümeleri, kendilerine sağlanan banka kredileri aracılığıyla finanse edilmektedir. Bununla birlikte, özellikle ekonomik büyüme oranlarının yüksek olduğu dönemlerde, yükselen kredi gereksinimi ile de bağlantılı biçimde, bankaların kredi sağlama konusunda daha istekli olmaları, ekonomik büyüme süreçlerinde alınan ancak tahsil edilemeyen kredilerin miktarını arttırmaktadır. Bu bağlamda, ekonomik büyüme dönemlerinde kredi hacmi dahilindeki kredi riski seviyesinin yükseldiği ve faizlerin arttığı dönemlerde söz konusu risk tetiklenmektedir. Konjonktürel biçimde yükselen kredi talepleri, kâr marjını yükseltmek isteyen bankaların risk alma eğilimini arttırmakta ve daha atak bir kredi politikası benimsemelerine neden olmaktadır. Bu bağlamda, ekonomik büyümenin söz konusu olduğu dönemlerde bankaların kredi müracaatlarını değerlendirmeleri konusunda daha hassas ve detaycı davranmalarının gerektiği söylenebilmektedir (Yağcılar ve Demir, 2015, s. 227).

1.2.2. Döviz Kuru

Kredi riskini etkileyen bir diğer makroekonomik değişken döviz kurlarındaki hareketlerdir. Döviz kurularında gerçekleşen ani artış ya da düşüşler, genel ekonomik yapıda ortaya çıkan şok dalgalanmalarla benzer biçimde, bazı sektörlerde faaliyet

gösteren firmaları kısa bir sürede ciddi boyutlarda etkileyebilmektedir (Ataçoğlu, 2006: 196). Döviz kurlarında gerçekleşen bu değişimler, aynı zamanda bankacılık sektöründe yer alan kuruluşların aktif ve pasif hesapları üzerinde de büyük bir etkiye sahip olmaktadır. Milli para biriminin yabancı para karşısında değerlendirilmesi halinde, aktif hesaplarında döviz fazlası bulunan bir banka, söz konusu döviz için daha düşük miktarda milli ulusal para elde etmesi nedeniyle zarara uğramaktadır. Benzer biçimde pasif hesaplarında döviz fazlası bulunan bir banka ise, aynı ödemeyi daha düşük miktarda milli para ile yapacağı için kârını arttırmaktadır. Milli paranın yabancı para karşısında değer düşüklüğüne uğraması halinde ise, bu durumun tam tersi ortaya çıkmaktadır (Ocakçı, 2009, s. 31).

Bankacılık alanında, döviz cinsi varlıklarda ve borçlarda ortaya çıkan dengesizlik, fazla pozisyon ve açık pozisyon biçiminde tanımlanmaktadır. Açık pozisyon durumu, bir bankanın döviz cinsi varlıklarının tutarının döviz cinsi borçlarından daha düşük olması olarak açıklanmaktadır. Fazla pozisyon durumu ise, bir bankanın döviz cinsi borçlarının tutarının döviz cinsi varlıklarından daha düşük olması olarak ifade edilmektedir. Açık pozisyonun söz konusu olduğu bir banka, dövizin değer kazandığı dönemde, mevcut açık pozisyonu sebebiyle zarara uğramakta ve dövizin değer kaybetmesi durumunda kazanç sağlamaktadır. Benzer biçimde, fazla pozisyonun söz konusu olduğu bir banka için, dövizin değer kazandığı dönemlerde fazla pozisyon sayesinde kazanç sağlamakta, dövizin değer kaybettiği dönemlerde fazla pozisyon sebebiyle zarar edebilmektedir. Bu doğrultuda, dalgalı kur politikasının mevcut olduğu bir ekonomik sistemde, fazla ya da açık pozisyon durumu, bankaların kur riskine maruz kalmalarına yol açmaktadır (Şimşek, 2007, s. 19).

Özellikle makroekonomik istikrarsızlığın yükseldiği dönemlerde, bankacılık sektöründe kur riskine maruz kalma oranı artmaktadır. Kur riskinin neden olduğu zararlar ile bağlantılı şekilde sermayelerin yapısı hasar görmekte ve bu sebeple finansal sistemdeki aracılık faaliyetlerinin işleyişi bozulabilmektedir (Suadiye, 2006, s. 19). Döviz kurlarında meydana gelen değişimlerin banka üzerindeki etkileri üç farklı kategoride incelenmektedir (Aksoy ve Yalçın 2005, s. 282–284);

- *İşlem Riski*: Bu durum, bankacılık sektöründe yer alan firmanın, nakit giriş ve çıkışlarının değerlerinin, gerçekleşen döviz kuru değişimlerinden etkilenmesi ile bağlantılıdır. Bankanın yabancı bir para üzerinden bir işlem yapıyor olması halinde bu durum ortaya çıkmaktadır.

- *Faaliyet Riski*: Ekonomik risk olarak da adlandırılan bu durum, bankanın gelecek dönemlerde gerçekleşecek nakit giriş ve çıkışlarının güncel döviz kurlarından etkilenmesi ile bağlantılıdır. Beklenmeyen döviz kuru dalgalanmaları nedeniyle bankanın faaliyetleri üzerinde ortaya çıkan etkinin, kuruluşun piyasa değeri üzerinde gerçekleştirdiği değişiklikleri açıklamaktadır.
- *Dönüştürme Riski*: Muhasebe riski olarak da adlandırılan bu durum, kuruluşun yabancı bir döviz üzerinden belirlenen aktif ve pasif değerlerinin, milli para birimi üzerinden olan değerinin, bir dönemden diğer döneme kadar geçen süreçte, döviz kurlarındaki dalgalanmalar nedeniyle değişmesi durumu olarak açıklanmaktadır.

Bankacılık sektöründe yer alan firmalar, döviz kurlarında gerçekleşebilecek olası dalgalanmaların yaratacağı zararlardan korunmak amacıyla iki farklı politikaya başvurmaktadır. Bu politikalar, kuruluşun spot ya da vadeli işlem pozisyonlarında bulunan açıkların, banka tarafından taşınamayacak bir düzeye yükselmesini engellemeye yönelik uygulanan sınırlayıcı politikadan farklıdır. Söz konusu politikalar, bir taraftan riske girilmesini destekleyen ve diğer taraftan söz konusu riski karşılayabilecek niteliğe sahip türev ürünlerin geliştirilmesine odaklanan riskten koruyucu politikalar (Akbulut, 2003, s. 82).

Döviz kurundaki olası dalgalanmalar, işletmelere sağlanan kredilerin değerlendirilmesi sürecinde, banka yetkililerinin dikkate alması gereken önemli bir faktördür. Türkiye’de bankacılık sektörü tarafından sağlanan kredilerin ortalama olarak üçte ikisi işletmelere verilen kredilerdir ve hemen hemen tamamı döviz cinsinden ya da dövize endeksli biçimde kullanılmaktadır. Bankalar tarafından verilen kredilerin döviz cinsi olması ve bu kredilerin de cari döviz kuruna endeksli olarak bilançoda yer alması, dönem içerisindeki toplam kredi hacminde normalin üzerinde bir artış olmasına yol açmıştır. Bu sebeple işletmelere verilen kredilere yönelik değerlendirmelerde etkinliğin ve verimliliğin artırılabilmesi için yapılan değerlendirmelerdeki döviz kurundan kaynaklanan etkilerin belirlenmesi gerekmektedir (Güngör, 2012, s. 12).

1.2.3. Faiz Oranı

Kredi riskini belirleyen makroekonomik göstergelerin bir diğeri faiz oranıdır. Bankacılık sektörü tarafından verilen krediler, genel anlamda sabit olarak belirlenen bir faiz oranı ile sağlanmaktadır. Bu kredilerin ödenmesi için, elde edilen mevduatlara

kıyasla daha uzun bir vade tanınmaktadır. Bu doğrultuda, faiz oranlarında artış gerçekleşmesi halinde yükümlülükler yükselmekte ancak varlıkların değerleri sabit kalmaktadır. Bu nedenle, faiz oranlarında herhangi bir artışın gerçekleşmesi, bankaların milli para birimi cinsinde kısa pozisyona düşme ihtimalini yükseltmektedir (TBB, Eylül 2010, s. 4).

Faiz oranlarında ortaya çıkan değişimler, bankacılık sektöründe faaliyet gösteren kuruluşların net faiz gelirlerini, faize duyarlı gelirlerini ve işletme maliyetlerinin düzeyini etkileyerek bankanın elde edeceği kâr üzerinde belirleyici olmaktadır. Faiz oranlarında gözlemlenen değişimler, banka fonları, alınan krediler ve bilanço dışı araçların dayanak değerleri gibi unsurları da etkilemektedir, bunun nedeni faiz oranlarındaki değişimin gelecek dönemlerdeki likit akışının değerini de değiştirmesidir. Faiz oranlarında ortaya çıkan farklılıkların neden olduğu etki, uzun dönemde bankanın mevcut öz sermayesi üzerinde gözlemlenmekte, kısa dönemde ise bankanın net faiz geliri üzerinde görülmektedir (Avcı, 2011, s. 14-15).

Genel anlamda, reel sektörün tamamında ortaya çıkan bir durgunluk, faiz oranlarında düşüşe yol açabilmektedir. Benzer biçimde, taleplerdeki artış ve satışlardaki hızlanma, faiz oranlarında yükselişe ve buna bağlı olarak faiz riskine neden olabilmektedir. Faiz oranlarında ortaya çıkan herhangi bir değişim, müşteri olan firmanın kredi riskinde de bir değişim gerçekleştirmektedir. Faizlerdeki yükselme, borç alan müşterilerin, anapara ve faiz olarak borçluluk seviyelerini de yükseltmektedir. Ayrıca borç alan müşterinin likiditesini azaltmakta, ödeme kapasitesini daraltmakta ve borçlu müşterilerin yeniden borç alma gereksinimi duymasıyla sonuçlanmaktadır (Demir, 2013, s. 76).

Faiz oranlarındaki yükselme, kredi maliyetlerinin de yükselmesi olarak yorumlanmaktadır. Yükselen faiz oranları, simetrik olmayan verileri temel alan ahlaki açıdan riskli ve ters seçimlerden kaynaklanan sorunlara neden olabilmektedir. Bir diğer deyişle, faiz oranlarının yükseldiği bir ortamda, kayda değer bir kesimin kredi talep etmekten kaçınmasıyla, bankaların sektörde riskli olarak bilinenlerin taleplerine yönelmeleri söz konusu olabilmektedir. Bu sebeple, takibe düşen kredi miktarları ile faiz oranları arasında olumlu bir ilişki olduğu öne sürülmektedir. Ayrıca, yükselen faiz oranlarından kaynaklanan artan finansman maliyetleri, işletmelerin kendilerine sağlanan kredileri ödeyebilmelerinin, faiz oranlarının daha düşük olduğu dönemlere kıyasla daha zor olduğu ileri sürülmektedir. Bunlara ek olarak, faiz oranlarının yükseldiği dönemlerde,

bankacılık sektöründe genel anlamda net faiz marjının ve kârlılıkların da yükseleceğine ilişkin beklentiler bulunmaktadır, ancak yüksek faiz oranlarına bağlı olan risk seviyelerinin yine bu dönemlerde arttığı da kabul edilmektedir (Yağcılar ve Demir, 2015, s. 227).

Faiz oranlarındaki artış, kredi talep eden kesimin genel ve döneme bağlı borçlu olma durumunu yükseltmektedir. Kredi müşterilerinin likiditelerini, genel ve döneme bağlı geri ödeme olanağını düşürmekte ve kredi müşterisinin tekrar borç almak zorunda kalmasına neden olmaktadır. Benzer biçimde, faiz oranlarında düşüşlerin gerçekleşmesi, uzun süreli ve faiz oranı sabit kredilerden yararlanan kredi müşterilerinin, mevcut faiz ve borçlu olma yükünü arttırmaktadır. Ayrıca sektörün genelinde kârlılığın ve etkinlik oranlarının da düştüğü, bu nedenle kredibilitelerinin azaldığı görülmektedir. Faiz oranlarındaki düşüşlerin sık ve çeşitli biçimlerde düşmesi, bankaların sahip oldukları kredi limitlerini doldurmakta veya yeni kredi taleplerini karşılamakta isteksizlik göstermelerine yol açmaktadır. Bu koşullar altında, kredi risk seviyelerini korumaları gereken veya yeni yatırımlar için kredi gereksinimi duyan kredi müşterilerinin kredi alabilirlik düzeyleri hızlı bir şekilde bozulabilmekte ve bu bozulma nedeniyle yeni bir risk faktörü ortaya çıkabilmektedir (Suadiye, 2006, s. 18).

Faiz oranlarındaki artışın bir diğer sonucu, ülkedeki yatırımcıların gereksinim duydukları kaynaklara erişiminin zorlaşacak olmasıdır. İhtiyaç duyulan kaynaklara erişimdeki sıkıntılar, ülke genelinde yapılması planlanan yatırımların azalmasına ve ertelenmesine neden olmaktadır. Dolayısıyla, yatırım yapacak olan işletmeler zarar etmekte ve istihdam oranları düşmektedir. Bu doğrultuda, faiz oranları ve takibe düşen krediler arasında da aynı yönlü bir ilişki olduğu öne sürülebilmektedir (Castro, 2013, s. 376).

1.2.4. Enflasyon (TÜFE)

Enflasyon kelimesinin anlamı şişme, genişleme olarak bilinmektedir. Finansal alanda enflasyon kavramı, fiyatlar genel seviyesinde sürekli bir artış olması ve milli para biriminin alım gücünde azalmalar olarak açıklanabilmektedir. Bu koşullar, elindeki para miktarındaki artışa karşın, bu miktar ile tüketicinin satın alabileceği ürün miktarında bir düşüş gerçekleşmesine neden olmaktadır (Gürler, 2008, s. 217).

Bir ülkenin mevcut enflasyon oranında gerçekleşen yükselmelerden kaynaklı olarak öngörülen enflasyon oranlarının da yükselmesi, faiz oranlarını da arttırmakta ve

ekonomik belirsizlik ortaya çıkmaktadır. Buna ek olarak, satın alma gücünde de, bankacılık sektöründe gelecek dönemler için beklenen fon girişleri nedeniyle, belirsizlikler meydana gelmektedir. Türkiye’de yüksek seviyelerde olan enflasyon beklentileri, faiz oranlarında da önemli artışlara neden olmaktadır. Fiyatlardaki artışlar konusunda hassas olan para piyasaları, makroekonomik göstergelerde ortaya çıkan her değişimi hızla yansıtabilmektedir, dolayısıyla enflasyona ilişkin olumsuz beklentiler faiz oranlarının da hızla yükselmesiyle sonuçlanmaktadır. Tahsil edecekleri miktarların vadeleri, ödemelerinden daha uzun olan bankaların tekrar fiyatlama uygulamaları, dönem sonunda elde ettikleri net faiz kazançlarında düşüklüğe yol açmaktadır (Arslan ve Yapraklı, 2008, s. 92).

Türkiye’de finansal ve sosyal gelişimi engelleyen bir unsur olan enflasyon, ekonomi alanında fiyatlar genel seviyesinin sürekli ve kalıcı olarak yükselmesi biçiminde açıklanmaktadır. Bu doğrultuda finansal yapıda ve ekonomik sistemde aksaklıklara neden olduğu öne sürülen enflasyonun, makro seviyede, çoğunlukla kaynak ve gelir dağılımı, ödemelerin dengelenmesi, istihdam ve bütçe gibi ana etmenler için önemli olan parasal fonksiyonların gerçekleştirilememesine ve üretici işletmelerin finansal yapılarında da aksaklıklar görülmesine yol açtığı kabul edilmektedir. Türkiye ekonomisinde, bankalar tarafından sağlanan krediler ve enflasyon arasındaki ilişki, ekonomik büyümenin devamlılığı için oldukça önemlidir. Bunun nedeni, enflasyondaki bir düşüş sayesinde, bankalar tarafından sağlanan kredilerin oranlarının yükselmesidir. Kredilerde kaydedilen bu yükselme, iç talepte artışı desteklemekte ve yapılan yatırımların da çoğalmasını sağlayarak büyümeyi arttırmaktadır (Arslan ve Yapraklı, 2008, s. 101).

Enflasyonun yüksek olduğu dönemlerde, bankacılık sektöründe kredi alınmasına veya verilmesine ilişkin çalışmalar azalmaktadır. Bunun en temel nedeni, bankalar için kaynak maliyetlerinin yüksek olması, dolayısıyla bankaların müşterilerine kredi sağlamaktan çok risk düzeyi daha düşük ve getirisi daha yüksek olan menkul kıymetlere yönelmeleridir. Bununla birlikte, reel sektörün finansal belirsizlik sebebiyle yatırımlarını gerçekleştirmeye yönelmemeleri de kredilere yönelik talebi düşürmektedir. Enflasyonist dönemlerde yükselen faiz oranları, verilen kredilerin geri ödenme riskini yükseltmekte ve takibe düşen kredi miktarını arttırmaktadır (Kandemir, 2006, s. 194).

1.2.5. İşsizlik

Kredi riski üzerinde etkili olan bir diğer makroekonomik değişken ise işsizliktir. İşsizlik kavramı, çalışma amacı olan iş aradığı halde istihdam edilemediği için çalışamayan, kendilerine ait bir yetersizliğin söz konusu olmadığı ancak ekonomik sistemin yönetiminde etkili olan otoritelerin beceri ve yeterlilik eksikliğinden kaynaklanan, toplum temelli bir olgu biçiminde tanımlanmaktadır. Başka bir tanımda ise, bir ülkenin sahip olduğu insan gücünün, sebeplerden bağımsız olarak, zaman içerisinde israf edilmesi işsizlik biçiminde adlandırılmaktadır (Gök, 2004, s. 34).

Bir diğer anlatımla işsizlik, bir ülkedeki istihdam olanağının ülkenin işgücünü oluşturan topluluğun tamamını iş sahibi yapmakta yetersiz kalması olarak açıklanabilmektedir. Bir diğer deyişle işsizlik olgusu, çalışma isteğinde ve çalışabilecek yeterlilikte olan, cari ücret karşılığında çalışmayı kabul etmesine ve iş aramasına karşın istihdam edilemeyen işgücünün varlığı biçiminde tanımlanmaktadır (Yıldırım ve Karaman, 2001, s. 308). Bu tanımlamalar doğrultusunda işsizlik olgusunun, ülke için bir emek kaybı olduğu söylenebilmektedir.

Türkiye’de nüfusun hızlı artması ve istihdam imkanlarının nüfus artışı ile paralel olarak büyümemesi nedeniyle, işsizlik sorunu baş göstermektedir. Bir diğer anlatımla Türkiye’deki işsizlik olgusuna, ekonomik gelişim ve büyüme sürecinde artan nüfus ile şehirleşme tarafından beslenen işgücündeki arz ve talep yükselmelerinde ortaya çıkan dengesizlik sebep olmaktadır. Türkiye’de işsizlik olgusu, çoğunlukla mevcut istihdam kapsamında farklı biçimlere bürünmekle birlikte, aşağıda listelenen unsurlara bağlıdır (Bilgin, 2003, s. 138-139);

- Düşük gelir,
- Fakirlik,
- İstihdam edilmiş olmasına rağmen asgari ücretin altında geliri olan,
- Milli gelir üzerinde katkısı olmayan yapay istihdam.

Bir ekonomideki göstergeleri incelerken, çeşitli makroekonomik faktörlerin karşılıklı etkileşiminin dikkate alınması gerekmektedir. İşsizlik oranları işgücü piyasasının sağlığı ve ekonominin genel canlılığının bir yansımasını sunarken, başta finans alanı olmak üzere diğer sektörlerle de yansır. İşsizlik eğilimlerindeki değişimlerden yakından etkilenen finansın belirli bir yönü kredi riskidir. Kredi riski konusu ele alınırken,

bu konunun işsizlikle olan ilişkisini ve bunun ortaya çıkardığı daha geniş etkileri anlamak gerekir.

1.3. KREDİ RİSKİNİ BELİRLEYEN BANKAYA ÖZGÜ GÖSTERGELER

Kredi riskini belirleyen bankaya özgü göstergeler bu çalışma kapsamında altı grupta incelenecektir. Bu göstergeler kredi/mevduat, likidite yeterlilik oranları, sermaye yeterlilik rasyosu, aktif kârlılık, net faiz marjı ve banka büyüklüğü olarak sıralanabilmektedir.

1.3.1. Kredi/Mevduat

Bankaların kredi vermeleri dolayısıyla maruz kaldıkları kredi riskinin bankaya özgü göstergelerinden biri, sağlanan kredi ve elde edilen mevduat oranlarıdır. Söz konusu bankaya özgü gösterge, bankanın kendi iç dinamiği doğrultusunda şekillenmektedir.

Klasik yaklaşım doğrultusunda bankacılık sektörünün ana fonksiyonu, fon arz eden ve fon talep eden taraflar arasındaki fon değişimini sağlamak, bir diğer deyişle fon transferine aracılık etmektir. Bu doğrultuda, birikim sahipleri tarafından sağlanan mevduatların krediye dönüştürülmesiyle net faiz marjı ve bankanın elde ettiği kâr oranı daha da yükselmektedir. Bununla birlikte, bankanın sağlamış olduğu toplam kredi, yani toplam aktif oranının yükselmesi, maruz kalınan kredi riskini de yükseltmektedir. Dolayısıyla, bankanın risk alma eğilimindeki artışın, süreç içerisinde elde edilen kârın düşmesine neden olabileceği söylenebilmektedir (Taşkın, 2011, s. 294).

1.3.2. Likidite Yeterlilik Oranları

Bankaların kredi riskini belirleyen bankaya özgü göstergelerden bir diğeri likidite yeterlilik oranlarıdır. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) tarafından hazırlanan ve 1 Kasım 2006 tarihli 26333 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmış olan Bankaların Likidite Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik kapsamında, toplam ve yabancı paraya ilişkin likidite yeterlilik düzeyleri belirlenmiştir. Bu yönetmelik doğrultusunda, bankaların sahip oldukları varlıkların yükümlülüklerini karşılanmasının ve sürdürmesinin denetlenmesi uygulamaları yeniden düzenlenmiştir. Bu yönetmelikte toplam likidite yeterlilik oranı ve yabancı para likidite yeterlilik oranı kavramları aşağıdaki şekilde tanımlanmıştır (<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/11/20061101-24.htm>);

- *Toplam likidite yeterlilik oranı:* Vade dilimleri doğrultusunda Türk parası ile yabancı para cinsi varlıklarla, Türk parası ile yabancı para cinsi yükümlülüklerin oranlanması ile belirlenmektedir.
- *Yabancı para likidite yeterlilik oranı:* Vade dilimleri doğrultusunda yabancı para cinsi varlıklarla, yabancı para cinsi yükümlülüklerin oranlanması ile belirlenmektedir.

Türkiye’deki bankacılık sektöründe karşılaşılan likidite riskinin temel kaynağı, genel anlamda ülkenin mevcut şartlarına bağlı olarak, yükümlülükler ve varlıklar için belirlenen vadelerin farklı olmasıdır. Bunun yanı sıra, bir varlığın nakde çevrilme sürecinde, ülkedeki piyasalarda öne çıkan finansal yetersizlik kaynaklı sorunlar da karşılaşılan likidite riskini arttırabilmektedir. Ani faiz hareketleri ve faiz hareketlerinden etkilenen aktif ve pasif kalemler arasında ortaya çıkan uyumsuzluk, bankacılık sektörü için gelecek dönemlerde likidite temelli sıkıntıların ortaya çıkmasına zemin oluşturmaktadır. Benzer biçimde, döviz kurlarında bulunan volatilitenin açık pozisyonda olması halinde, bankaların likidite bakımından kayda değer sorunlar yaşaması söz konusu olmaktadır (Mirza, 2006, s. 7-8).

1.3.3. Sermaye Yeterlilik Rasyosu

Kredi riskini belirleyen önemli bir bankaya özgü gösterge de sermaye yeterlilik rasyosudur. Bankanın sahip olduğu sermayenin yeterliliğinin tespiti için kullanılan sermaye yeterlik oranının ölçülmesinin temel amacı, bankaya ait olan sermaye tabanı ile bankanın sahip olduğu risk ağırlığı yüksek aktiflerin karşılanma düzeyini tespit etmektedir. Bu doğrultuda, sermaye yeterliliğinin bankanın risk eğiliminin ölçülmesinde işlevsel bir unsur olduğu öne sürülebilmektedir (Atan, 2002, s. 16). Basel III uygulamalarına göre asgari sermaye yeterlilik rasyosu yüzde 8 olduğu halde, ülkemizde yüzde 12’lik ihtiyatlı bir oran hedeflenerek uygulanmaktadır.

Sermaye yeterliliği, bir bankanın maruz kalabileceği makroekonomik veya bankaya özgü şoklara karşı faaliyetlerini sürdürebilmesi adına gereksinim duyduğu özkaynak seviyesini ortaya koymaktadır. Sermaye yeterlilik rasyosunun yüksek olduğu bir banka, bu rasyonun daha düşük olduğu bankalara kıyasla, dış finansal kaynaklara daha az bağımlıdır ve görece yüksek kâr oranlarına ulaşması daha kolaydır (Taşkın, 2011, s. 294). Bu doğrultuda, sermaye yeterlilik rasyosunun yüksek olduğu bankaların kredi riskine maruz kalma oranlarının düşük olduğu ve sağladıkları kredilerin takibe düşmesi

durumunda, bu sorunun çözümlenme sürecini daha az kayıpla atlatabilecekleri söylenebilir.

1.3.4. Aktif Kârlılığı

Aktif kârlılık, bankalar için kredi riskinin bir diğer önemli bankaya özgü göstergedir. Bir bankanın elde ettiği kârın belirlenmesinde aktif kârlılığı ön plana çıkmaktadır. Aktif kârlılığı, (İngilizce Return Of Assest kısaltması ROA) vergi dönemi öncesinde belirlenen kârın, bankanın sahip olduğu toplam aktiflere bölünmesiyle saptanmaktadır. ROA, bir bankanın mevcut varlıkları ile kazanç sağlamak adına bulunduğu faaliyetleri ortaya koymaktadır. Ayrıca ROA, bankanın yönetimine yönelik kayda değer bir performans kriteri olarak da yorumlanmaktadır (Taşkın, 2011, s. 293). Banka tarafından yürütülen faaliyetler yoluyla elde edilen kazançların seviyesini ortaya koyan ROA, söz konusu bankanın gelecek dönemde sağlayabileceği krediler için de ipuçları vermektedir.

ROA, yani aktif kârlılığı, bankanın kârlılığının tamamını içermektedir. Bu sayede, bankanın kâr ve maliyet oranı ile gerçekleştirmiş olduğu yatırımlar yalnız bir orana indirgenebilmektedir. Bunun yanı sıra, bankanın aktif kârlılığı ile banka kapsamında veya dışında yapılan tüm yatırımların aktif kârlılığı karşılaştırılabilmektedir. Bu nedenle ROA, bankanın etkinliğinin ölçümü için sıklıkla kullanılan önemli bir ölçüttür (Yükçü, 2007, s. 621).

ROA oranının iki çeşidi olduğunu belirtmek önemlidir. Bankanın kaynak yönetiminin etkinliğine odaklanıldığında, vergi öncesi kâr kullanılmaktadır. Bu durum bankaların kaynaklarını ne kadar iyi yönettiğini ölçme açısından daha uygun bir yöntemdir. Öte yandan, bankanın genel finansal performansının değerlendirilmesinde genellikle net kârın toplam varlıklara bölünmesi kullanılır (Taşkın, 2011, s. 293). Bu çalışmada, ROA' yı hesaplamak için vergi öncesi kâr kullanılmıştır. Çünkü buradaki amaç bankanın kaynak yönetimi etkinliğini değerlendirmektir. Bu seçim, sadece finansal performans hedeflerini tutturaktan ziyade, bankanın varlıklarını kâr elde etmek için ne kadar etkin kullandığını anlamaya yönelik bir yaklaşımı yansıtmaktadır.

1.3.5. Net Faiz Marjı

Temel amacı finansal kaynaklarını ve gelirini arttırmak olan bankalar, bu amaç doğrultusunda pasif gelirler yaratmakta ve faaliyet dönemi içerisinde yararlanacakları

aktiflere ve dolayısıyla dönem sonu kârlarına katkı sağlamaktadır. Bankacılık sektöründe net faiz marjı kavramı, bankalarda kârlılığın göstergesi olarak kabul edilmektedir. Finansal aracılık kurumları olan bankalar için net faiz marjı, bir finansal dönem içerisinde gerçekleştirmiş oldukları aracılık maliyetlerinin belirlenmesi ve yönetilmesi adına büyük bir öneme sahiptir (Dağıdır, 2010, s. 26-27). Bir diğer anlatımla net faiz marjı, finans alanında faaliyet gösteren ve kâr amacı güden işletmeler olan bankaların, bir faaliyet dönemi sonunda elde etmiş oldukları kârı ortaya koyan ve gelecek dönemin yönetim politikalarının belirlenmesini sağlayan önemli bir bankaya özgü göstergedir.

Net faiz marjlarındaki yükselme, bankalardaki kâr marjlarındaki artışı ve bankacılık sektörünün finansal istikrarının düzene girmesini sağlamaktadır. Bununla birlikte, yüksek bir faiz marjı, bir bankanın sağladığı kredilerin risk düzeyinin yüksek olması biçiminde de yorumlanabilmekte ve dolayısıyla ülkenin bankacılık sektöründe verimsizliğin, rekabet eksikliğinin veya sektördeki performans düşüklüğünün bir getirisi şeklinde değerlendirilebilmektedir (Taşkın, 2011, s. 293). Ayrıca bankacılık sektöründe, takibe düşen kredilere yönelik olarak karşılıklar ayrılmaktadır. Bu karşılıklar bankanın net faiz gelirini ve dolayısıyla kazançlarını düşürmektedir (Okay, 2002, s. 104).

1.3.6. Banka Büyüklüğü

Bankacılık sektörü için bir bankanın ölçeği, toplam aktiflerinin doğal logaritması biçiminde değerlendirilmektedir (Yağcılar ve Demir, 2015, s. 227). Toplam aktif miktarı yüksek bir banka, daha geniş yelpazede finansal ürünler sunabilmekte, daha çeşitli yatırımcı gruplarına hitap edebilmekte, dolayısıyla daha büyük ölçekte faaliyet gösterebilmektedir. Büyük ölçekli bir bankanın sağladığı kredilerin çeşitliliğinin ve miktarının artması, bankanın karşı karşıya kaldığı kredi riskinin de daha küçük ölçekli bankalarla farklılık göstermesine neden olmaktadır.

Bir bankanın büyümesi, gelen kredi müracaatlarının değerlendirilmesi sürecinde yapılan istihbarat faaliyetlerinin daha küçük ölçekli bankalara kıyasla düşük bir maliyetle ve alanında uzman çalışanlar tarafından gerçekleştirilmesini sağlamaktadır. Bunun yanı sıra, büyük ölçekli bankaların iflasının getireceği maliyet daha yüksek olmaktadır, bu nedenle bankaların büyümeleriyle bağlantılı olarak risk alma yönelimlerinin azalması, dolayısıyla takibe düşen kredi miktarının da daha düşük olması öngörülmektedir. Bankanın ölçeği ile takibe düşen kredi miktarı arasındaki ters orantıdan yola çıkıldığında ulaşılan sonuçlar aşağıda listelenmektedir (Yağcılar ve Demir, 2015, s. 227);

- Büyük ölçekli bankalar, daha geniş ölçekli finansal kaynaklara sahiptir. Dolayısıyla kredi müracaatlarını değerlendirme süreçleri daha verimli olmaktadır.
- Banka tarafından sağlanan kredilerin izlenme, takip ve tahsil süreçleri, daha küçük ölçekli bankalara kıyasla daha kalifiye bir çalışan grubu tarafından daha etkin bir şekilde gerçekleştirilmektedir.
- Büyük ölçekli bir bankanın kurumsal itibarı ve piyasa değeri görece küçük ölçekli bankalardan daha yüksek bir konumdadır. Söz konusu kurumsal saygınlığı ve yüksek piyasa değerini korumak adına, büyük ölçekli bankalar risk seviyesi kritik kredileri vermekten kaçınmaktadır.

1.4. TAKİPTEKİ KREDİLERİN TANIMI, KAPSAMI VE KREDİLERİ TAKİBE DÜŞÜREN SEBEPLER

Genel anlamda, yatırımcılara ve girişimcilere kredi veren kuruluşlar bankalar, finans alanındaki işletmeler, sigorta işletmeleri, endüstriyel işletmeler ve hükümet olarak sıralanmaktadır. Finansal alanda söz sahibi olan bu kuruluşların farklı hedefleri bulunmakta ve her biri farklı sınırlamalara tabi olmaktadır. Bu farklılıklar nedeniyle sektöre yaklaşımları da değişim gösteren bu kuruluşlar temelde borç alan taraflara ilişkin kararlarını ve değerlendirmelerini de kuruluşlarına özgü olarak yeniden biçimlendirmektedir (Tokatlı, 2011, s. 93).

Ekonominin aracı kuruluşu olarak kabul edilen bankaların, kredi sağlamaları halinde, verdikleri kredinin geri dönmeme riskini de üstlenmektedirler. Bu nedenle, etkili ve sağlıklı bir kredi riski yönetimi, bankacılık sektörü için önemli bir unsurdur. Kredi riski yönetiminin yeterli olmaması halinde, takibe düşen kredi miktarı artmakta, bankaların bilançoları, aktif kaliteleri, kârlılıkları ve sermaye yeterliliği rasyoları olumsuz olarak etkilenmektedir. Bankacılık sektöründe kredi riski yönetimine yönelik çalışmaların yapılmaması, küresel ve ulusal bankacılık krizlerinin temel kaynaklarından biri olarak kabul edilmektedir (Şahbaz ve İnkaya, 2014, s. 70).

Bir kredinin risk seviyesi, o kredinin takibe düşme olasılığı olarak düşünülmektedir. Bankanın almış olduğu risk, sağlanan kredinin çeşidine göre, kredinin tutarı ya da teminatı doğrultusunda bir boyut kazanmaktadır. Takibe düşme riski daha fazla olan kredilerin faiz oranları da görece yüksek, risk düzeyi düşük olan kredilerin ise faiz oranları görece düşük olmaktadır. Aynı biçimde, teminatlı olan ya da teminatının

nakde çevrilmesi daha kolay olan yüksek tutarlı kredilerin faiz oranları düşük, teminatsız ya da nakde çevrilmesi zor teminatlı kredilerin faiz oranları görece daha yüksektir. Bu sebeple, bankacılık sektöründe bankanın aktif kalitesini sağlıklı tutacak kredilerin sağlanmasına öncelik verilmektedir. Bankaların sağladıkları kredileri fonlayabilmek adına üçüncü şahısların tasarruflarını kullanarak finansman elde etmeleri nedeniyle, takibe düşen kredilerin hızlı bir biçimde yükselmesi, mevduat sahiplerinin birikimlerini geri almaya yönelmelerine ve geri alma konusunda bazı sıkıntılarla karşılaşabilmelerine yol açabilmektedir (Sözer, 2010, s. 21-22).

Takibe düşen kredilerden kaynaklanan olumsuz sonuçların erken teşhisi ve hızlı önlem alınması için, takibe düşen kredi oranlarına ilişkin etmenlerin tespit edilmesi kritik bir öneme sahiptir (Yağcılar ve Demir, 2015, s. 221). Bu noktada, bankanın kendisine gelen kredi başvurularının değerlendirilmesi aşamasında, kredi verilmesi ve verilen kredilerin izlenmesi konularına dikkat etmesi gerektiği anlaşılmaktadır. Takibe düşen kredilerin bankanın aktif kalitesini olumsuz olarak etkilemesinin yanı sıra, kredi uzmanlarının da çalışma zamanlarını daha verimli olarak kullanmalarını engelleyerek finansal bakımdan banka için maliyet teşkil etmektedir (Mavili, 2008, s. 107).

Takibe düşen kredilerin tespit edilmesi ile önlem alma süreci başlatılmalıdır. Gerekli önlemlerin hızlı bir biçimde uygulamaya konması, meydana gelebilecek olumsuz durumların çözümünü de daha kolay bir hale getirmektedir. Takibe düşen kredilerin neden olduğu olumsuz sonuçlar yalnızca bankacılık sektörü ile sınırlı değildir. Bankalar tarafından kredi sağlama süreci içerisinde yapılan hatalardan, işletmelerin yönetimlerinde ortaya çıkan sorunlardan veya çeşitli dış etmenlerden kaynaklanabilen takibe düşen krediler, finansal kaynak israfı sebebiyle maliyet oluşturmakta ve yükselen takibe düşen kredi miktarları sebebiyle ekonomik sistemde finansal krizler görülmektedir (Saka, 2010, s. 1).

Nakit ya da nakit olmayan biçimde sağlanmış olan takibe düşen krediler, günümüz küresel dünyasının tüm bankacılık sisteminin işleyişini aksatabilecek önemli bir unsurdur. Bankacılık alanında takibe düşen krediler, kredilerin kullanımına ilişkin koşullarda problemlerin ortaya çıkmasıyla, kredi taksitlerinin aksatılmasıyla veya eksik ödenmesiyle ve kredi müşterilerinin kredi alabilmelerini sağlayan kredi notlarının düşürülmesiyle sonuçlanmaktadır (Başar ve Coşkun, 2006, s. 160).

1.4.1. Kavramsal Olarak Takipteki Krediler

Bankalar tarafından verilen kredilerin önemli bir miktarının takibe düşmesi, her zaman gerçekleşebilecek bir durumdur. Bununla birlikte, bankanın kredi yönetiminde yetkili olan yöneticilerin, takibe düşen kredi oranlarını kabul edilebilir bir seviyede koruyabilmeleri gerekmektedir. Ayrıca, takibe düşen krediler nedeniyle bankanın kredi kalitesindeki bozulmalara karşın, bankayı olası zararlardan koruyacak önlemleri alabilmeleri oldukça önemlidir (Yuca, 2012, s. 126). Bir diğer anlatımla, tüm bankaların sağladıkları kredilerin bir bölümü, bir noktada takibe düşebilmekte ve kredi zararı haline gelebilmektedir. Bu koşullar altında, olası zararların öngörülerek en düşük seviyeye çekilebilmesi gerekmektedir.

Takibe düşen krediler, donuk alacak biçiminde adlandırılmakta ve BDDK tarafından 19 Ekim 2005 tarihli ve 5411 sayılı Bankacılık Kanununun 37 nci, 53 üncü, 57 nci ve 93 üncü maddeleri doğrultusunda hazırlanan ve 22 Haziran 2016 tarihinde Resmi Gazete’de yayınlanan “Kredilerin Sınıflandırılması ve Bunlar İçin Ayrılacak Karşılıklara İlişkin Usul Ve Esaslar Hakkında Yönetmelik” kapsamında aşağıdaki biçimde tanımlanmaktadır (BDDK, 2016, s. 4);

“Borçlu cari hesap şeklinde kullanılan ve herhangi bir vade kaydı bulunmayan nakdi krediler;

1. *Borçlu cari hesaba ilişkin dönem faizleri ile diğer alacakların vadesinden veya ödenmesi gereken tarihten itibaren doksan günden daha fazla sürede ödenmeyerek anaparaya ilave edilmesi veya*
2. *Borcun, hesabın kesilmesini izleyen doksan günden fazla sürede ödenmemesi veya*
3. *Kredi borçlusuna bir başka kredi açılarak tahsili gecikmiş olan anaparanın ve/veya faizlerin yeniden finanse edilmesi veya*
4. *Hesap limitinin doksan günden daha fazla kesintisiz olarak aşılması durumunda donuk alacak olarak kabul edilir”.*

Verilen bir kredinin gereken süre içerisinde tahsil edilememesi ve ödemenin bir süre gecikmesi durumunda kredi takibe düşmemektedir. Bir kredinin takibe düşmesi için kredi ödemelerinin uzun bir süre gerçekleşmemesi ya da sözleşmenin ciddi biçimde bozulması gerekmektedir. Bununla birlikte, bu durum, kredinin çeşidine, ödemelerin gecikme sürelerine, işletmenin birden fazla sayıda onaylı kredisinin ödemesinde gecikmelerin gerçekleşmesine göre değişmektedir. Söz gelimi, bireysel krediler için bir taksitte gecikme olması, ticari kredilerde ise anaparanın vadesinden itibaren otuz günlük

bir gecikme durumu, söz konusu kredilerin takibe düşmesi için yeterli olmamaktadır. Fakat ticari krediler için, anaparanın vadesinden itibaren doksan günlük bir gecikmenin gerçekleşmesi, söz konusu kredinin takibe düşmesine neden olmaktadır (Selimler ve Eken, 2004, s. 11).

1.4.2. Kapsamı Bakımından Takipteki Krediler

BDDK tarafından yayınlanan 19 Ekim 2005 tarihli ve 5411 sayılı Bankacılık Kanununun 37 nci, 53 üncü, 57 nci ve 93 üncü maddeleri doğrultusunda hazırlanmış olan ve 22 Haziran 2016 tarihinde Resmi Gazete’de yayınlanan “Kredilerin Sınıflandırılması Ve Bunlar İçin Ayrılacak Karşılıklara İlişkin Usul Ve Esaslar Hakkında Yönetmelik” kapsamında, bankalar tarafından sağlanan krediler belirlenmiştir. Söz konusu yönetmelik doğrultusunda takibe düşen kredilerin kapsamı, üçüncü, dördüncü ve beşinci gruplar olarak aşağıdaki gibi belirlenmiştir (BDDK, 2016, s. 2-3);

“Üçüncü Grup: Tahsil İmkânı Sınırlı Krediler”;

1. *Borçlusunun kredi değerliliği bozulmuş olan veya*
2. *Teminatların net gerçekleşebilir değerinin veya borçlunun özkaynaklarının borcun vadesinde ödenmesini karşılamada yetersiz bulunması nedeniyle teminata başvurulmaksızın tamamının tahsil imkanı sınırlı olan ve gözlenen sorunların düzeltilmemesi durumunda zarara yol açması muhtemel olan veya*
3. *Anaparanın ve/veya faizin tahsili, vadesinden veya ödenmesi gereken tarihten itibaren doksan günden fazla geciken ancak yüz seksen günü geçmeyen veya*
4. *Makroekonomik şartlardaki veya borçlunun faaliyet gösterdiği sektörlerdeki veya bunlardan bağımsız olarak borçluya ilişkin olumsuz gelişmeler nedeniyle işletme sermayesi finansmanında veya ilave likidite yaratmada sıkıntılar yaşanması gibi nedenlerle anaparanın ve/veya faizin bankaca tahsilinin vadesinden veya ödenmesi gereken tarihten itibaren doksan günden fazla gecikeceğine kanaat getirilen veya*
5. *Yeniden yapılandırılarak canlı alacak olarak sınıflandırılan ve bir yıllık izleme süresi içerisinde anapara ve/veya faiz ödemesi otuz günden fazla geciken veya bu izleme süresi içinde bir kez daha yeniden yapılandırmaya tabi tutulan krediler ve diğer alacaklar sınıflandırılır.*

“Dördüncü Grup: Tahsili Şüpheli Krediler”;

1. *Anaparanın ve/veya faizin tamamının kredi sözleşmesinde yer alan hususlar çerçevesinde teminata başvurulmaksızın tahsilinin sağlanamayacağı muhtemel olan veya*

2. Borçlusunun kredi değeri ciddi şekilde bozulmuş olan, ancak birleşme, yeni finansman bulma imkânı veya sermaye artırımı gibi olanakların borçlunun kredi değerliliğine ve kredinin tahsil kabiliyetine yapması beklenen katkı nedeniyle henüz tam anlamıyla zarar niteliği taşımadığı düşünülen veya
3. Anapara ve/veya faizin vadesinden veya ödenmesi gereken tarihten itibaren tahsilinin gecikmesi yüz seksen günü geçen, ancak bir yılı geçmeyen veya
4. Makroekonomik şartlardaki veya borçlunun faaliyet gösterdiği sektördeki veya bunlardan bağımsız olarak borçluya ilişkin olumsuz gelişmeler nedeniyle anapara ve/veya faizin vadesinden veya ödenmesi gereken tarihten itibaren tahsilindeki gecikmenin yüz seksen günü geçmesi beklenen krediler sınıflandırılır.

“Beşinci Grup: Zarar Niteliğindeki Krediler”;

1. Borçlusunun kredi değeri tahsil beklentisi bulunmayan veya toplam alacak tutarının ancak ihmal edilebilir bir kısmının tahsil edilmesi beklenen veya
2. Üçüncü ve Dördüncü Gruplarda belirtilen özellikleri taşımakla birlikte, vadesi gelen ve ödenmesi gereken alacak tutarlarının tamamının bir yılı aşacak bir sürede tahsilinin sağlanamayacağı muhtemel olan veya
3. Anaparanın ve/veya faizin ödenmesi gereken tarihten itibaren tahsili bir yıldan fazla gecikmiş olan krediler sınıflandırılır.

1.4.3. Kredileri Takibe Düşüren Sebepler

Bir kredinin takibe düşmesini yalnızca bir sebebe veya etmene mal etmek doğru değildir. Kredileri takibe düşüren pek çok farklı sebep bulunmaktadır. Bu nedenle bir kredinin takibe düşmesi sürecinde, sorunun temel sebebini tespit edebilmek adına kredi alan tarafın faaliyetlerinin ve banka ile kurduğu ilişkinin detaylı olarak değerlendirilmesi oldukça önemlidir (Saka, 2010, s. 7-8).

Takibe düşen kredilerin yükselmesi, bankaların öz kaynakları için azaltıcı bir unsurdur. Takibe düşen kredilerin değerlendirilmesinde, bankanın öz kaynaklarına ya da toplam kredi hacmine oranı göz önüne alınmalıdır. Bunun nedeni, öz kaynakları ya da sağladığı kredi miktarı görece yüksek olan bankaların, kredilerinin takibe düşme riskinin de yüksek olmasıdır (Yuca, 2012, s. 127).

Kredi alan bir işletmenin krediye ilişkin yükümlülüklerini yerine getirememesi veya getirme konusundaki isteksizliği, genellikle altı ana sebepten kaynaklanmaktadır. Bu sebepler aşağıda listelenmektedir (Ataçoğlu, 2006, s. 150);

- İşletme yönetimi tarafından yapılan hatalar,
- Ekonomi alanındaki durgunluktan kaynaklanan sebepler,
- İşletmenin kontrolsüz olarak büyümesi,
- Sektördeki rekabetin yoğunluğundan kaynaklanan problemler,
- İşletme tarafından üretilen mal ile ilgili sebepler,
- İşletmenin tanıtım ve pazarlama çalışmaları ile ilgili sebepler,

Ekonomik küçülmelerin gerçekleştiği süreçlerde, kredilere yönelik talebin ve arzın azalması söz konusu olmaktadır. Ancak yine bu dönemlerde, mevcut kredilerin de çoğunlukla gelir düşüklüğü nedeniyle geri ödenmediği görülmektedir. Takibe düşen kredilerin oluşmasının temel sebebi, kredi alan müşterinin mevcut kazancında mikroekonomik veya makroekonomik sebeplere bağlı olarak ve tahmin edilemeyen düşüşler olmasıdır. İşletmelerin kritik riskler olarak sağlıksız bir biçimde büyümesi ve işletme faaliyetlerindeki başarısızlıklar gibi işletme içi kaynaklı sebepler, alınan kredilerin yükümlülüklerinin yerine getirilmemesine yol açmaktadır. Bununla birlikte, kredi sağlayan bankanın, kredi tutarını tahsil etmesini engelleyen birtakım operasyonel aksaklıklar da sağlanan kredilerin takibe düşmesine sebep olabilmektedir (Sözer, 2010, s. 23).

1.4.3.1. İşletmeyle Alakalı Sebepler

Finansal başarısızlık, genç işletmelerde sıklıkla görülmektedir. Bunun nedenleri arasında, söz konusu işletmelerin faaliyet gösterdikleri piyasadaki tecrübesizlikleri, diğer işletmelerle aralarındaki rekabet ortamının yoğunluğu ve daha eski işletmelere kıyasla kredi alabilmelerinin daha zor olması sayılabilmektedir. Ayrıca, küçük işletmelerin risk düzeylerinin daha fazla olması, bu işletmelere kredi sağlarken yatırım kararları, finansal rapor sayısı, işletme öz kaynakları ve işletmenin borçlarıyla sermaye oranları gibi hususlarda daha katı kurallar bulunmakta ve krediler yüksek faiz oranları ile verilmektedir. Bütün bu şartlar küçük işletmelerin olumsuz olarak etkilenmesine neden olmaktadır (Mavili, 2008, s. 7).

Banka ile kredi alan işletme arasındaki ilişki, kredilendirmeyi takip eden süreçte oldukça önemlidir. Kredi veren banka ve işletme arasındaki ilişkilerin aksamasına ve kredinin takibe düşmesine neden olan, işletmeden kaynaklanan hatalar aşağıda listelenmektedir (Akgüç, 2007, s. 576);

- Yapılan finansal planlamanın yetersiz ve yanlış olması, işletmenin finansman ihtiyacı ile finansal kaynakların vadesi arasında gerekli dengenin kurulamaması, kısa vadeli finansal kaynaklar ile sabit öz kaynak yatırımlarının sağlanmış olması,
- İşletmenin sağlıksız ve hızlı büyümesi, dolayısıyla sağlıksız borçlanmanın ve öz sermaye sorunlarının ortaya çıkması,
- Kâr dağıtımındaki aşırılıklar ve işletmenin oto finansman stratejisinin yetersiz olması,
- Yönetim çalışmalarının işbirliği içerisinde yapılmaması ve işletme ortakları arasında ortaya çıkan anlaşmazlıklar nedeniyle önemli kararların zamanında alınamamış olması,
- İşletme yöneticilerinin teknik bilgi açısından yetersiz olması,
- İşletme yönetiminin ve yetkilerin yalnız bir kişide olması, dolayısıyla verilecek kararlarda söz sahibinin bu kişi olması, işletmenin büyümesine karşın, kurumsal bir yönetim anlayışının söz konusu olmaması,
- İşletme yöneticilerinin ve ortaklarının gösteriş harcamalarının yüksek olması,

İşletmelerin fon sağlamasına engel olarak ekonomik sıkıntılarla karşılaşmalarının nedenlerinden biri, verimsiz pazarlama uygulamalarıdır. İşletmenin pazar payı bakımından belirleyici olan pazarlama uygulamaları, işletmenin ürünleri için doğru pazarlama kanallarını seçmesini, yeni pazarlar bulabilmesini, ürün yelpazesini pazardaki talep düzeyi doğrultusunda belirlemesini, ürünlerin doğru fiyatlandırılmasını, etkinliği yüksek ve hedef tüketici kitleye yönelik reklamların ve tanıtımların yapılmasını kapsamaktadır. Bu pazarlama ve tanıtım uygulamaların verimli ve etkili bir biçimde gerçekleştirilememesi, işletme tarafından ürettiği malın kalitesinden bağımsız olarak, işletmenin satış performansını ve kârlılığını olumsuz olarak etkilemektedir (Yuca, 2012, s. 129).

Gelişmekte olan ülkelerde sıklıkla görülen, işletmenin kurumsal yapısının düzenlenememesi nedeniyle risk ve bilanço yönetim sistemlerinde ortaya çıkan aksaklıklar, büyük işletmelere kıyasla küçük işletmelerin kullandıkları kredilerin takibe düşme olasılığını arttırmaktadır. Bankacılık sektörünün finansal şartların oldukça güç olduğu süreçlerde bile büyük işletmelere kredi vermeye yönelmesi, söz konusu işletmelerin finansal kaynaklarını ve risk seviyelerini iyi yönetebilmelerinden kaynaklanmaktadır. Benzer şekilde, çoğunlukla kredi faizleri de işletmelerin ölçekleri

doğrultusunda önemli farklılıklar sergilemektedir. Büyük ölçekli işletmeler görece daha kolay ve çok daha uygun faiz oranlarıyla kredi alabilmektedirler. Ancak küçük ölçekli işletmeler çok daha yüksek faiz oranlarıyla kredi alabilmekte ve ekonomik kriz dönemlerinde gereksinim duydukları finansmanı daha zor sağlayabilmektedir (Sözer, 2010, s. 24).

1.4.3.2. Çevreye Bağlı Sebepler

Sağlanan kredilerin takibe düşmesine yol açan çevreye bağlı sebepler, ekonomik şartlar, teknolojik gelişmeler, politik etmenler, hükümet kararları ve ülkenin doğal kaynakları nedeniyle ortaya çıkan durumlar olarak sayılmaktadır. Genel anlamda işletmenin yönetiminden bağımsız olarak ortaya çıkan bu sebepler, işletmenin yaptığı satışları ve kârlılık seviyesini etkilemekte ve almış olduğu krediyi geri ödeme sürecinde birtakım sıkıntılar yaşamasına neden olmaktadır (Çiftçi, 2016, s. 45).

Teknolojik gelişmelerin hız kazandığı günümüz dünyasında, işletmelerin hızla değişim gösteren teknolojik şartlarla ve bu şartların bir getirisi olan gelişmelerle uyumlu olarak faaliyet gösterebilmeleri, yoğun rekabet ortamında konumlarını koruyarak ekonomik istikrarları ile üretimlerini devam ettirebilmeleri bakımından önem arz etmektedir. Geliştirilen yeni ürünlerin tüketiciye sunumu ya da üretim teknolojilerindeki gelişmeler, bir işletmenin üretimlerine yönelik talebi arttırabilmekte ve işletmenin piyasadaki rekabet potansiyelini etkileyebilmektedir (Yuca, 2012, s. 134).

Çevreye bağlı sebepler nedeniyle kredilerin takibe düşmesi, finansal bakımdan çok daha önemli problemlerin meydana gelmesine yol açmaktadır. Bunun nedeni, çevreye bağlı sebepler dışında bir etki nedeniyle takibe düşen kredilerin genellikle bireysel olması ve hem ekonominin hem de kredi sağlayan bankanın finansal yapısı üzerinde önemli bir etkiye sebep olmamalarıdır. Bununla birlikte, çevreye bağlı sebepler, finansal piyasaların tamamını etkileyerek ekonomik yapı ve bankacılık sektörü bakımından yıkıcı sonuçlara neden olabilecek niteliktedir (Sipahi, 2003, s. 20). Söz konusu sebeplerin etkili oldukları ölçek ne kadar genişse, yol açacakları sorunlar da o kadar büyük ölçekli olacaktır.

1.4.3.3. Bankacılık Sektörünün İşleyişine İlişkin Sebepler

Verilen kredilerin takibe düşmesi durumu, bazı koşullar altında, kredi sağlayan bankadan da kaynaklanmaktadır. Kredinin verilmesini onaylayan şubenin, gerek sağlanan

kredinin geri ödemesinin alınması konusunda gerekse kredi kullandırma ve takip etme sürecinde ortaya koydukları yetkinlik ve deneyim, verilen kredilerin kolaylıkla tahsil edilebilmesinde büyük bir role sahiptir. Kredi sağlayan bankanın işleyişinden veya banka şube yönetiminden kaynaklanan sebepler aşağıda listelenmektedir (Yuca, 2012, s. 130-133);

- Yeterli olmayan istihbarat,
- Finansal tabloların yetersiz olarak analiz edilmesi,
- Müşteriden yeterli teminatın alınmamış olması,
- Sağlanan kredinin kullanım amacının ve kredi müşterisinin geri ödeme kaynağının yetersiz olarak analiz edilmesi,
- Kredi yoğunlaşması,
- Kredi kullandırma şartlarına uyulmaması,
- Kredi kullandırma sonrasında yetersiz takip etme,
- Kredinin sorunlu hale gelmesinin ardından yeterince hızlı davranamama.

Banka tarafından borç alan işletmeye yönelik yapılmış olan istihbaratın kapsamlı ve yeterli olmaması, kullandırılan kredilerin takibe düşmesinin önemli nedenlerinden biridir. Borç alan tarafın karakter yapısının, kapasitesinin, ödeme ve borç konularındaki ahlakının ve moralitesinin detaylı bir biçimde araştırılması gerekmektedir. Moralite kavramı, genel anlamda ticari ahlak ve dürüstlük olarak açıklanmaktadır. Moralite seviyesi daha düşük işletmeler, borçlarını ödeme konusunda direnç göstermekte, kredi takibinin tüm aşamaları için itirazda bulunmakta ve teminat olarak gösterdikleri kıymetlerden tahsil edilmesine karşı çıkmaktadır. Kredi alabilmiş olan moralitesi düşük kredi müşterisi, mevcut yasaların vermiş olduğu olanaklardan faydalanarak kredi takiplerini diledikleri biçimde engelleyebilmektedir (Saka, 2010, s. 13).

Kredilendirme sürecinde bankaların yapmakta olduğu hatalardan biri de, yapılan kredi satışlarının yönetimi konusundaki eksiklikler ve yetersizliklerdir. Bu eksikliklerin ve yetersizliklerin sıklıkla ortaya çıktığı durumlar aşağıda listelenmektedir (Alpay, 2003, s. 5-6);

- Deneyim sahibi olmayan kimseler tarafından kurulan yeni işletmelerin önemli oranlarla kredilendirilmesi,

- Borçlu olan tarafın anaparayı veya faizi geri ödeyemeyeceğinin anlaşılmasına karşın, ödemenin istenmemesi ve gerektiği kadar hızlı davranılarak teminatların değerlendirilmemesi,
- İşletmelere sağlanan kredilerin, ana sermaye yerine kullanılıp kullanılmadığının denetlenmemesi,
- Talep edilen kredinin tahsisine ilişkin kararların çeşitli baskılar doğrultusunda alınması,
- Sağlanan kredinin tutarının, belirlenen geri ödeme planının ve borçluya ait olan geri ödeme kaynaklarının yetersiz veya hatalı bir biçimde yapılandırılmış olması.

İKİNCİ BÖLÜM
TAKİBE DÜŞEN KREDİLERİN YÖNETİM USULLERİ VE ETKİLERİ

2.1. TAKİBE DÜŞEN KREDİLERİN YÖNETİM USULLERİ

Kredi sağlayan bankalar için, bir gider kalemi olarak karşılık ayrılması büyük bir öneme sahiptir. Karşılık ayrılmasının amacı, bankanın sağlamış olduğu kredilerden ya da diğer alacaklarından kaynaklanabilecek olan fakat miktarı tam olarak tespit edilemeyen olası zararların karşılanabilmesidir. Karşılık ayrılmasına ilişkin yasal düzenlemeler, her ülkenin bankacılık sektörünün işleyişine yönelik olarak düzenlenmektedir. Giderler arasında değerlendirilen karşılıklar, bankanın elde edeceği kârda azalmaya neden olmaktadır, buna karşın uzun vadede ortaya çıkabilecek olumsuzlukları sorunsuz olarak atlatma konusunda faydalı olan unsurlar olarak değerlendirilmektedir (Sözer, 2010, s. 32).

Kredi kavramı, bankacılık sektörü için hem risk hem de kârlılık anlamına gelmektedir. Bu sebeple, kredilendirme işlemlerinde elde edilen başarı, banka yönetiminin risk ve kazanç dengesini doğru olarak sağlaması, kredilendirme amaçlarının açık ve net bir biçimde tanımlanması, kredilendirme politikalarının ve prosedürünün doğru belirlenmesi ile bağlantılıdır. Bu doğrultuda kredilendirme sürecinde, bankanın mevcut politikalarına, hukuki düzenlemelere ve banka yönetimi tarafından onaylanan kredi prosedürüne göre hazırlanan kredi portföyünün takip edilmesinde ön plana çıkan amaçlar aşağıda listelenmektedir (Öker, 2007, s. 142);

- Bankanın mevcut kredilendirme işlem politikası ile uyumun kontrolü,
- Kredi kalitesinde olası bir bozulmanın saptanması,
- Kredinin geri ödeme zamanlarının saptanması,
- Kredilerin neden olabileceği kayıpların azaltılması ve mümkünse engellenmesi,
- Olası bir aksaklıkta üst yönetimin doğru zamanda uyarılması.

2.1.1. Kredilendirmede Alınabilecek Tedbirler

Bankaların sağladıkları kredilerin geri alınması sürecinde olası bir likidite krizini engelleyebilmeleri ve verdikleri kredi miktarlarını takibe düşmeden önce geri alabilmeleri önem taşımaktadır. Bununla birlikte, söz konusu tahsilatı reel sektörde yer alan işletmelerin üretimleri, faaliyetleri, sermayeleri, likiditeleri ve kârlılıkları gibi önemli konularda zarara yol açmadan gerçekleştirmeleri gereklidir. İşletmelerin likidite konusunda sıkıntı yaşamaları ve kredi borçlarını ödemelerini sağlayacak yeterli enstrümandan ve finansal güçten yoksun olmaları, aldıkları kredileri geri ödemeleri

konusunda engel teşkil etmektedir. Kredi ödemesini alamayan bankalar ise likidite krizine sürüklenebilmektedir. Bu durum neticesinde, uzun vadede gerek bankacılık sektörü, gerek reel sektör daralma yaşayacaktır (Erkan, 2015, s. 40).

Takibe düşen krediler, geri ödenme ihtimali doğrultusunda, ödemelerin aksamasından itibaren, kısmen ya da tamamen geri alınana kadar ya da geri alınamayacağı tespit edilene kadar, kredi için ayrılan karşılıklar olarak bankaya bir gider tutarı olarak yansımakta ve dolayısıyla bankanın kârlılığını düşürmektedir. Bununla birlikte, kârı azaltan bir unsur olarak kabul edilen karşılıklar, kredi risklerinin en aza indirilebilmesi adına kritik öneme sahip bir kalem olarak görülmektedir (Yücememiş ve Sözer, 2011, s. 45).

Takibe düşen krediler konusunda uygulamaya konulabilecek çözümler çeşitlilik gösterebilmektedir, bununla birlikte dikkat edilmesi gereken önemli konu, kredi sağlayan bankanın verdiği krediyi işletmenin tasfiyesine yol açmadan tahsil edebilmesidir. İşletme tarafından gösterilen teminatlara el koyarak nakde çevirmek ya da işletmenin iflasına yol açacak çözüm yollarına yönelmek, hem bankacılık sektörü için, hem reel sektör için hem de ülkenin ekonomik yapısı için olumsuz sonuçlara neden olmaktadır (Karamustafa, 2013, s. 15).

2.1.1.1. Kredilendirmeden Önce Alınabilecek Tedbirler

Etkili bir kredi yönetimi ve denetiminin temeli, doğru zamanda yapılan muhasebe ve değerlendirme işlemleridir. Bu nedenle, bankanın etkili bir sistem geliştirerek sağlayacağı kredilerin değerlendirme işlemlerini gerçekleştirmesi, gereken karşılıkları ayırması önem taşımaktadır. Sağlanan krediler sahip oldukları risk düzeyi doğrultusunda gruplandırılmalıdır. Bankanın mevcut kredilerinin zaman içerisinde kaybettiği değerinin tespit edilmesinde birtakım kurallara uyulması gerekmektedir. Bu kurallar aşağıda listelenmektedir (Koyuncu ve Saka, 2011, s. 116);

- Bankanın sağladığı kredilerin kalitesinin tespit edilmesinde onaylanmış ve belgelenmiş alt yapı bulunmalıdır.
- Öngörüler sağlam veriler ve gerçekçi beklentiler doğrultusunda yapılmalıdır.
- Ulusal veya küresel ekonomik sistemde ortaya çıkabilecek etkilerin ve kredi müşterisinin faaliyetlerindeki olası değişimlerin borç alan taraf üzerindeki olası etkileri, gerçekçi ve tutarlı öngörüler ile tespit edilmeye çalışılmalıdır.

Kredilendirme işlemi sürecinde bankaların sağladıkları kredilerin kullanım amaçlarını belirlemeleri, kredi riskinin saptanabilmesi adına önem taşımaktadır. Genel anlamda, ticari ve kurumsal olan kredilere kıyasla, tüketicilere yönelik kredilerin çok daha düşük riske sahip olduğu söylenebilmektedir. Bununla birlikte, genel kanı, konuta veya otomobile yönelik kullanılan krediler için, satın alınan kıymet teminat olarak gösterildiğinde veya garantilendiğinde söz konusu olabilmektedir. Fakat tam tersi şekilde, dayanıklı tüketim ürünleri, eğitim, tatil, ürün ve hizmet alımına yönelik sağlanan krediler için, bu kanı kabul edilmemektedir. Konut veya otomobil gibi harcamalar dışında alınan kredilerin takibe düşme durumunda, teminatın haczedilmesi ve elde edilen emtianın satışa çıkarılarak nakde çevrilmesi mümkün değildir. Bu nedenle, teminatı veya garantisi olduğu düşüncesinden yola çıkılarak söz konusu kredilerin risksiz veya düşük riskli olarak değerlendirilmesi, profesyonel bir yaklaşım olmamaktadır (Türkan, 2000, s. 3-4).

Bankaların karşılaştıkları risk seviyesini ve yatırımları kabul edilebilir bir seviyede koruyabilmeleri için dikkat etmeleri gereken hususlar aşağıda listelenmektedir (Mavili, 2008, s. 45-46);

- Kredilendirme sürecinde detaylı bir değerlendirme gerekmektedir, bununla birlikte bu süre, kredi müşterilerinin şikayetlerine neden olmamalıdır.
- Bankalar, kullanılabilecekleri finansal kaynaklarının krediler için ayıracakları bölümü belirlemelidir.
- Kredi talep eden müşteri için uygun kredinin verilmesi ve verilen kredinin kullanım amacının takibi oldukça önemlidir. Kredinin kontrolden çıkarak takibe düşmesi engellenmelidir.
- Kredi için hazırlanan dosyanın tamamlanması için, kredi talep eden müşterinin bazı belgeleri sağlaması gerekmektedir. Müşterinin sağlamadığı belgelerin olması durumunda, bu belgeler için müşteri ile görüşülmelidir. Söz konusu belgelerin sağlanma sürecinde ise sonraki aşamaya geçebilmek için beklenmelidir.
- Kredi müşterilerinden alınan teminatların caydırıcı bir niteliğe sahip olmaları önemlidir. Ayrıca kredi karşılığında alınan bu teminatların nakde çevrilmesinin kolay olması da gerekmektedir. Teminat olarak alınan bazı kıymetlerin nakde çevrilmesi uzun zaman alabilmekte ve değer kaybı oluşabilmektedir. Bu nedenle nakde çevrilmesi kolay olan teminatlar tercih edilmelidir. Buna ek olarak, teminatın nakit değeri kredi riskini de karşılamalıdır.

- Kredi müşterisinden temin edilen tüm belgelerin ve imzaların tam olmasına özen gösterilmeli ve belgelerdeki imzaların doğruluğu denetlenmelidir.

Bir banka, kredi sağlama sürecinde kredi müşterisine yönelik bir kredi risk değerlendirmesi yapmalıdır. Kredi talep eden müşterinin başvuru öncesinde belirlenen bir kredi riski derecesi olmasına rağmen, kredi riski unsuru birçok farklı etmen doğrultusunda süreç içerisinde değişebilmektedir (Yaslıdağ, 2009: 19). Bu nedenle kredi talep eden tarafın kredi riski seviyesinin yeniden değerlendirilerek belirlenmesi yerinde olacaktır.

2.1.1.2. Kredi Verildiği Andan Takibe Düşülecek Ana Kadar Olan Süreçte Alınabilecek Tedbirler

Kredilerin sağlanması ile başlayan tedbir süreci için, bankaların verdikleri kredileri takip ederek analiz etmelerini sağlayacak aralıksız olarak çalışan bir sisteme sahip olmaları gerekmektedir. Ayrıca bu sistem sayesinde elde edilen bütün veriler bankanın yönetimine ulaştırılmalıdır. Bankanın kredi riskine yönelik politikaları yeniden gözden geçirilmeli ve banka yönetimi tarafından onaylanmalıdır. Bunların yanı sıra, bankanın kredi riskine ilişkin stratejisinde, sağlanan kredinin niteliğinin, getirisinin ve büyüklüğünün yer alması sağlanmalıdır (Saka, 2010, s. 28-29).

Kredi alan tarafların, kredinin ödeme sürecinde dikkatle izlenmesi ve takibe düşen kredilerin sorunlu hale gelmeden önce erken tespit edilmesi, bankanın müşteri ilişkileri bakımından büyük bir öneme sahiptir. Bu nedenle, kredi alan taraflara ilişkin risk takibi, erken uyarı, ön idari, idari ve hukuki aşamalar olarak dört farklı süreçte yapılmaktadır. Bu süreçler aşağıda listelenerek açıklanmaktadır (Sözer, 2010, s. 31);

- *Erken Uyarı Aşaması:* Bu aşama, alınan kredinin değerini olumsuz etkileme olasılığı bulunan bütün iç ve dış gelişmelerin kredi alan taraf için hazırlanan kayda dahil edilmesidir.
- *Ön İdari Aşama:* Bu aşama, alınan kredi için yapılan ödemelerde gecikmelerin ortaya çıktığı ilk aşamaları içermektedir. Bu aşamada kredi alan taraf gecikmelere ilişkin bilgilendirilmekte ve borçlu taraf ile görüşülerek kredinin geri ödenmesi sağlanmaya çalışılmaktadır.

- *İdari Aşama:* Bu aşamada, sağlanan kredi tutarının ödenmemiş olan bölümü tekrar yapılandırılmakta ve kredi alan tarafın rahatlıkla ödemesini sağlayacak bir ödeme planı hazırlanmaktadır.
- *Hukuki Aşama:* Bu aşama, takibe düşen kredi biçiminde adlandırılan ve geri ödenmeme süresi 90 günden fazla olan krediler için söz konusudur. Takibe düşen kredilerin tahsil edilmesi adına hukuki yollara başvurulmakta ve verilen tutar geri alınmaya çalışılmaktadır.

Bankalar tarafından, sağladıkları kredilere yönelik olarak karşılık ayırma çalışmaları, ayrılan karşılıkların yeterli olması, özel karşılıklar ya da zarar olarak işleyerek belirlenen finansal kayıpların doğru zamanda belirlenmesi büyük bir öneme sahiptir. Bu nedenle bankaların, kredi portföylerinde ortaya çıkabilecek herhangi bir kredi zararını karşılamaya yetecek kadar karşılık ayırmaları gerekmektedir. Ayrılacak karşılıkların belirlenmesi ile banka kredinin neden olduğu zararların tespit edilmesini kolaylaştırmaktadır. Bu yöntemin ilk basamağı, geçmiş dönemlerde meydana gelen kredi zararlarının ve olası zararların yeni eğilimlerinin değerlendirilmesidir. Buna ek olarak, karşılıkların tespit edilmesi sürecinde dikkat edilmesi gereken unsurlardan bazıları aşağıda listelenmektedir (Sayım, 2006, s. 49-50);

- İyileştirme çalışmaları ve kredi sağlama yönergelerinde yapılacak değişiklikler,
- Yerel finansal durumda ve istihdamda ortaya çıkan değişimler,
- Bankanın kredi yoğunluğu ve kredi yoğunluğunun düzeyine ilişkin değişiklikler,
- Ödeme süresi dolan ve takibe düşen kredilerin miktarlarında ve bankanın finansal durumu üzerindeki etkileri,
- Tahakkuk etmeyen kredilerin, geri ödenmesi aksayan borçların tekrar yapılandırmaları halinde ortaya çıkan ve farklı kredi düzenlemelerinin miktarında tespit edilen değişim.

Sağlanan kredinin geri ödenme sürecinde meydana gelen aksaklıkların tespit edilmesinin ardından önlem alınması oldukça önemlidir. Bu süreçte oluşabilecek herhangi bir gecikme, genellikle problemin büyümesine ve çözümün zorlaşmasına neden olmaktadır. Kredi verilme sürecinde yetkili olan çalışanın kredi alan tarafı ödemeler konusunda takip etmesinin ve uyarmasının müşteriyi kaybetmekle sonuçlanacağını düşünmesi, kredi ödemesiyle ilgili problemin tespit edildiğinde önlem alınmasını engelleyebilmektedir.

Çoğunlukla vadesi uzun olan kredi alan işletmenin ödemelerinin takip edilmesinin ihmali, ilerleyen dönemlerde büyük sorunlara yol açmaktadır. Verilen kredinin ve işletmenin gelişiminin gereken seviyede izlenmemesi sonucunda, kredinin sözleşmede belirtilenlerden farklı amaçlar için harcandığı ve yükümlülüklerin yerine getirilmediği görülebilmektedir. Bu sebeple, işletmenin ve işletme gelişiminin seyrinden haberdar olabilmek adına etkili ve detaylı bir izleme faaliyeti önemlidir. Kredi alan işletmeden dönem içi finansal bilgilerin talep edilmesi, işletmenin ziyaret edilmesi, değişen ekonomik şartların işletme üzerinde yarattığı etkilerin belirlenmesi, işletmelerin ve sağlanan kredinin etkili olarak takip edilmesini sağlayan teknikler arasında sayılmaktadır (Mirza, 2006, s. 149).

Yukarıda yer alan unsurların yanı sıra, kredi alan tarafın nakdi durumu da ekonomik durumunu aydınlatan bir faktördür. Ekonomik durumu sağlıklı olan işletmelerin nakit transferleri de sağlıklı olmaktadır. Ayrıca nakit akışı düzgün olan işletmelerin aldıkları kredilerin geri ödeme sürecinde sorun yaşamayacakları öngörülmektedir. Bununla birlikte, işletmelerin sağlanan kredi limitlerinin dolu olması ve donuk kullanılması, ekonomik durum ve faaliyet konularında sorun yaşadıkları şeklinde yorumlanabilmektedir. Söz konusu kredi müşterileri çoğunlukla ödemelerini aksatmakta ve ertelemekte, satış ve fiyat konularına özen göstermemekte ve banka ile yapılması beklenen görüşmeler için isteksiz olmaktadır. Bu durumlar, kredi alan tarafın nakdi durumunun sıkıntılı olduğunun göstergeleri olarak kabul edilmektedir (Saka, 2010, s. 30).

2.1.1.3. Kredinin Sorunlu Hale Gelmesinden Sonra Alınabilecek Tedbirler

Bir banka tarafından sağlanan kredinin ödemelerinin aksaması halinde, takibe düşmeden önceki süreçte ve takibe düştükten sonra alınması gereken tedbirlerin faydalı olabilmesi için, sağlanan kredinin detaylı bir biçimde değerlendirilmesi oldukça önemlidir. Kredi kullanan taraf, verilen krediye ilişkin hazırlanan dosya, kredi kullanıcısının sunmuş olduğu teminatlar ve kredi kullanan tarafın daha önce borç aldığı kuruluşlarla olan ilişkileri araştırılmalıdır. Verilen kredinin takibe düşmesinin ardından takip eden aşama için, kredi alan tarafın dürüstlüğü ve güvenilirliği oldukça önemlidir. Banka tarafından takibe düşen kredi için uygulanacak çözüm planının verimli olması için, kredi alan tarafın istekliliği ve davranışları büyük bir önem taşımaktadır. Banka ve kredi borçlusu arasında güven temelli bir ilişkinin olması gerekmektedir. Kredi alan tarafın, mevcut durumun çözümüne yönelik bankanın uygulamaya koyduğu programı takip

etmemesi halinde banka, tek çözüm olarak teminatları nakde çevirmek ve gereken yasal önlemlerin almak zorunda kalmaktadır (Saka, 2010, s. 32).

Kredilere ilişkin yapılan dosyalama işlemlerinin yeterli biçimde hazırlanması, kredilerin geri ödenmesi sürecinde ortaya çıkabilecek sorunların tespitini ve çözüm sürecinde yararlanılacak yöntemlerin uygun zamanda devreye konulmasını kolaylaştırmaktadır. Sağlanacak krediye ilişkin kredi yetkilisi tarafından hazırlanacak dosyada yer alması gereken önemli ve asgari belgeler aşağıda listelenmektedir (Kavcıoğlu, 2003, s. 68);

- Banka ve kredi talep eden taraf arasında, sağlanacak krediye ilişkin gerçekleştirilen karşılıklı yazışmalar,
- Talep eden taraf tarafından verilen kredi teklifleri ve tekliflere ilişkin onay kararları,
- Vergi dairesi, mali müşavir veya denetçiler tarafından onay verilmiş olan kredi alan tarafın finansal raporlarını, nakit transfer tablolarını, finansal tahlil raporlarını ve kredi analiz memorandumlarını içeren, kredi alan tarafın finansal durumunu açıklayan belgeler.

2.1.2. Takibe Düşen Kredilerle Alakalı Yönetimin ve Organizasyonun Yapısal İncelemesi

Bankacılık sektöründe, takibe düşen kredilerin yönetilmesi ve çözüme kavuşturulması için iki temel yöntem ön plana çıkmaktadır. Bu yöntemler;

- Problemin çözümünü kredi yetkilisine bırakılması,
- Takibe düşen kredilerin izlenmesinin bu alanda uzman olan ve bağımsız bir bölüm tarafından yönetilmesinin sağlanmasıdır.

Problemin çözümünü kredi yetkilisine bırakma yönteminde, kredinin verilmesini onaylayan yetkilinin karşılaşmış olduğu olumsuz durumla başa çıkarak tecrübe kazanması sağlanmaktadır. Yetkilinin edindiği tecrübe, gelecekte benzer olumsuzluklarla karşılaşma olasılığını düşürebilmektedir, bu nedenle bu yöntem kredi yetkilisinin faydalı ve ileriye dönük bir eğitim almasını sağlayacaktır. Verilen kredilerin takibe düşmesi konusunda, kredinin verilmesini onaylayan yetkili ya da departman kısmen veya tamamen sorumlu olmaktadır. Bu nedenle, olumsuzluğun giderilerek verilen kredinin tahsil edilmesinin sağlanmasına ilişkin yapılacak çalışmaların kredi yetkilileri

veya sorumlu departman tarafından sahiplenilerek üstlenilmesi gerekmektedir (Saka, 2010, s. 33-34). Bu yöntemde, bir kredinin takibe düşmesi ile ortaya çıkan sorunların krediyi onaylayan yetkililer tarafından çözümlenmesi, sorunun tek bir departman içerisinde kaldığını göstermektedir.

Takibe düşen kredilerin izlenmesinin bu alanda uzman olan ve bağımsız bir bölüm tarafından yönetilmesinin sağlanması yönteminde ise, takibe düşen kredilerin, bu alanda uzman olan bir yetkilinin sorumluluğuna verilmesinin tarafsız bir değerlendirme imkânı sağlayacaktır. Banka dahilindeki çalışanlarla takibe düşen kredi borçlularının eski ilişkilerinden kaynaklanan aksaklıklar tekrarlanmayacağı için, yetkilinin vereceği kararların bağımsız ve tarafsız olacağı öngörülmektedir. Bu durum, takibe düşen krediye ilişkin yeni ve açık bir değerlendirmenin gerçekleştirilebilmesini sağlamaktadır. Ayrıca bu yöntemle, banka genelinde gerçekleştirilen satış ve pazarlama faaliyetleri nedeniyle meydana gelebilecek kayıplar azaltılmakta ve çeşitli iş olanaklarının kaçırılma ihtimali düşürülmektedir (Saka, 2010, s. 34-35).

2.2. TAKİBE DÜŞEN KREDİLER VE ETKİLERİ

Takibe düşen krediler, bir ekonomik sistemde finans alanında faaliyet gösteren bütün kuruluşların aktif kalitesinin bir göstergesi olduğu gibi, ülke genelinde reel sektörde yer alan işletmelerin ve hane halkının borç ödeyebilme kapasitesine de işaret etmektedir. Bu nitelikleri ile takibe düşen krediler, ülkenin reel ekonomisi adına öncü ve belirleyici bir özelliğe sahip olan bir risk göstergesi olarak değerlendirilmektedir. Ülke genelinde dönem dönem ortaya çıkan ekonomik daralmalar, reel sektörde gelir kaybı ve hane halkında işsizlik riskinin artmasına yol açmaktadır. Bu nedenle, söz konusu dönemlerde takibe düşen kredilerin miktarlarında ve oranlarında kayda değer artışlar görülebilmektedir (Sözer, 2010, s. 26).

Takibe düşen kredilerin bankalar üzerinde birçok olumsuz etkisi bulunmaktadır. Bu olumsuz etkileri ve neden oldukları maliyetleri şu şekilde özetlemek mümkündür (Yuca, 2012, s. 137);

- Bankanın sektördeki yeri, saygınlığı ve kurumsal imajı, banka sistemindeki takibe düşen kredilerin miktarından kaynaklı olarak zarar görebilmektedir. Bu durum, bankanın piyasadaki rekabet gücünü, sektördeki konumunu ve kurumsal büyümesini olumsuz olarak etkileyebilmektedir.

- Takibe düşen kredilere yönelik olarak ayrılmış olan fonlar, kârlılığı daha yüksek olabilecek farklı alanlara aktarılamamaktadır. Bu durum, banka için olası kazançların elde edilememesine ve gelir kayıplarına neden olmaktadır.
- Takibe düşen kredilere yönelik uygulamaya konması gereken etkili ve verimli bir izleme süreci nedeniyle yapılması gereken hukuki ve yönetsel işlemler, bankanın finansal sistemine ek maliyetler olarak yansıyabilmektedir.
- Takibe düşen krediler, banka yöneticilerinin ve özellikle kredi alanında uzman personelin, çalışma motivasyonları üzerinde olumsuz etkilere yol açabilmekte ve çalışma performanslarında düşüklüğe neden olabilmektedir.
- Takibe düşen krediler ile bu kredilere yönelik olarak giderler kaleminde ayrılması planlanan karşılıkların miktarlarındaki yükseklik, takip eden süreçte bankanın bilançosunun aktif kalitesi, kârlılığı ve likidite yapısı üzerinde olumsuz etkilere sahip olabilmektedir.

Yukarıda yer alan olumsuz sonuçlara karşın, sağlanan kredilere ilişkin karşılıkların bankanın finansal durumu üzerinde olumlu bir etkiye neden olabileceği de öne sürülmektedir. Bu doğrultuda, kredi sağlayan bankanın söz konusu dönemi kâr elde ederek tamamlaması halinde, ayırmış olduğu karşılık tutarını, dağıtması beklenen kârdan düşmesi gerekmektedir. Bunun sonucu olarak, bankanın dağıtacağı kâr miktarının da azalacağı, dolayısıyla bankanın finansal durumunun olumlu olarak etkileneceği söylenebilir. Banka tarafından karşılık miktarı biçiminde belirlenen tutarın bankanın finansal kaynakları arasında yer alması ile kredi karşılıklarının en önemli hedefi olan bankanın finansal yapısının güçlenmesi sağlanmış olacaktır (Sayım, 2006, s. 57). Bu nedenle, bankanın almış olduğu riski düşüren bir unsur olan dönem içerisinde kullandırılan kredilere yönelik karşılıkların sağlanmasına önem verilmesi gerekmektedir.

Bankacılık sektörü üzerinde ciddi etkileri olan takibe düşen krediler, süreç içerisinde ülkenin ekonomik yapısında da olumsuz sonuçların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Takibe düşen kredilerin bu olumsuz etkilerinin mümkün olan en hafif zararlarla önlenememesi, finansal bir krizin başka bir finansal krizin sebebi olduğu kısır bir döngü nedeniyle, ülkede düzensizliğe ve kargaşaya yol açabilmektedir. Takibe düşen krediler, bankacılık sektöründe yer alan kuruluşların kârlılık oranlarını olumsuz olarak etkiledikleri için kredi faiz oranları artmakta ve ülke çapında maliyet enflasyonunda önemli artışlara neden olmaktadır. Bunlara ek olarak, sağlanabilecek kredilerin büyük bir bölümünü takibe düşen kredilerin kapsaması, bankaların üretime, yatırıma ve istihdama

yönelik kredi talep eden işletmelere olumsuz geri dönüşler yapmalarına ve dolayısıyla uzun vadede, ülke ekonomisinde önemli kayıpların ortaya çıkmasına sebep olmaktadır (Sipahi, 2003, s. 21-22). Bu nedenle, takibe düşen kredi oranlarının yol açacağı sorunların yalnızca bankacılık sektörü açısından değerlendirilmesi yetersiz olacaktır.

Bankacılık sektörünün temel bileşenlerinden biri olan kredi sistemleri sayesinde, mevduat sahiplerinin ellerinde bulunan fonlar, finansal kaynağa gereksinim duyanlara kredi olarak aktarılmaktadır. Bu sayede mevduat sahiplerinin kazanç elde etmeleri ve ekonomik sistemdeki arz talep hareketliliğinin artması sağlanmaktadır. Girişimciler ve yatırımcılar, yatırım projelerini hayata geçirebilmek adına gereksinim duydukları finansal kaynaklara, mevcut öz kaynaklarını kullanarak veya bankalar tarafından sağlanan krediler yoluyla ulaşmaktadır. Girişimcilere ve yatırımcılara finansal destek niteliği taşıyan krediler, bu özellikleri nedeniyle ekonomik anlamda ülke kalkınmasının vazgeçilmez bir unsuru olarak kabul edilmektedir. Bununla birlikte, bankacılık sektörü aracılığıyla sağlanan kredilerin sorunlu hale gelerek takibe düşmesi, birbirleriyle bağlantılı olumsuz sonuçlar doğurarak, ülkedeki bankacılık sisteminde önemli kayıplara neden olmaktadır (Yanık, 2008, s. 55). Gelecek yatırımlara gereken finansal desteğin bankacılık sektörü tarafından kolaylıkla sağlanabilmesi için, takibe düşen kredilerin oranlarının ve yönetilme usullerinin oldukça önemli olduğu söylenebilmektedir.

Bankacılık sektöründe yapılan kredilendirme faaliyetlerinde, en yüksek ve en düşük risk seviyeleri arasında bir dengenin sağlanması gerekmektedir. Bir diğer deyişle, kredi sağlanırken yüksek riske eğilim gösterilerek verilen kredinin geri ödenme olasılığının düşürülmemesinin gerekmesi gibi, çok düşük riskte kredi sağlanarak en düşük düzeyde kazanç elde etmeye razı olunması da hatalı olacaktır. Bu nedenle, bankaların risk seviyesi düşük faaliyetlere girmeleri birtakım iş fırsatlarını kaçırmalarına yol açmaktadır, ancak kaçırılan birtakım fırsatların maliyeti de risk düzeyi yüksek kredilerden ya da takibe düşen kredilerden daha az olabilmektedir. Bu durumda, risk düzeyi yüksek olan kredilerin ve takibe düşen kredilerin bankalar için birtakım maliyetleri olmaktadır. Bu maliyetler aşağıda listelenmektedir (Karamustafa, 2013, s. 13-14);

- Sağlanan kredilerin geri ödemelerinin aksayarak takibe düşmeleri ve tahsil edilememeleri, söz konusu finansal kaynakların daha yüksek kazanç elde edilebilecek yatırımlara dönüştürülmesini engellemektedir.
- Takibe düşen krediler için gerçekleştirilen izleme süreçleri ve hukuki işlemler, kredi maliyetini yükseltmekte, dolayısıyla idari giderler de artmaktadır.

- Takibe düşen krediler, çözüm üzerinde çalışan departmanlar ve yetkililerin zamanlarını daha önemli işlerde değerlendirebilmelerini engellemektedir.
- Bankanın takibe düşen kredi oranının yüksekliği, piyasalardaki ve sektördeki kurumsal saygınlığını ve büyümesini olumsuz anlamda etkilemektedir.
- Takibe düşen kredilerle ilgili hukuki konuların yönetilmesi bu alanda uzman bir çalışma grubu gerektirmektedir. Bu durum maliyetlerin yükselmesine yol açmaktadır.
- Takibe düşen kredi miktarı yüksek olan bankalar, ilerleyen dönemlerde daha tedbirli davranmakta, daha düşük kazançlı alanlara yönelmekte, büyüme yavaşlamakta ve banka personeli bu durumdan olumsuz olarak etkilenmektedir.
- Bankaların likiditeleri takibe düşen krediler nedeniyle düşmekte ya da düzensiz hale gelmektedir. Bu durum likidite gereksinimini yükseltmektedir.
- Takibe düşen krediler için ayrılmış olan karşılıklar, banka için ayrı bir gider kalemi oluşturmaktadır.
- Takibe düşen kredilerin oranı, bankanın ulusal ve uluslararası piyasada notunun düşmesine, kredibilitesinde azalmaya, finansal kaynak maliyetlerinin yükselmesine ve dolayısıyla borç alma faaliyetlerinin olumsuz olarak etkilenmesine neden olmaktadır.
- Bankanın aktiflerinin ve pasiflerinin yönetilmelerine, kârlılığın ve öz kaynak yapısına ek olarak, şubelerin kârlılık oranları da takibe düşen kredilerden olumsuz olarak etkilenmektedir.

Türkiye gibi gelişimini sürdüren ekonomik sistemlerde çoklukla görülen finansal yapılardaki ve bankacılık sektöründeki hassasiyet ve aksaklıklar, ekonominin öncelikle ülke vatandaşları olmak üzere, ulusal ve uluslararası piyasaların güvenilirliğini kazanmasını engellemektedir. Söz konusu güvensizlik, mevduat sahiplerinin banka hesaplarından tasarruflarını çekmelerini, sıcak para transferinin ve ülkeye sermaye girişinin yavaşlamasını geliştirmekte olan bu ekonomilerde faaliyet gösteren yabancı yatırımcıların ayrılmasını tetiklemektedir (Bahadır, 2018, s. 76). Söz konusu durumlar ülke ekonomisinin makro ve mikro ölçekli göstergelerini etkileyebilmekte ve her türlü finansal değişime duyarlı olan bankacılık sektörünü de olumsuz olarak etkileyebilmektedir.

Takipteki kredilerin bankacılık sektörü üzerine etkileri şunlardır; aktif kalitesine etkisi, kârlılığa etkisi, sermaye yeterliliğine etkisi ve reel sektöre etkisi.

2.2.1. Aktif Kalitesine Etkileri

Takibe düşen krediler, gerek küresel ve ulusal ekonomi üzerinde, gerekse bankacılık sektörü üzerinde kritik etkilere sahip bir olgudur. Bankacılık sektöründe meydana gelen krizlerin ilk göstergelerinden biri, sektörde faaliyet gösteren bankalardaki bilançoların aktif kalitelerinin takibe düşen krediler nedeniyle bozulmaya başlamasıdır (Erkan, 2015, s. 34).

Aktif kalitesi, bir bankacılık kurumunun finansal sağlığının kritik bir göstergesidir. En basit haliyle, banka tarafından verilen kredilerin ve yapılan yatırımların kalitesini ifade eder. Yüksek kaliteli bir varlık, önemli bir temerrüt veya kayıp riski olmaksızın istikrarlı bir gelir üreten bir varlıktır, oysa düşük kaliteli bir varlığın sorunlu hale gelmesi veya banka için zarara yol açması daha olasıdır.

Bankaların bilançosunun aktif tarafındaki en yüksek paya sahip olması beklenen kredilerin geri ödenmesinde sorunların artması, bankaların aktif kalitesini de düşürmektedir. Takipteki krediler, finans sektörünün aktif kalitesini yansıtırken, aynı zamanda genel ekonomi bakımından hane halkının ve reel sektörün borç ödeyebilme kapasitesini ortaya koyar. Bu bağlamda, takipteki krediler, reel ekonomi açısından öncü niteliğinde önemli bir risk göstergesidir. Ekonominin daralma dönemlerinde; hane halkının işsizlik ve refah kaybı riskinin, reel sektörün de gelir kaybı riskinin artması nedeniyle takipteki kredilerde artış gözlemlenmektedir (Yücememiş ve Sözer, 2010, s. 94).

Aktif kalitesini değerlendirmek için çeşitli göstergeler vardır:

- *Takipteki Kredi (TKO) Oranı*: Bu, geri ödenmeme riski olan kredilerin yüzdesini hesaplayan en doğrudan ölçüdür.
- *Kredi Zarar Karşılıkları*: Banka tarafından kredilerdeki potansiyel kayıpların öngörülmesi için ayrılan fonları temsil eder.
- *Zarar Yazmalar*: Bankanın artık tahsil etmeyi beklemediği ve defterlerinden sildiği tutarlar.
- *Vadesi Geçmiş Krediler*: Borçluların planlanan ödemeleri zamanında yapamadığı krediler.

Takipteki kredilerin aktif kalitesi üzerinde olumsuz yönde etkisi olup, sorunlu kredilerdeki (TKO) artış, aktif kalitesinin bozulmasında merkezi bir rol oynamaktadır:

- *Sermaye Erozyonu:* Krediler sorunlu hale geldiğinde, bankaların potansiyel zararları karşılamak için ek fonlar (karşılıklar) ayırması gerekebilir, bu da kârlılığı ve sermayeyi aşındırır.
- *Azalan Faiz Geliri:* TKO'lar faiz gelirinin istikrarlı akışını kesintiye uğratarak bankanın gelir akışını etkiler.
- *Operasyonel Zorluklar:* TKO'ların yönetilmesi ve geri kazanılması, bankanın operasyonlarını zorlayabilecek önemli idari çabalar ve maliyetler gerektirir.
- *Stratejik Değişim:* Yüksek seviyedeki TKO'lar, bankanın kredi verme stratejisinde bir değişiklik yapılmasını, daha muhafazakâr krediler verilmesini veya mevcut kredi koşullarının yeniden yapılandırılmasını gerektirebilir.
- *Likidite Sıkışıklığı:* TKO'lar nedeniyle donmuş varlıklar likidite sıkıntısına yol açarak bankanın kısa vadeli yükümlülüklerini yerine getirmesini veya daha fazla kredi vermesini zorlaştırabilir.

Sonuç olarak, aktif kalitesinin önemi hiçbir zaman küçümsenmemelidir. Yüksek kaliteli varlıklar ihtiyatlı kredi verme uygulamalarına, etkin risk yönetimine ve güçlü bir mali pozisyona işaret eder. Tersine, düşük aktif kalitesi bir bankanın faaliyetlerinde ve finansal istikrarında potansiyel kırılganlıklara işaret edebilir. Bu sadece bankanın kendisi için değil, paydaşlar, düzenleyiciler ve daha geniş anlamda finansal sistem için de çok önemlidir.

2.2.2. Reel Sektöre Etkileri

Sorunlu kredilerdeki artış bankacılık sektörünü olumsuz etkilemekle kalmayıp aynı zamanda ülke ekonomisi üzerinde de olumsuz etki yaratmaktadır. Bu etkilerin en az zarar ile atlatılamadığı durumlarda bir krizin bir başka krizi tetiklediği kısır döngünün ülkeyi bir kargaşa ortamına sürüklediği görülmektedir. Sorunlu krediler bankaların kârlılıklarını olumsuz yönde etkilediği için bankalar kredi faiz oranlarını yükseltmekte ve bu durum ise maliyet enflasyonunun artmasına sebep olmaktadır. Ayrıca sorunlu kredilerin payının artışıyla bankalar üretim ve istihdam yaratmak için kredi talebinde bulunan firmalara olumsuz cevap vermektedir. Bu durumdan ülke ekonomisi zarar görmektedir.

Takibe düşen krediler, bankacılık sektörüne ek olarak, işletmeler üzerinde de olumsuz sonuçlara yol açmaktadır. Bir işletme tarafından kullanılan kredinin takibe düşmesi durumu, işletmenin dolaylı ve dolaysız giderlerinin artmasına ve maliyetlerinin yükselmesine sebep olmaktadır. Söz konusu giderler, işletmenin olası iflası halinde

tasfiye giderleri, gerçekleştirilemeyen satışların ve hızla yükselen kredi maliyetinin sebep olduğu kârlılık oranlarındaki düşüklükten kaynaklanan giderler olarak açıklanmaktadır. Bunlara ek olarak, bir işletmenin iflasının neticesinde ülkedeki işsiz sayısının yükselmesi, sosyo-ekonomik sonuçları da ortaya çıkarmaktadır. Bir diğer olumsuz sonuç ise, tasarruf sahipleri ile ilgilidir. Hane halkının yapmış olduğu birikimler kullanılarak hayata geçirilen bir anonim ortaklığın iflası, birikimlerini yatırım olarak değerlendirmek isteyen tasarruf sahipleri açısından olumsuz bir durum olarak değerlendirilmektedir (Mirza, 2006, s. 151-152).

2.2.3. Sermaye Yeterliliğine Etkileri

Sermaye yeterliliğini ölçmek amacıyla sermaye yeterlilik oranı kullanılmaktadır. Bu oranının istenilen seviyesi %8 olarak belirlenmiştir. Bu oranın ölçülmesindeki amaç, bankanın sermaye tabanının risk ağırlıklı aktiflerini ne ölçüde karşıladığını ölçmektir. Sermaye yeterliliği fonksiyonel olarak bir bankanın riske açıklığının ifadesidir (Şahbaz ve İnkaya, 2014, s. 74).

Dünyada küresel boyutta ortaya çıkan bir ekonomik krizden kaynaklanan etkilerin en açık biçimde görülmesi için kullanılan rasyolardan biri sermaye yeterliliği rasyosudur. Söz gelimi bu rasyo, 2008 yılı sonunda ekonomik krizin etkilerinin en yoğun olduğu dönem içerisinde, mevcut resmi oranların oldukça üstünde olarak kabul edilen %18 değerinden %20,6 değerine yükselmiştir. Sermaye yeterliliği rasyosunun, 2010 yılının Mart ayında dünya genelinde yüksek olarak değerlendirilebilecek %19,9 değerinde olduğu kaydedilmiştir (Selçuk, 2010, s. 23).

Türkiye ekonomisi 1990'lı yıllardan itibaren bir çok krizle karşı karşıya kalmıştır. Öyle ki bu krizler içinden Kasım 2000 ve Şubat 2001 krizinin ülke ekonomisine ciddi tahribatları olmuş, yeterli sermayeye sahip olmayan birçok banka TMSF'ye devrolmuştur.

2.2.4. Kârlılığa Etkileri

Takipteki krediler, bankanın kârlılığını doğrudan etkileyen daha yüksek kredi zararı karşılıkları ayrılması ihtiyacını doğurmaktadır. Standart muhasebe uygulamalarına göre, bankalar gelirlerinin bir kısmını geri ödenemeyecek kredilerdeki potansiyel kayıplar için bir tampon olarak ayırmalıdır. Bu karşılık ayırma, bankanın net gelirini azaltan gayri nakdi bir giderdir. Takipteki kredilerin seviyesi ne kadar yüksekse, bu karşılıklar için

ayrılması gereken miktar da o kadar fazla olur ve bu da kurumun kârlılığını azaltır (Yüksel, 2016, s. 42). Ayrıca, takipteki kredilerin yönetimi, kredi kurtarma süreçlerini yürütmek için uzman personel ihtiyacı, yasal ücretler ve el konulan varlıkların satışı veya yönetimi ile ilgili potansiyel maliyetler de dahil olmak üzere önemli idari maliyetleri beraberinde getirir. Bu operasyonel giderler bankanın finansal performansını daha da zorlaştırmaktadır.

Ayrıca, bir bankanın bilançosunda önemli miktarda sorunlu varlık bulunması, genellikle kredi verme konusunda daha temkinli bir yaklaşımı tetikler. Gelecekteki riskleri azaltmak için bankalar kredi politikalarını sıkılaştırabilir, bu da daha sıkı kredi verme kriterlerine ve artan riski telafi etmek için potansiyel olarak daha yüksek faiz oranlarına yol açabilir. Bu muhafazakâr duruş, bankanın birincil gelir getirici faaliyetlerini sınırlandırarak kredi yaratımında azalmaya neden olabilmektedir. Ayrıca, daha yüksek faiz oranları potansiyel müşterileri caydırarak bankanın kredi portföyünü ve faiz gelirini daha da azaltacaktır. Azalan kredi verme faaliyeti ve artan borçlanma maliyetlerinin birleşimi, müşteri memnuniyeti ve sadakatinde düşüşe yol açabilecek ve potansiyel olarak müşterilerin bankacılık hizmetlerini başka yerlerde aramasına neden olacaktır (Yüksel, 2016, s. 42).

Sonuç itibarıyla, takipteki krediler sadece artan karşılık ayırma ve operasyonel maliyetler yoluyla kaynakları tüketmekle kalmaz, aynı zamanda bankaları daha muhafazakâr bir kredi verme duruşu benimsemeye mecbur bırakmaktadır. Bu temkinli yaklaşım, risk riskini azaltırken, bankanın temel faaliyet alanı olan krediler yoluyla gelir elde etme kabiliyetini engelleyebilmektedir. Bu faktörlerin yarattığı kümülatif etki, bankanın kârlılığında kayda değer bir düşüşe yol açarak, finansal sağlığı ve operasyonel yaşayabilirliği korumak için etkili risk yönetimi ve takipteki kredileri azaltma stratejilerine duyulan kritik ihtiyacı ortaya koymaktadır.

2.2.5. Türkiye'de Yaşanan İki Önemli Finansal Kriz ve Takipteki Krediler ile Banka Kârlılığında Yaşanan Gelişmeler

Gelişmekte olan ülkelerdeki makro ekonomik istikrarsızlık yaşanan krizlerin temelini oluşturmuştur. Yüksek oranlı enflasyon, faiz oranının yüksekliği, resesyonist eğilimler kredi risk tahminlerini zorlaştırarak krize neden olmaktadır. Uluslararası ticarete bağlı olarak meydana gelen değişiklikler ve dış talepte meydana gelen dalgalanmalar, dış ticaret oranlarının kötüleşmesi ile kurlardaki reel artış, ticari malların

üretimini cazip olmaktan çıkartıp kriz sürecin neden olmaktadır. Ülkelerin mali piyasasındaki yüksek reel faiz oranları, yurt dışında kredi kullanımını teşvik ederek kur riskini arttıracaktır. Dünya ekonomik konjonktüründe yaşanan hızlı dalgalanmalar, sermaye hareketlerindeki artış kredi riskini arttırarak bankacılık sektöründe krize neden olmaktadır. Devlet tahvil piyasasının likit olmaması, piyasaların likidite ihtiyacındaki artış bankacılık sektörünü olumsuz etkilemektedir. Toplam döviz rezervleri ve ekonominin büyüklüğüne göre para miktarı artışının GSYİH' ye oranı ile bankacılık sektörü yükümlülüklerinin hızla artması, bankacılık sektöründe artan sorunları beraberinde getirmiştir. Ulusal ekonomilerin mali piyasaları liberalleşme sürecini tamamlaması ulusal mali piyasaları düzenleyen hukuki durumun yetersizliği, şeffaf ekonomik yapının olmaması, gelişmekte olan ülkelerin küreselleşme ile birlikte girdiği kriz aralıklarını sıklaştırmıştır (Karaçor, 2006, s. 383).

Kamu açıklarının finansmanında iç borçlanmanın ağırlığının artması, faiz oranlarının yükselmesi ile birlikte vade yapısının kısılmasına ve enflasyonist bekleyişlerin süreklilik kazanmasına yol açmıştır. Yaşanan tüm bu gelişmeler sonucunda Türkiye Aralık 1999'da IMF ile Stand-By anlaşması imzalamıştır.

IMF'ye göre gelişmekte olan ülkelerde meydana gelen bankacılık sistemine yönelik problemler ise aşağıdaki gibidir (Selçuk, 2017, s. 45).

- Finansal serbestlik
- Rekabet oluşumu ve yeni finansal teknikler
- Aşırı risk alınması
- Yeterli denetim mekanizmasını oluşturulamadan finansal serbestleştirmeye geçilmesi,
- Yetersiz ve etkin olmayan yasal düzenlemeler
- Kötü ve yetersiz yönetimin olmasıdır.

2000'li yıllardaki krizin nedenleri yapılan IMF anlaşması çerçevesinde şu şekilde sıralanabilir (Kıran, 2010, s. 28-31);

- 1999 Aralık ayında uygulamaya başlanılan stand-by anlaşmasının önemli hedeflerinden biri sabit döviz kuru sisteminin benimsenip, uygulanmasıdır. Program çerçevesinde 1\$+0,77 Avro şeklinde belirlenen sepet kurun aşamalı olarak arttırılması öngörülmüştür. TCMB TL değerinin ekonomik gelişmeler ile

birlikte belirli bir bant içinde dalgalanmasına izin verecektir ve kurlar günlük açıklanacaktır.

- Beklentilerin aksine sabit döviz kuru uygulamasına rağmen Döviz Tevdiat Hesabı (DTH) azalmamıştır. Aynı zamanda TCMB'nın uyguladığı sabit döviz kuru içinde ancak dış varlık karşılığı piyasaya para sürme yetkisi tanındığı için, para arzı silahı elinden alınmış oluyordu.
- IMF programının içeriğinde önemli bir eksiklik yabancı sermaye akımlarının ekonomiyi bozabilecek şekilde ülkeye girmesine engel olacak önlemleri içermemesidir. Kur düşük, faizler yüksek olduğunda kazanç peşinde koşan sıcak paranın ülkeye girmesi krizde önemli göstergesi olmuştur.
- 1999 yılında bankalararası faiz oranları istikrarlıyken 2000 yılında faizlerde çok fazla hareketlilik gözlenmiştir. Bu durumda en önemli olay kamu bankalarının zararlarının kapatılmaya çalışılması olmuştur. Halk ve Ziraat bankalarının zararlarının aktiflerinin %40–50'si olduğunun anlaşılması piyasada faizlerin hareketliliğini daha da arttıran unsurlar olmuştur. Hazine, kamu bankalarının görev zararlarını karşılamak için tahvil satışı gerçekleştirmiştir.
- Kasım ve Şubat krizlerinin en önemli iki sebebi zayıf bankacılık sistemi ve sermaye akımları olduğu bilinmektedir. 1994 krizinden sonra bankacılık sektörü etkin yeniden yapılanma sürecinden geçmeden, kısa vadeli borçlanmaya, artan kredi dağıtmaya devam etmiş, mali yapısı daha da bozulmuştur. Yurtdışından kısa vadeli döviz cinsinden borçlanma, alınan fonların yurtiçinde uzun vadeli kredi olarak dağıtılması ve devlet iç borçlanma senetlerine devletin borçlanma gereğini karşılamak için kullanılması bankaların açık pozisyonlarının yükselmesine neden olmuştur.

2.2.5.1. Kasım 2000 Krizinin Sebep ve Sonuçları

22 Kasım krizi finansal sistemli bir krizdir ve aktörü de bankacılık kesimidir. Finans piyasalarında yaşanan bu etkileşim aktör konumundaki bankacılık kesiminin tetiği ateşlemesi ile krize dönüşmüştür. Bankaların açık pozisyonlarını kapatmaya çalışmaları, kamu ve özel bankaların borçlanma telaşına girmelerine sebep olmuştur. Türkiye'nin dışsal piyasalarda borçlanma faizi üzerindeki risk primlerinin yükselmeye başlaması, bankaların dış borçlanmasını zora sokmuştur. Bankaların hızla yükselen likidite ihtiyaçları yüksek faiz ile likidite arayışına girmelerine sebep olmuş, bunun sonucunda

döviz talepleri artmış, yabancı bankalarda hazine kağıtlarını hızla satarak Türkiye’den çıkmaya başlamıştır. Bu ortam içerisinde Merkez Bankasının en önemli hatası bu gelişmeler karşısında piyasanın duyduğu likidite ihtiyacını zamanında karşılayamamış olmasıdır (Karaçor, 2006, s. 387).

Şubat 2001’de yayınlanan OECD’nin Türkiye programına göre Kasım 2000 krizine yol açan faktörler şu şekilde belirtilmiştir (Çarıkçı, 2001, s. 476);

- Yılların birikimi olan Ziraat Bankası ve Halk bankasının görev zararları,1999’dan 2000’e kadar 19 milyar dolardan 21 milyar dolara çıkmıştır.
- Kamu kesimi borç stoku / GSYİH oranı %45’ten %62’ye aşırı yükselmiştir.
- Kamu bankalarının görev zararı / GSYİH oranı %8,2’den % 11,4’e çıkmıştır.
- Bankalarının açık pozisyonları (döviz gelir-gider farkı) 18 milyar dolara ulaşmıştır.
- Niyet mektubu ile taahhüt edilen özelleştirmeler zamanında gerçekleşmediği için 780 milyon dolarlık Dünya Bankası kredisi aslıya alınmıştır.
- 1999 yılında ortaya çıkan iki depremin maliyeti 15 milyar dolarlık bir yük getirmiştir. Türkiye bu depremler için 3.8 milyar dolarlık dış kredi taahhüdünü almasına rağmen sadece 47 milyon doları bağış olarak gerçekleştirmiştir.
- 2000 yılı boyunca TL’nin % 20 aşırı değerlenmesi, petrol fiyatlarının aşırı artışı ve Euro’nun değer kaybı ödemeler bilançosunu olumsuz etkilemiştir.
- Ocak-Ağustos dönemi faiz oranlarının hızlı düşüşü sonucu küçük ve orta büyüklükteki bankaların hazine kağıtlarını zararına satmaları, kârlılığı azaltmış, Kasım başından itibaren likidite krizi ile karşılaşmaları ve bu küçük bankaların işlemlerinin büyük bankalar tarafından devre dışı bırakılması likidite krizinin patlak vermesini hızlandırmıştır.

Kasım 2000 krizi sonucunda Türk Bankacılık sisteminin fonladığı menkul değerler cüzdanı portföyü yaklaşık 1/3 oranında değer kaybetmiş olup 33 milyar dolarlık portföyün 11 milyar dolarlık bölümü zarara uğramıştır. Bankacılık sistemi özkaynakları bu kriz neticesinde önemli ölçüde erozyona uğramış, kamu bankalarının irrasyonelliği sorgulanmaya başlamıştır (Turan, 2011, s. 71).

Tüm bu durumlar neticesinde 9 Aralık 1999 tarihli ekonomik programa olan güven sarsılmış, bunalım piyasalara yansiyarak reel kesimde büyük talep daralması yaşanmaya başlamış ve bu durum dövizle yönelik spekülasyon akımı oluşturmuştur.

Kasım 2000 krizi ile birlikte faizlerin artışı, bankacılık sektörünü ciddi boyutlarda sekteye uğratmıştır. Yükselen faizler, döviz kayıpları 7.5 milyar dolarlık IMF kredisi ve likidite ihtiyacı yüksek olan bankaların tasarruf mevduat sigorta fonuna devredilmesi ile piyasaların bir ölçüde rahatladığı sanılmıştır. Ancak yaşanan krizden üç ay sonra Başbakan ile Cumhurbaşkanı arasındaki yaşanan tartışma, piyasalar üzerindeki spekülatif faaliyetleri tetiklemiş ve döviz krizini tetiklemiştir.

2.2.5.2. Şubat 2001 Krizinin Sebep ve Sonuçları

Küreselleşme sürecinde, spekülatif hareketlerini daha da hızlandıran sabit kur uygulamaları sonucu Kasım 2000 tarihinde cari işlemler açığının hızla artması ve yabancı yatırımcıların ani döviz talebiyle birlikte, piyasadaki para çekilmesi sonucu faiz oranları artmış, tüm bu gelişmeler yeni bir krizin çıkmasına sebep olmuştur.

Krizin çıkmasının nedenleri olarak,

- Spekülasyonlarla birlikte gelişen tedirginliğe paralel olarak, bankaların açık pozisyonlarını kapatma eğiliminin TL'ye olan talebi arttırması,
- TL'ye olan talebin yurtiçi faizlerin artmasına neden olması,
- Yükselen faizlerin ellerinde hazine bonosu bulunduran bankalardaki riskleri arttırması,
- Sabit döviz kuru uygulamasına bağlı olarak aşırı değerli TL'nin yol açtığı yüksek cari açıklar, gösterilmektedir.

Kriz öncesinde rekabet şartlarına ayak uyduramayan bankalar iyi şekilde yönetilemeyince ciddi sorunlarla karşılaşmışlardır. Finansal yapıdaki zayıflık, vade süresi, yurtiçi kredilerin maliyeti ve dağılımına kadar birçok konu, bankaların açık pozisyonlarının bu dönem rastlaması, bankaların finansal yapıdaki kârlılığını arttırmış ve krizi yaratmıştır. Ayrıca, kamu bankalarının yaklaşık 25 milyar dolar tutan borçlarının kamuya devredilmesi piyasalar üzerindeki baskıyı arttırmıştır. 22 Kasım 2000 tarihinde bankacılık sektöründe başlayan kriz 19 Şubat 2001 tarihinde döviz krizine dönüşmüştür.

Şubat krizi bir döviz krizi olup, faizlerdeki aşırı yükseliş döviz talebi engelleyememiş, enflasyon yükselmiştir. Merkez Bankası rezervlerini eritmesine rağmen piyasayı dengeleyememiş Türk Lirası değer kaybetmeye başlamıştır. Krizin çıkmasındaki en temel sebep ise o dönemde uygulanan ekonomik politikalaradır.

21 Şubat 2001 de TL'den kaçış ve dövize geçiş işlemlerinin büyük boyutlara ulaştığı durumlarda yabancı yatırımcılar piyasadan çıkmış, bankalar ve tasarruf sahipleri döviz alımına yönelmişlerdir. Yerliler de dövize hücum ettiği için çok ciddi bir likidite krizi oluşmuştur. Faizler %1000'lerin üzerinde seyrederken, Merkez Bankasının net iç varlıkları hedefinden taviz vermemesi şubat ayında krizin derinleşmesine sebep olmuştur. Bankalar arası para piyasasında gecelik faiz %7500 'e çıkarken Hazine %144 oranı ile borçlanmıştır. TL'ye karşı oluşan bu saldırı hükümetin para politikası üzerinde neredeyse tüm kontrolünü kaybetmesine ve döviz rezervlerinin hızla erimesine neden olmuştur.

Şubat 2001 krizi ile Türk iktisat tarihinin en kapsamlı ve en önemli istikrar programı sona ermiş, serbest dalgalı kura geçiş kabul edilmiştir. Döviz yapılan bu saldırı karşısında hükümet döviz kurlarını serbest dalgalanmaya bırakmıştır. Sadece dalgalı kurun sıkı para politikası ile uygulanacağı, döviz kurunun aşırı değerlenmesine izin verilmeyeceği açıklanmıştır. Ayrıca doların gerçek değerinin ne olacağının bilinmemesinden dolayı alım-satım arasındaki makas da çok açılmıştır.

Bir gece içinde doların TL kuru %40 artarak:1\$=680.000 TL den 960.000 TL'ye yükselmiştir. Oluşan devalüasyon yeterli olmayınca, 22 Şubat'ı takip eden iki hafta içinde piyasada dolar 1.200.000 TL ye yükselmiş, döviz piyasası iyice karışmıştır.

Şubat krizi sonrasında; ekonomi %8,5-9 daralmış, kişi başına gelir 725 dolar gerilemiş, 19 banka 125 işyeri kapanmış 1,5 milyon kişi işsiz kalmıştır, %30'lara düşen enflasyon %70'i aşmış Hazinesinin faiz ödemeleri %101 artmış, iç borç stoku 2000 yılının dört katına ulaşmıştır. 2001 yılı Cumhuriyet tarihinin en derin ekonomik krizi olmuş, ekonomi İkinci Dünya Savaşındaki küçülmenin ardından en büyük daralmayı yaşamış, Türkiye'nin GSMH'sı kriz yılında 50 milyar dolar kaybetmiştir. Yaşanan hızlı devalüasyonun da etkisiyle enflasyon fırlamış, iç-dış borç yükü artmıştır. Türk halkı, 2001 yılında yaşanan ciddi ekonomik krizin sonucu olarak 2002 yılında da ağır ve yüksek iç-dış borç yükü ile girmiştir. 2001, sadece uygulanmakta olan ekonomik program değiştiği için değil, tüm taşların yerinden oynadığı Cumhuriyet tarihinin en önemli kriz yılı olmuştur (Karluk, 2004, s. 479).

Şubat Krizi sonrasında (Şahin, 2015, s.5);

- 21 Şubat 'Kara Çarşamba' olarak tarihe geçmiştir.
- İki günde %57'ye varan bir devalüasyon yaşanmıştır.
- Faizler %7500' e kadar yükselmiştir.

- İşsizlik oranında ciddi bir artış yaşanmış ve 1,5 milyon kişi işini kaybetmiştir.
- Çok sayıda firma iflasını vermiştir.
- Bankacılık sistemi kilitlenmiştir. Ödemeler sistemi ilk kez arka arkaya dört gün çalışmayarak ekonominin damarları tıkanmıştır.
- Türkiye güvenirliliğini kaybetmiş ve kredi notu düşmüştür. Türk piyasasına olan güven sarsılmış, yabancı yatırımcıların tercih etmedikleri bir ülke konumuna düşmüştür.
- Faizlerdeki aşırı derecede yükseliş sıcak para girişini arttırmış, bu geçici paranın arbitraj yapmak amacıyla kısa süreliğine Türkiye'ye girip çıkması mali piyasalarda dalgalanmalara neden olmuştur.
- Yurt içinde de hükümete ve ekonomi yönetimine olan güven sarsılmıştır.

Kasım ve Şubat krizlerinin arkasında yatan, istikrar programlarında söz verilen yapısal reformların ertelenmesi ile yurtiçi ve yurt dışında oluşan güvensizliktir.

2000 Kasım ve 2001 Şubat aylarında ortaya çıkan finansal kriz, döviz krizi olarak meydana gelmiş daha sonra diğer krizlerde olduğu gibi, bankacılık krizine dönüşmüştür. Bununla birlikte, Kasım 2000 krizi, mini bir kriz olarak ortaya çıkmış ve Uluslararası Para Fonu'nun desteği ile makroekonomik etkileri baskı altına alınmıştır.

İstanbul Ticaret Odasının yaptırdığı çalışmaya katılan işletmelerin %15'i önceden aldıkları banka kredilerinin, krizle birlikte geri çağrıldığını bildirmişlerdir. Yaptırılan çalışmaya göre; krizle birlikte banka kredisi bulmakta zorlandığını bildiren işletmelerden, önceden aldıkları banka kredilerinin geri çağrıldığını bildiren işletmelerin oranı ise %43 gibi oldukça yüksek bir düzeyde olduğu görülmüştür. Krizle birlikte birçok işletmenin, kullandığı kredileri kapatmak zorunda olduğu görülmüştür. Kredilerin geri ödenmesi, işletmelerin finansman yüklerini azaltan bir işlem olmasına karşın, beklenmeyen zamanda ve kriz ortamında zorunlu olarak yapılan kapatma işlemi, işletmelerin nakit akışlarını olumsuz bir biçimde etkilemiş ve krizin işletmeler üzerindeki etkilerinin daha da ağırlaşmasına neden olduğu tespit edilmiştir. Başka bir ifadeyle, krizle birlikte kredi bulmakta güçlük çeken ve çeşitli finansman sorunları yaşayan işletmelerin, önceden aldıkları banka kredilerinin geri çağrılmasıyla, yaşadıkları finansman sorunları daha da ağırlaştığı anlaşılmıştır (Çubukçu, 2004, s. 104).

2.2.5.2.1. Kriz Sonrası Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı

Şubat 2001’de yaşanan krizin aşılması amacıyla Ekonomiden sorumlu olan Devlet Bakanı Kemal Derviş, 14 Nisan 2001 tarihinde Güçlü Ekonomiye Geçiş programını açıklamıştır. Türkiye ekonomisinin yaşadığı 2001 krizi bu süreci gerekli kılmış ve ‘14 Nisan 2001 Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı’ ile bu sürecin bir parçası olmaya çalışılmıştır. Bu süreçte en etkin politika oluşum sürecini politika yapımcıları üstlenmeye çalışmışlardır.

IMF’nin öncülüğü ve denetiminde 14 Nisan 2001 ve 15 Mayıs 2001 tarihlerinde iki aşamada açıklanan yeni bir istikrar programı uygulamaya konulmuştur. Önceleri ‘Ulusal Program’ daha sonra da ‘Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı’ olarak adlandırılan program 15 Mayıs 2001’de ‘Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı’ olarak yürürlüğe girmiştir. Kamu kesiminde mali disiplini sağlamak, önceden belirlenmiş sabit kur uygulamasıyla döviz kurlarını belirlemek ve yapısal reformları yapma ve özelleştirmeyi hızlandırmak amacıyla oluşturulan 3 yıllık program, 2000-2002 yıllarında uygulamaya konulmuştur.

Bu programın temel amacı (Erçel, 1999, s. 2);

- Tüketici enflasyonunu, yapısal reformlarla desteklenen, birbirleriyle tutarlı, güçlü, itibarlı ve süreklilik arz eden maliye, gelir, para ve kur politikalarının eş güdümlü uygulanması ile 2000 yılı sonunda yüzde 25, 2001 yılı sonunda yüzde 12 ve 2002 yılında yüzde 7’ye indirmek,
- Reel faiz oranlarını makul düzeylere düşürmek,
- Ekonominin büyüme potansiyelini artırmak,
- Ekonomideki kaynakların daha etkin ve adil dağılımını sağlamaktır.

Başka bir ifadeyle, bu programının temel amacı, döviz kuru rejiminin terk edilmesi sebebi ile ortaya çıkan güven bunalımı ve istikrarsızlığı süratle ortadan kaldırmak, bu amaçla eski alışkanlıklara bir daha geri dönülmesine imkan vermeyen yeni ve çağdaş kurumsal yapıları oluşturmak, ekonomik etkinliği sağlayacak yapısal reformları gerçekleştirmek, makroekonomik politikaları enflasyonla mücadelede etkin bir şekilde kullanmak, sürdürülebilir büyüme ortamını sağlamak, kişiler ve bölgeler arasındaki gelir dağılımı bozukluklarını gidermektir (Turan, 2011, s. 76).

Bu ekonomik programın amaçları arasında (Güleryüz, 2005, s. 55);

- Güven sorunu yaşanan ve belirsizlik içerisinde bulunan finansal piyasalarda güveni ve istikrarı sağlamak,
- Kısa bir süre içerisinde ödemeler sistemindeki tıkanıklıkları gidermek ve sisteme yeniden işlerlik kazandırmak,
- Orta vadede sağlıklı bir bankacılık sistemi oluşturmak için kamu kesimin Bankacılık Sektörü içerisindeki fonksiyonunun yeniden belirlenmesi ve bu bankaların kısa vadeli yükümlülüklerinin azaltılmasını sağlamak yer almaktadır.

Bu yeni istikrar programının Türkiye’de üç aşamada uygulamaya geçileceği açıklanmıştır.

- Birinci aşamada, krizin başladığı yer olarak görülen finansal kesimde durum kontrol altına alınacak ve güven ortamı yaratılacaktır.
- İkinci aşamada dış ödemeler sorununu ve dış açığı gidermek, enflasyonu düşürmek ve istikrarı sağlamak için IMF ile stand-by anlaşması eşliğinde yeni hedefler ve politikalar açıklanacaktır.
- Üçüncü aşamada da, yapısal değişim amaçlayan uygulamalarla büyüme hızı yükseltilecektir.

Program, enflasyonist beklayışlerin aşağı çekilmesi, sıkı bir maliye politikasının uygulanması, döviz kurlarının hedeflenen enflasyon çıpasına bağlandığı para politikası, likidite genişlemesini yabancı kaynak girişine bağlayan bir çerçeveye oturtulmuştur. Programın işleyebilmesi için mali sektörün kırılganlığının düşük ve sermaye hareketliliğinin olmaması gerekli olup bu durum devletin kamu harcamalarını finanse etme yöntemi ile çelişmiştir. Bu program ile Türkiye faiz dışı fazla oluşturmaya hedeflenmiş ve bu hedef doğrultusunda daraltıcı maliye politikalarını uygulamaya koymuştur. Daraltıcı maliye politikaları çerçevesinde kamu harcamalarını azaltarak, kamu gelirlerini arttırmak amaçlanmıştır. 2002-2006 yılları arasında istikrar sağlamaya yönelik olarak uygulamaya konulan maliye politikalarının sonuçları gayet olumlu yansımalar vermiştir. Bütçe büyüklükleri kontrol altına alınmaya başlanmıştır. Özellikle kamu açıkları azaltılarak kamu kesiminin borçlanma ihtiyacı düşürülmüş ve faiz giderlerinin bütçe içindeki yükünde 2001 yılına göre kayda değer bir azalma sağlanmıştır.

Programın bir yıllık uygulama süreci sonunda, hedefleri aşan veya altında kalan değişkenler olmuştur. Döviz kuruna bağlı istikrar programında başlangıçta ekonominin canlanacağı, tüketimde artış sağlanacağı, enflasyonun istenilen hızda düşmeyeceği ve cari

açığın ortaya çıkacağı gibi sonuçlar beklenirken, beklenmeyen iç ve dış etkenler hedeflerin aşılmasına yol açmıştır. Artan enerji fiyatları ve gelirler politikasına yer verilmemesi sebebi ile Tüketici Fiyat Endeksi %39 ile tahminlerin üzerinde gerçekleşirken, döviz kurlarındaki artış % 20 olarak öngörülmüştür. Türk lirası, bir önceki yıla göre % 13 değer kazanmıştır. Tüketici kredilerinin, cari işlemler açığının büyük oranda arttığı görülmüştür. Cari açıkta beklenen çok yüksek gerçekleşmenin altında TL'nin değerlenmesinin yanı sıra; Euro'nun dolar karşısında beklenmedik değer kaybı ile ithalatın artması ve petrol fiyatlarının 1999' a göre üç kattan fazla yükselmesi etkili olmuştur (Turan, 2011, s. 70). Bu süreç içerisinde en büyük olumsuzluk, dış ticaret açığındaki büyüme olmuş, ancak buna rağmen sermaye girişleri ile ödemeler dengesinin fazla vermesi sonucunda rezervlerde artış görülmüştür.

Bu programın temel amacı, enflasyonu düşürme programı idi. Bu amaçla programda çözülmesi gereken temel sorun olarak enflasyon ele alınmıştır. Enflasyonun yarattığı belirsizlik ortamı gerek yurtiçinden gerekse yurt dışından yapılacak olan yatırımları olumsuz yönde etkilemiştir. Öyle ki, Türk lirasına olan güvenin azalması, Türk lirası faizlerinin yüksek seviyelerde seyretmesine neden olmuştur. Bu programın başarısızlıkla sonuçlanmasının en büyük etkenlerinden biri, döviz kurunun nominal çıpa olarak kullanılmasıdır. Enflasyonun beklenenden daha yavaş düşmesi ve programın giderek döviz kuru çıpasına dayanması programın başarısız olmasının sebeplerinden biridir. Sonuç olarak, Enflasyonu Düşürme Programı'nın en hassas noktasını kur politikası oluşturmuştur. Bu politikada gerekli revizyonlara zamanında gidilmediği içinde program başarısızlıkla sonuçlanmıştır.

Bankacılık sektöründe de yapısal sorunlar ortaya çıkmıştır. Program çerçevesinde bankacılık sektörünün yeniden yapılanma ile uygun görülen düzenlemelerin yapılması gerekiyordu. Ancak kamu bankalarında dahil olmak üzere bankacılığın yeniden yapılanma girişimleri hep batık banka sayısının çok yüksek olduğu ve sistemin sanıldığından da zor durumda olduğu algısını yaratmıştır.

Bu programda öncelik tanınan bankacılık sektörünün yeniden sermayelendirilmesi sürecinde enflasyonun kontrolünden çıkmaması için parasal büyüklükler kontrol altına alınmış ve yerli paranın yabancı paralar karşısında çok daha büyük değer kaybını ve reel ücretlerin çöküşü önlenmiştir. Kamu maliyesinde faiz- dışı fazla hedefine ulaşılması ve IMF kredilerinin kullanımı, parasal hedeflerin aşılmasına

olanak sağlayan iki faktördür. Programda öngörülen yasal düzenlemelerin çoğunun yapılması, krizden çıkış çabalarına güven sağlama açısından yardımcı olmuştur.

Banka sisteminin mali yapısının güçlendirilmesi üç kanaldan yürütülmüştür. Görev zararı stoklarını bilançolarından tasfiye etmek için, kamu bankalarına özel tertip DİBS verilmiştir. Mali yükümlülüklerin kapatılması ve özkaynakları ile döviz pozisyonlarının güçlendirilmesi için TMSF bünyesindeki bankalara özel tertip DİBS ve döviz cinsi senetler ihraç edilmiştir. Özel sermayeli ticari bankalara yabancı para pozisyon açıklarının kapatılmasına katkıda bulunmak ve Hazinesin iç borçlanma vadesini uzatabilmek için bu kesimle iç borç takası yapılmıştır.

Uygulamaya konan bu istikrar programının birçok aksayan yönleri ve eksiklikleri söz konusu idi. Bunlar (Altınok ve Çetinkaya, 2001, s. 168-170);

- Kriz başlıca iki nedene bağlanmıştı, birincisi sürdürülemez iç borç dinamiği, ikincisi ise, başta kamu bankaları olmak üzere mali sistemdeki sağlıksız yapı. Kamu kesimi borçlanma gereğinin ulusal ekonomiye getirdiği iç borç yükü faiz ödemelerindeki artış hızı hala devam etmektedir ve kamu bankalarının mali sistemdeki sağlıksız yapılanması devam etmektedir.
- Programda bir diğer hedefte, dalgalı kur sistemi içerisinde enflasyonla mücadelenin kesintisiz ve kararlı bir şekilde sürdürülmesi idi. Döviz kurları oranında yılın son çeyreğinde büyük ölçüde gecikmeler oldu fakat beklenen düzeyde henüz gelmedi. Kur riskinin devam etmesi ekonomiyi özellikle reel ekonomiyi olumsuz yönde etkilemektedir. Ayrıca programda belirtilen enflasyon rakamlarının da gerçekleştiğini söyleyemeyiz.
- Programda bir başka amaçta, toplumsal uzlaşmaya dayalı fedakârlığın tüm kesimlerce adil bir biçimde paylaştırılmasını öngören ve enflasyon hedefleri ile uyumlu bir gelir politikası sürdürülmesi amaç edinilmiştir. Şuan ki ekonomik yapıya bakıldığında tolumun fedakârlık yapma gibi bir lüksü tamamen ortadan kalkmıştır. Çünkü program toplumun istek ve ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde yani Türkiye'nin gerçeklerini ortaya koyan bir program yapılmamıştır.
- Yeni ekonomik programda yer almayan ancak ekonomideki belirsizliği ortadan kaldırmak açısından, para politikası, kur politikası ve gelirler acilen belirtilmeli, dalgalı kur politikası yerine kesin devalüasyon oranı netleştirilip döviz kuru istikrarının sağlanması ve böylece piyasada güven tesis edilmesi gerekiyordu.

- Programda bir diğer eksiklikte, yıllardır sürdürülen israf ekonomisine son verilmesi için gerekli düzenlemelerin programda mevcut olmamasıdır. Kamunun gereksiz harcamalarında asgari %30-40 arasında bir kısıntıya gidilmesi ve devletin yeniden borçlanmaya gitmeyeceği altyapının oluşturulması gerekmektedir.
- Özelleştirme sorununa bir an önce çözüm getirilmelidir. Hükümetin özelleştirmeyi bir an önce çözüme kavuşturması ve özelleştirmeden elde edilecek gelirin ekonominin diğer aksayan yönlerine kaynak olarak aktarılması gerekmektedir.
- Ekonomide ciddi bir vergi reformu yapılması kaçınılmaz hale gelmiştir. Verginin tabana yayılması, temel politika olarak belirlenmesi gerekir ve özellikle reel sektörün canlanması için vergi oranlarının düşürülmesi gerekmektedir.
- Bankacılık sisteminin derhal düzene sokulması gerekmektedir. Kamu bankalarının sağlıklı bir yapıya oluşturulması ve özel bankacılığında rehabilite edilmesi, rant ekonomisini besleyen bankacılık işlemleri terk edilerek, tüm bankaların üretim ekonomisine finans desteği sağlayarak gerçek fonksiyonlarını icra eder hale getirmelidir.
- Özellikle reel sektörün tıkanma aşamasına getirmiş olan yapının bir an önce gerekli düzenlemelerle işler bir hale getirilmesi gerekmektedir. Ülke içinde yatırım, üretim ve ihracat seferberliğinin başlatılması gerekmektedir. Hiçbir ekonomi üretmeden ve ürettiklerini de dış pazara satmadan büyüyemez.
- Diğer bir sorunda ülkeye yabancı sermaye girişinde ortaya çıkmaktadır. Programda yabancı sermayenin ülkeye girişinin önündeki bürokratik engellerin bir an önce kaldırılması gerekmektedir.
- Programın bir diğer eksikliği, uygulamada olan fakat enflasyonist ortamda pek geçerli olmayan eski düzen muhasebenin bir kenara bırakılarak enflasyon muhasebesine geçme zorunluluğu ortaya çıkmaktadır. Muhasebe kayıtlarındaki kayıplara son vererek, kayıt dışı ekonomiyi engellemek suretiyle acilen enflasyon muhasebesine geçilmelidir.

2.2.5.2.2. Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na Devredilen Bankalar

2001 krizi sonrası dönemde kanun koyucu bankaların yapısına göre faaliyetlerini durdurma, TMSF'ye devretme, başka bir banka ile birleştirme veya satma gibi müdahalelerde bulunmuştur. Bankaların sayısında ciddi bir azalma yaşanmış, 2001 yılında 61 olan toplam banka sayısı, 2004 yılında 48'e düşmüştür.

Bankaların aktiflerinin yükümlülüklerini karşılayamaması, gelir gider arasındaki dengenin bozulması, kötü yönetim, iç kontrol ve risk sisteminin kurulamaması gibi durumlardan kaynaklanan olumsuzluklar neticesinde kanun koyucu bankalara müdahale edebilir. Bu nedenle Bankacılık Kanununun 67. maddesine göre ne tür durumlarda bankalara müdahale edilmesi gerektiği maddeler halinde belirtilmiştir. Bunlar (Korkut, 2008, s. 13); Aktiflerinin vade itibarıyla yükümlülüklerini karşılayamama tehlikesiyle karşı karşıya gelmesi ya da likiditeye ilişkin düzenlemelere uymaması, gelir ve giderleri arasındaki ilgi ve dengelerin bozulması nedeniyle kârlılığın faaliyetleri emin bir şekilde yürütecek yeterlilikte olmaması, özkaynaklarının sermaye yeterliliğine ilişkin düzenlemelere göre yetersiz olması veya bu durumun gerçekleşmek üzere bulunması, aktif kalitesinin malî bünyeyi zayıflatabilecek şekilde bozulması, bu Kanuna (Bankacılık Kanunu) ve ilgili düzenlemelere veya Kurulca (Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu) alınan kararlara aykırı nitelikte karar, işlem ve uygulamalarının bulunması, iç denetim, iç kontrol ve risk yönetim sistemlerini kurmaması veya bu sistemleri etkin ve yeterli bir şekilde işletmemesi veya denetimi engelleyici herhangi bir hususun bulunması, yönetiminin basiretsizliği nedeniyle bu Kanun ve ilgili mevzuat ile tanımlanmış risklerin önemli ölçüde artması veya malî bünyeyi zayıflatabilecek şekilde yoğunlaşmasıdır.

TMSF, iflas eden bankaların yönetimine el koymuş ve bu bankaların bazılarını da piyasadaki bankalarla birleştirmiştir.

Tablo 2.1: Temettü Hariç Ortaklık Hakları Fona Devredilen Bankalar ve Devir Tarihleri

Sümerbank Çatısı Altında Toplandıktan Sonra Satılan Bankalar	Egebank (1999), Yurtbank (1999), Yaşarbank (1999), Bank Kapital (2000), Ulusalbank (2001), Sümerbank (1999).
Bayındırbank Çatısı Altında Birleştirilen Bankalar	İnterbank (1999), Esbank (1999), Etibank (2000), İktisat Bankası (2001), Kentbank (2001), EGS Bank (2001), Toprakbank (2001), Birleşik Fon Bankası (Bayındırbank) (2001)
Doğrudan Satışı Yapılan Bankalar	Bank Ekspres (1998), Demirbank (2000), Sitebank (2001), Tarişbank (2001)
Kamu Bankasına Devredilen Banka	Pamukbank (2002)
İradi Tasfiye Sürecinde Olan Banka	Türk Ticaret Bankası (Türkbank) (1997), Bank Asya (2016), Birleşik Fon Bankası (2016)
İflas Tasfiyesi Sürecindeki Bankalar	Türkiye Turizm Yatırım ve Dış Ticaret Bankası (TYK) (1994), Marmara Bankası (1994), Türkiye İthalat ve İhracat Bankası (İmpexbank) (1994), Kıbrıs Kredi Bankası (2000), İmar Bankası (2003)

Egebank, Yurtbank, Yaşarbank, Bank kapital, Ulusal Bank, Sümerbank çatısı altında birleştikten sonra Oyak Bank’a satılmıştır. Oyak Bank’ın unvanı 2008 itibariyle ING BANK A.Ş. olarak değişmiştir. 15 Haziran 2001 tarihinde İnterbank, 2 Temmuz 2001 tarihinde ise Esbank, Etibank ile birleştirilmiştir. Etibank, İktisat Bankası, Kentbank, EGS Bank ve Toprakbank, Birleşik Fon Bankası, Bayındırbank çatısı altında birleşmiştir. BDDK 19 Temmuz 2001 tarihinde aldığı karar ile Bayındırbank’ın temettü hariç ortaklık hakları ile yönetim ve denetimi TMSF’ye devredilmiştir. TMSF’nin 7 Aralık 2005 tarihinde aldığı kararla Bayındırbank A.Ş. nin adı Birleşik Fon Bankası A.Ş. olarak değiştirildi.

Bank Ekspres A.Ş., Fon Yönetim Kurulu ve BDDK’nın 22.06.2001 tarihli kararı ile fonun bankadaki hisselerinin 30.06.2001 tarihi itibariyle Tekfen Holding’e satılmasına karar verilmiş ve devir işlemi BDDK’nın 18.10.2001 tarihli kararı ile uygun görülmüştür. Tekfenbank A.Ş.’deki hisse değişikliği sonrası bankanın yeni ticaret unvanı 11.01.2008 tarihi itibariyle Eurobank Tekfen A.Ş. olmuştur. 28.01.2013 tarihinden itibaren Burgan Bank A.Ş. olmuştur.

Demirbank T.AŞ., Fon Yönetim Kurulunun 19.09.2001 tarihli kararı ile Demirbank hisselerinin HSBC’ye satılmasına karar verilmiştir.

Sitebank A.Ş., Fon Yönetim Kurulunun 19.12.2001 tarihli kararı ile Sitebank hisseleri Novabank’a satılmıştır. Sitebank A.Ş.’nin ticaret unvanı 28.03.2003 tarihinde Bank Europa Bankası A.Ş. olarak, Bank Europa Bankası A.Ş.’nin ticaret unvanı ise 29.11.2006 tarihinde Millennium Bank A.Ş. olarak değişmiştir.

Tarişbank A.ř, Fon Yönetim Kurulunun 29.05.2002 tarihli kararıyla Banka hisselerinin satılmasına karar verilmiştir. Tarişbank ile Denizbank'ın birleşmesi 27.12.2002 tarihinde tamamlanmıştır.

Pamukbank T.A.ř'nin rehabilitasyon faaliyetlerine tabi tutulması ve sisteme geri kazandırılması çalışmaları kapsamında, satış süreci yürütölmüş ve Bankanın tüm aktif ve pasifleri ile bilanço dışı yükümlölüklerinin Halk Bankası'na devrini öngören 5230 sayılı Kanun 31.07.2004 tarihinde yürürlöğe girmiştir. Bankanın Halk Bankası'na fiili devri ise 12.11.2004 tarihinde gerçekleşmiştir.

İradi tasfiye sürecinde olan bankalar; Türk Ticaret Bankası (Türkbank), Bank Asya, Birleşik Fon Bankasıdır. TMSF, Türk Ticaret Bankasını, 21.03.2023 tarihinde ihale yoluyla satışa çıkarmış ve bankanın yüzde 98.5 hissesini, 455 milyon TL'lik en yüksek bedelle İhracatı Geliştirme Anonim şirketi (İGE) almıştır.

TMSF, 1994 yılından itibaren 5 bankanın faaliyet iznini kaldırmış ve iflas kararı vermiş 21 bankanın ise temettü hariç ortaklık hakları ile yönetim ve denetimi fona devredilmiştir. Faaliyet izni kaldırılan bankalar; Marmara Bank, TYT Bank, Impexbank, Kıbrıs Kredi Bankası ve İmar Bankası, faaliyet izni kaldırılarak haklarında iflas kararı verilen bankalardır.

BDDK, bankacılık sektörünün sorunlarının en yoğun şekilde yaşandığı bir dönemde kurulmuş olmasının sonucunda, faaliyetlerini izleyen dönemde çok sayıda bankanın, bankacılık yapma ve mevduat kabul etme izinlerini kaldırmış, bazılarını da TMSF'ye devretmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
TAKİBE DÜŞEN KREDİLERİN BANKA KÂRLILIĞINA ETKİSİNİN PANEL
VERİ ANALİZİ İLE İNCELENMESİ

3.1. TAKİBE DÜŞEN KREDİLERİN BANKA KÂRLILIĞINA ETKİSİNİN İNCELENMESİ

Takipteki kredilerin (TGA) banka kârlılığına etkisinin belirleyicilerini anlamak hem daha geniş makroekonomik ortama hem de bireysel bankalardaki belirli mikroekonomik koşullara odaklanan iki yönlü bir perspektif gerektirmektedir. Makroekonomik açıdan GSYH büyüme oranları, enflasyon, işsizlik seviyeleri ve faiz oranı değişiklikleri gibi faktörler büyük önem taşımaktadır. Ekonomik gerileme dönemleri, borçluların gelirlerinin azalması ve varlık değerlerinin bozulması nedeniyle genellikle daha yüksek sayıda takipteki kredilere yol açarak borçluların kredileri geri ödeme kabiliyetini etkilemektedir. Buna karşılık, ekonomik refah dönemlerinde takipteki kredi oranları düşme eğilimindedir.

Mikroekonomik olarak bakıldığında ise kredi yönetimi politikaları, kredi portföyünün kalitesi, risk değerlendirme prosedürleri ve bankanın bilançosunun genel sağlığı gibi bankaya özgü faktörlere odaklanılmaktadır. Etkili kredi riski yönetimi, sıkı kredi verme kriterleri ve kredilerin güçlü bir şekilde izlenmesi kilit bileşenler olarak TGA'ların görülme sıklığını azaltabilir. Tersine, yeterli risk kontrolleri olmaksızın agresif büyüme stratejileri TGA'larda artışa yol açabilmektedir.

Makroekonomik koşullar bir bankanın risk yönetimi uygulamalarını etkileyebileceğinden ve tersine, bankalar içindeki yaygın mikroekonomik kötü yönetim makroekonomik istikrarsızlığı şiddetlendirebileceğinden, her iki faktör grubu da birbirleriyle ilişkilidir. Bu makro ve mikro belirleyiciler arasındaki karşılıklı etkileşim, takipteki kredilerin görünümünü şekillendirmekte ve banka kârlılığı üzerindeki etkilerini azaltmak için dikkatli bir analiz ve ayrıntılı bir yaklaşım gereken bir olgu haline getirmektedir.

Bu çalışmada Türkiye’de faaliyet gösteren bankaların takipteki kredilerinin banka kârlılığına olan etkisi bankaya özgü ve makro veriler ışığında incelenmiştir. Aşağıda ilk olarak bu alanla ilgili literatüre yer verilirken daha sonra kullanılan veriler ve model açıklanmıştır. Ayrıca panel veri analizi ile ilgili de özet bilgilere yer verilmiştir. Sonrasında analize ve elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

3.1.1. Banka Kârlılığının Belirleyicileri ve Takipteki Krediler Üzerine Yapılmış Çalışmalar

Ranjan ve Dhal (2003), gerçekleştirilen çalışmada faiz oranları, bankaların büyüklüğü, kredi vadesi ve makroekonomik sarsılmalar gibi değişkenlerin takibe düşen kredilerin vadesi ve faiz oranları üzerindeki etkileri belirlenmeye çalışılmıştır. Bu araştırma sonucunda banka büyüklüğünün ve makroekonomik boyuttaki sarsılmaların takibe düşen krediler üzerinde kayda değer bir etkisinin olduğu görülmüştür. Bunun yanı sıra, yüksek faiz oranlarının takibe düşen kredilerin miktarını arttırdığı tespit edilmiştir. Özetle bu çalışma sonucunda, takipteki kredilerin miktarının borçlu için uygun olmasından, ülkede kredi kültürünün görece yüksek olmasından ve uygun makroekonomik şartlardan negatif olarak etkilediği belirlenmiştir.

Hu vd. (2004), yılında yapılan çalışmada, Tayvan'daki bankacılık sektöründeki takibe düşen kredi oranları üzerinde etkili olan değişkenler tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu çalışma sonucunda elde edilen veriler doğrultusunda, kamu bankaları tarafından sağlanan kredilerin takibe düşme oranlarının görece düşük olduğu ve bankanın büyüklüğü ile takibe düşen kredilerin oranları arasında negatif bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Ayrıca çalışma sonucunda, bankanın mevcut gelir kaynaklarının çeşitliliğinin artırılması yoluyla takibe düşen kredilerin oranlarının düşürülemediği, serbestleşmenin ardından kurulmuş olan bankaların takibe düşen kredilerinin oranlarının görece daha düşük olduğu tespit edilmiştir.

Espinoza ve Prasad (2010), tarafından yapılan çalışmada, takibe düşen krediler üzerinde etkili olan makroekonomik ve bankaya özgü değişkenler incelenmiştir. Bu çalışma neticesinde takibe düşen kredilerin üzerinde hem makroekonomik hem de bankalara özgü belirleyicilerin bir kısmının etkili olduğu tespit edilmiştir. Çalışmada özellikle reel GSYH ve takibe düşen kredilerin miktarı arasında yüksek negatif bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Bunun yanı sıra, küresel mali piyasalarda meydana gelen değişimlerin de takibe düşen kredilerin miktarı üzerinde etkili olduğunu saptayan çalışmada, bankaya özgü değişkenlerden etkinlik ve bilanço büyümesi faktörlerinin takibe düşen kredilerin miktarı ile ilişkisinin anlamlı olduğu bulunmuştur.

Olson ve Zoubi (2011) MENA ülkelerinden 83 banka verileri ile yaptıkları çalışma sonuçları sermayenin toplam aktiflere oranı ve takipteki kredilerin toplam kredilere oranı ROA'yı pozitif, ROE'yi negatif yönde etkilemiştir. Analizdeki bankaların

küçük ölçekli bankalar olmasından dolayı banka aktif büyüklüğü arttıkça kârlılığın artacağı belirtilmiştir. Benzer şekilde Buchory'nin (2015) Endonezya'dan 26 banka üzerinde yaptığı çalışmada da ROA'yı takipteki kredilerin pozitif yönde etkilediği sonucu çıkmıştır.

Petria vd. (2015) Avrupa Birliği'nden 27 banka verileri ile yaptığı panel veri analizi sonuçları bankanın toplam aktif büyüklüğünden ve sermayenin toplam aktife oranından ROA'nın pozitif yönde etkilediği anlaşılmıştır. Takipteki kredilerin toplam kredilere oranından ve bankanın toplam aktiflerinin sektördeki banka aktiflerine oranının karesinden ROA ve ROE negatif yönde etkilenmiştir.

Türkiye'den 10 banka verileri ile yaptıkları analizde Topak ve Talu (2017), takipteki kredilerin toplam kredilere oranı ile sermayenin toplam aktiflere oranının ROA ve ROE'ye etkisi negatif yöndedir. Türkiye'den 20 banka verileri ile yaptıkları analizde Çiftçi ve Çiftçi (2019) ise ROA'nın sermayenin toplam aktife oranından pozitif yönde etkilendiği tespit edilmiştir. ROA'yı, takipteki kredilerin toplam kredilere oranı negatif yönde etkilemiştir. Işık vd. (2017) Türkiye'deki 20 banka üzerine yaptıkları çalışmada ROA'yı etkileyen değişkenleri incelemişlerdir. Buna göre ROA'yı banka aktif büyüklüğünün karesi, takipteki kredilerin toplam kredilere oranı negatif yönde; sermayenin toplam aktiflere oranı ve banka aktif büyüklüğü ise pozitif yönde etkilemiştir. Ayrıca makroekonomik değişkenlerden olan ekonomik büyümenin kârlılığı pozitif yönde etkilediğini tespit etmişlerdir.

Hakim ve Sugianto'nun (2018) Malezya'da borsada işlem gören 27 banka üzerinde yaptıkları çalışmada bankaların aktif büyüklüğündeki değişimin ROA'yı pozitif yönde etkilediği rapor edilmiştir. Diğer taraftan, sermaye yeterlilik rasyosu ve takipteki kredilerin toplam kredilere oranının ROA'ya etkisi ise negatif yöndedir. Türkiye'den 19 banka verileri ile yaptıkları analizde Şenol vd. (2019), ROA ile ROE sermaye yeterlilik rasyosu ve takipteki kredilerin toplam kredi ve alacaklara oranından negatif yönde; likit aktiflerin kısa vadeli yükümlülüklerle oranından pozitif yönde etkilenmiştir.

Seçilmiş 23 ülkenin bankaları ile Le ve Ngo (2020), tarafından yapılan analizde, takipteki kredilerin toplam kredilere oranı, ROA ve NIM'ı (net interest margin-net kâr marjı) pozitif yönde etkilemiştir. Ancak kriz değişkeni dahil edilince etki negatife dönüşmüştür. En büyük 3 banka aktiflerinin sektör aktif toplamına oranı NIM ve ROA'yı

negatif yönde etkilemiştir. Pakistan'dan 20 banka üzerine Rahman vd. (2020) tarafından yapılan çalışmada, banka aktif büyüklüğü ve takipteki kredilerin toplam kredilere oranı ROA ve ROE'yi negatif yönde etkilemiştir ancak sonuç istatistiksel olarak anlamlı değildir. Siddique vd. (2020) Pakistan ve Hindistan'dan 19 banka ile Japonya ve S. Arabistan'dan 17 banka ile yaptıkları çalışmada, ROA ve ROE, takipteki kredilerin toplam kredilere oranından pozitif yönde etkilenmiştir. ROA ve ROE banka aktif büyüklüğünden negatif yönde etkilenmiştir. Ancak gelişmekte olan ülkelerdeki bankalarda elde edilen sonuç istatistiksel olarak anlamsızdır. Çin'den 26 banka verileri ile Wu (2020) tarafından yapılan çalışmada, ROA, bir dönem gecikmeli değerinden, bankaların aktif büyüklüğünden pozitif yönde etkilenirken; takipteki kredi rasyosu, toplam aktif büyüklüğünden negatif yönde etkilenmiştir. ROE, sermayenin toplam aktiflere oranından, takipteki kredilerin toplam kredilere oranından negatif yönde etkilenmiştir. ROA'nın açıklayıcılık gücünün ROE'ye göre daha yüksek olduğu raporlanmıştır.

Serrano (2021) tarafından yapılan çalışmada, 2014-2018 yılları arasında makroekonomik değişkenlerden oluşan bir veri seti kullanılarak 75 Avrupa bankası için takipteki krediler ile borç verme faaliyetleri üzerindeki stok arasındaki ilişki incelenmiştir. Yapılan analizler sonrasında takipteki krediler stokunun, aktif kârlılığı ve kaldıraç oranı gibi diğer değişkenlerle birlikte bankaların kredi verme faaliyetleri üzerinde negatif etkiye sahip olduğu tespit edilmiştir.

Sarıay (2022) tarafından yapılan çalışmada, takibe düşen krediler ile makroekonomik değişkenler arasındaki ilişki incelenmiştir. Yapılan analizler sonrasında bu değişkenler arasında uzun dönemde güçlü ilişkilerin olduğu tespit edilmiştir. Faiz oranları ve döviz kurlarındaki değişimlerin takipteki kredileri pozitif yönde etkilediği, GSYİH' deki büyümenin ise olumsuz yönde etkilediği tespit edilmiştir.

Tunay ve Tunay (2023) tarafından yapılan çalışmada, Türkiye'de 2005-2023 yılları arasındaki veriler kullanılarak takibe düşen banka kredileri ile durgunluk olasılıkları arasındaki ilişkinin analiz edilmesi amaçlanmıştır. Yapılan analizler sonrasında ulaşılan bulgulara göre, takibe düşen banka kredileri ile ekonomik faaliyetler arasında güçlü bir etkileşim tespit edilmiştir. Ekonominin durgunluğa girmesi halinde takibe düşen banka kredilerinin artacağı görülmüştür.

Kurt (2024) tarafından yapılan çalışmada, Türkiye’de faaliyet gösteren 25 mevduat bankası için panel veri analizi kullanılarak 2001-2021 dönemi temel alınarak kârlılık analizi yapılmıştır. Kârlılık göstergesi olarak aktif kârlılık oranı seçilmiştir. Analiz bulgularına göre, takipteki kredilerin toplam aktifler içindeki payının, aktif kârlılık üzerinde negatif bir etkisinin olduğu görülmüştür.

Annas vd. (2024) tarafından yapılan çalışmada, makroekonomik değişkenlerin takipteki kredilere olan etkisini Endonezya için 2017-2021 yıllarına ait veriler üzerinden analiz etmişlerdir. Yapılan analizler sonrasında ulaşılan bulgulara göre dünya petrol fiyatlarının, faiz oranlarının, faaliyet gelir ve giderlerinin takipteki krediler üzerinde olumlu bir etkiye sahip olduğu tespit edilmiştir. Bununla birlikte net faiz marjı, sermaye yeterlilik oranı ve enflasyonun takipteki krediler üzerinde negatif etkisinin olduğu görülmüştür.

3.2. TAKİBE DÜŞEN KREDİLERİN BANKA KÂRLILIĞINA ETKİSİNİN İNCELENMESİNE YÖNELİK ANALİZ

Bu bölüm hem makroekonomik hem de mikroekonomik belirleyicilere odaklanarak Türk bankacılık sektöründe takipteki kredileri etkileyen faktörlerin banka kârlılığına etkisini analiz etmektedir. Türkiye'nin dinamik büyümesi, dönemsel finansal istikrarsızlıkları ve önemli bankacılık sektörü reformları ile karakterize edilen ekonomik yapısı, takipteki krediler üzerindeki çok yönlü etkilerin araştırılması için verimli bir zemin sağlamaktadır. Bu analiz, GSYH büyümesi, enflasyon oranları ve işsizlik gibi makroekonomik değişimler ile kurumsal yönetim, kredi politikaları ve risk yönetimi uygulamaları gibi bankalara özgü mikroekonomik faktörler arasındaki etkileşimi incelemek için bir araştırma modeli kullanmaktadır. Çalışma, bu değişkenleri inceleyerek, Türkiye'deki bankaların kârlılığına takipteki kredilerin ne şekilde etkisinin olduğunu ölçümlemeyi, bankaların sağlığını ve performansını etkileyen faktörleri ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır.

3.2.1. Araştırma Modeli

Türkiye’de faaliyette bulunan bankalar için aktif kârlılık üzerinde takipteki kredilerin oranının etkisini değerlendirmek amacıyla bir panel veri seti oluşturulmuştur. 2015-2022 yılları ile sınırlandırılan zaman dilimi için yıllık veriler kullanılmıştır. Araştırmada kullanılan değişkenler aşağıda verilmiş olup, aktif kârlılık, sermaye

yeterlilik oranı, likidite yeterlilik oranı ve takipteki kredi oranı verileri; BDDK'nın Bağımsız Denetim Raporlarında yer alan mali tablo ve dipnotlardan, tüketici kredisi faiz oranı ve gösterge faiz verileri; TCMB'nin veri tabanından, işsizlik ve GSYH verileri; Dünya Bankası'nın veri tabanından, TÜFE verileri ise TÜİK'den elde edilmiştir.

- *ROA (Aktif Kârlılığı)*: Araştırmadaki bağımlı değişkendir ve bir bankanın toplam varlıklarına göre kârlılığının bir ölçüsüdür.

$ROA = \text{Net Gelir} / \text{Toplam Varlıklar}$ şeklinde formüle edilir.

- *SYR (Sermaye Yeterlilik Oranı)*: Bir bankanın finansal sağlığının, özellikle de risk ağırlıklı varlıklarına göre sermaye seviyesinin bir göstergesidir.

$SYR = \text{Özkaynaklar} / (\text{Kredi} + \text{Piyasa} + \text{Operasyonel Riske Esas Tutar})$ şeklinde formüle edilir.

- *LYO (Likidite Yeterlilik Oranı)*: Bir bankanın kısa vadeli yükümlülüklerini yerine getirme kabiliyetinin bir ölçüsüdür.
- *TakKre (Takipteki Kredi Oranı)*: Kredilerin kalitesini gösteren, takipteki kredi miktarının toplam kredi portföyüne oranıdır.
- *KrFaiz (Tüketici Kredisi Faiz Oranı)*: Bankaların tüketici kredilerine uyguladıkları faiz oranıdır.
- *GoFaiz (Gösterge Faiz Oranı)*: Ekonomideki referans faiz oranı; bu oran merkez bankası tarafından ilan edilen orandır. Birden fazla oran ilan edilen yıllar için oranların ağırlıklı oranı hesaplanarak çalışmaya ilave edilmiştir.
- *İsz (İşsizlik)*: Kredi geri ödemeleri ve tüketici harcamaları üzerindeki etkisi yoluyla bankaların kârlılığını etkileyebilecek olan işsizlik oranı.
- *TÜFE (TÜFE - Tüketici Fiyat Endeksi)*: Tüketici mal ve hizmetlerinden oluşan bir sepetin fiyat seviyesindeki değişimi gösteren enflasyon ölçüsüdür.
- *GSYH (Gayri Safi Yurtiçi Hasıla)*: Bir ülkenin ekonomik faaliyetlerinin ve sağlığının bir ölçüsüdür. Vatandaş olsun olmasın ülkede yerleşik kişiler tarafından üretilen nihai mal ve hizmetlerin toplamıdır.

Denklem, t zamanında i bankası için ROA'nın çeşitli finansal ve ekonomik değişkenler tarafından açıklandığı doğrusal bir modeldir. Her bir β , diğer değişkenler sabit tutulduğunda, ilgili değişkendeki bir birimlik değişimin ROA üzerindeki etkisini temsil etmektedir. β_0 , tüm bağımsız değişkenler sıfır olduğunda ortalama ROA'yı temsil eden sabit terimdir. β_1 'den β_8 'e kadarki katsayılar ise her bir bağımsız değişken için, bu değişkenlerin ROA üzerindeki marjinal etkisini temsil etmektedir. Regresyondan elde

edilecek katsayılar bize her bir değişkenin Aktif Kârlılığı üzerindeki etkisinin yönünü (pozitif veya negatif) ve büyüklüğünü ifade edecektir. Oluşturulan model aşağıda verilmiştir;

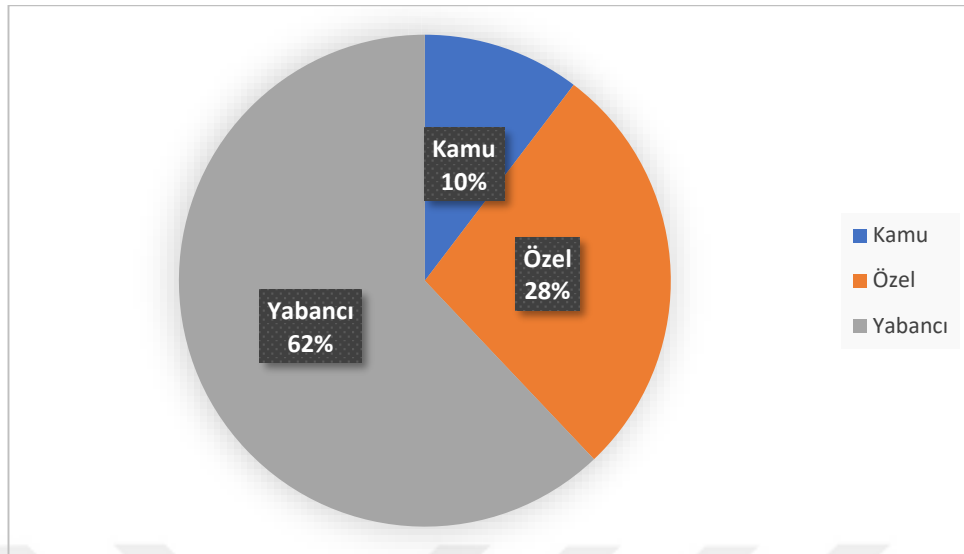
$$ROA_{i,t} = \beta_0 + \beta_1 SYR_{i,t} + \beta_2 LYO_{i,t} + \beta_3 TakKre_{i,t} + \beta_4 KrFaiz_{i,t} + \beta_5 GoFaiz_{i,t} + \beta_6 Isz_{i,t} + \beta_7 T\ddot{U}FE_{i,t} + \beta_8 Gsyih_{i,t}$$

(3.1)

3.2.2. Örneklem ve Verilerin Toplanması

Örneklem 2015-2022 yılları arasında Türkiye’de faaliyette bulunan tüm mevduat bankalardır. Örneklem döneminin belirlenmesinde kesit ve zamana ilişkin en verimli örneklemin elde edilmesi etkili olmuştur. Veriler, BDDK, Merkez Bankası, TÜİK ve Dünya Bankası veri tabanlarından derlenmiştir. Türkiye’de yerli ve yabancı sermayeli 54 banka vardır. Örneklemde yer alan bankalar Ek’te verilmiştir. Türkiye’de ilgili dönemde faaliyette bulunan fakat modelde yer alan değişkenlere ilişkin verileri eksik olan bazı bankalar örneklemden çıkarılmıştır. Bunun sebebi Eşitlik 1’de yer alan modelin dengeli panel veri analiz yöntemleri kullanılarak analiz edilmesidir. Ayrıca katılım bankalarının çalışma prensipleri farklı olduğundan analize dahil edilmemiştir. Bu nedenle çalışmanın örneklemini 29 bankadan oluşmaktadır. Eşitlik 1’de yer alan model üç farklı örneklem için kullanılmıştır. Bunlar örneklemin tamamı (Tüm), kamu ve özel sektöre ait olan Yerli bankalar (Yer) ve Yabancı sahipliğe sahip (Yab) yabancı bankalardır. Bunların örneklem içindeki dağılımı aşağıdaki grafikte gösterilmiştir.

Şekil 3.1: Örneklemdeki Banka Türleri

Mevcut veri setinde, çoğunluk yani %62'si yabancı bankalar olarak sınıflandırılmıştır; bunların bir kısmı tamamen yabancı kuruluşlara ait bir kısmı da uluslararası bankacılık gruplarının Türkiye'deki iştirakleri şeklinde faaliyet göstermektedirler. Bu bankalar arasında Citibank A.Ş. ve HSBC Bank A.Ş. gibi tanınmış küresel bankaların yanı sıra Arap Türk Bankası A.Ş. ve Burgan Bank A.Ş. gibi bölgesel aktörler de bulunmaktadır. Buna karşılık, önemli sayıda banka özel mevduat bankası olarak sınıflandırılmaktadır (%28). Akbank T.A.Ş., İş Bankası A.Ş. ve Yapı ve Kredi Bankası A.Ş. gibi bu bankalar belirli bankacılık faaliyetlerinde ve işletme modellerinde uzmanlaşmış bankalarken daha küçük çaplı bankalar da yer almaktadır. Veri setinin daha küçük bir bölümü 3 kamu mevduat bankalarından oluşmaktadır. Bu bankalar devlete aittir ve Türkiye'nin bankacılık sektöründe önemli bir rol oynamaktadır. Bunlar arasında Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası A.Ş., Türkiye Halk Bankası A.Ş. ve Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O. gibi ülkenin finansal altyapısının ayrılmaz bir parçası olan bankalar yer almaktadır. Genel olarak bu veri seti, Türk bankacılık sektörünün çeşitliliğini yansıtmakta ve ülkenin finansal ekosisteminin şekillenmesinde Yabancı, Özel ve Kamu bankalarının karşılıklı etkileşimini ortaya koymaktadır.

3.2.3. Çalışmada Kullanılan Yöntem

Bu çalışmada yukarıda da belirtildiği üzere yerli ve yabancı sermayeli bankalardan oluşan ve Türkiye'de faaliyet gösteren bankaların yıllık verilerinden bir panel veri seti oluşturulmuştur.

Panel veri kavramı, işletme, hane halkı, bölge, ülke, şehir gibi aynı yatay kesit birimlerinin belirli bir zaman dilimi içerisinde tekrarlanan gözlemlenmelerinden ortaya çıkan bir veri seti biçiminde açıklanabilmektedir (Wooldridge, 2002, s. 6).

Bankaların Aktif Kârlılığını (ROA) belirleyen başta takipteki krediler olmak üzere çeşitli bağımsız değişkenlerin kullanıldığı geniş bir ekonometrik çerçeve kullanılmıştır. Verilerin ilk incelemesi, incelenen her değişken için veri kümesinin dağılımının merkezi eğilimini, dağılımını ve şeklini özetlemek için tanımlayıcı istatistikler aracılığıyla yapılmıştır.

Çalışmanın merkezinde, çeşitli bağımsız değişkenlerin bankaların ROA'sı üzerindeki etkisini analiz etmek için hem zaman serisi hem de kesit verilerinden yararlanılan panel veri regresyon modelleri yer almıştır.

Ampirik çalışmalar için yararlanılan veri türleri genel olarak üç temel gruba ayrılmaktadır. Bu veri türleri zaman serileri (time series), yatay kesit verileri (cross-section) ve panel veriler olarak adlandırılmaktadır. Zaman serileri olarak adlandırılan veriler, bir veya daha fazla değişkene yönelik belirli bir zaman aralığındaki değişimlerin gözlemlenmesini içermektedir. Yatay kesit verileri olarak adlandırılan veriler, belirli bir zaman noktası için birden fazla örneklem biriminin, bir veya daha fazla değişken için almış olduğu değerleri kapsamaktadır. Panel veriler olarak adlandırılan veriler ise, aynı yatay kesit birimlerinin belirli bir zaman kapsamında gösterdikleri değişim analiz edilmektedir. Özetle, diğer iki veri türünden farklı olarak, panel verilerin, aynı anda zaman ve mekan boyutlarını içerdiği söylenebilmektedir (Gujarati, 2004, s. 636).

Panel verilerin yatay kesit ve zaman boyutu olacak şekilde iki boyutunun olması, pek çok ekonomik çalışmanın panel veriler doğrultusunda analizler yapmasına sebep olmaktadır. Bu alanda panel verilerden faydalanılmasının öncelikli nedeni, panel verilerin yalnız bir zaman serisine veya yatay kesit verilerine kıyasla pek çok avantajının bulunmasıdır. Panel verilerde zaman ve birim boyutlarının ön plana çıkması sayesinde, örneklem üzerinde yapılan gözlem sayısı artmaktadır. Ayrıca bu durum, serbestlik derecesini de yükselterek bağımsız değişkenler arasında ortaya çıkabilecek çoklu doğrusal bağlantıları azaltmaktadır (Nargelecekenler, 2011, s. 168).

Basit panel veri analizinde üç farklı analiz yöntemi mevcuttur. Bunlar havuzlanmış veri analizi, rassal etkiler ve sabit etkiler yöntemleridir.

Havuzlanmış veri analizi verilerin basit bir şekilde toplanması alt grup verilerinin genel bir özetini veya ilgili birçok çalışmanın verisini sağlamak için kullanılır. Basit bir havuzda, veriler ağırlıklı olmadan birleştirilir. Bu nedenle, analiz, veriler tek bir örneklemden türetilmiş gibi gerçekleştirilir. Bu tür bir analiz, alt grupların özelliklerini ya da toplanmış bireysel çalışmaların özelliklerini göz ardı eder ve sahte ya da sezgisel sonuçlar doğurabilir.

Eğim katsayılarının zaman ve kesit birimleri için aynı olduğu ancak sabit katsayının ise yatay kesit birimleri arasında değiştiği panel data modeline “sabit etkiler modeli” adı verilir. Bu modelde yatay kesit birimlerinin davranışlarındaki farklılıklar, sabit terimdeki farklılıklar ile açıklanmaktadır. Sabit etkiler modeli tek yönlü ve iki yönlü olmak üzere iki çeşittir. Tek yönlü sabit etkiler modelinde parametrelerde meydana gelen değişimler, kesit verilerde meydana gelen değişimlerden kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla bu modelde, zaman serilerinin değişimde etkisi yoktur. İki yönlü sabit etkiler modelinde ise hem kesit verilerindeki hem de zaman serisi verilerindeki değişimler dikkate alınmaktadır.

Rassal etkiler modelinde, birimlere veya birimlere ve zamana göre meydana gelen değişiklikler, modele, hata teriminin bir bileşeni olarak dâhil edilmektedir. Bunun sebebi sabit etkili modellerde karşılaşılan serbestlik derecesi kaybının önlenmek istenmiş olmasıdır (Baltagi, 1995, s.13). Rassal etkiler modelini oluşturmadan önce yatay kesit birimlerini oluşturan örneklemin rassal bir seçimle belirlenmiş olması gereklidir. Dolayısıyla rassal etki modeli yatay kesit birimlerinin büyük bir ana kütleden rassal olarak çekildiğinin varsayılması durumunda geçerlidir.

Rassal etkiler modelinde, sabit etkiler modelinde olduğu gibi tek yönlü ve iki yönlü olabilmektedir. Tek yönlü rassal etkiler modeli kendi içinde hata bileşenleri modeli ve rassal katsayılı modeller olmak üzere ikiye ayrılır. Yatay kesit birimleri arasındaki farklılıklar, sadece sabit parametreyi etkileyecek şekilde hata terimine ekleniyorsa; bu modele “hata bileşenleri modeli” adı verilir. Eğer yatay kesit birimleri arasındaki farklılıklar, tüm parametreleri etkileyecek şekilde hata terimine ekleniyorsa; bu modele de “rassal katsayılı model” adı verilir. İki yönlü rassal etkiler modelinde birimlere ve zamana göre meydana gelen değişimler, hata teriminin bir bileşeni olarak ele alınmaktadır. Dolayısıyla iki yönlü rassal etkiler modelinde hem kesit hem de zaman serisi verilerindeki değişimler, hata teriminin bir bileşeni olarak ele alınmaktadır.

Çalışmada bankalar arasında ve zaman içinde gözlemlenemeyen heterojenliği hesaba katmak için Sabit Etkiler ve Rassal Etkiler modelleri dikkate alınmıştır.

Zaman ve bireysel bankacılık birimleri ile ilgili sabit etkilerin varlığını belirlemek için F-İstatistikleri ve Ki-Kare testleri kullanılmıştır. Bu adım, uygun regresyon modeli spesifikasyonlarının belirlenmesinde önemlidir. Sabit ve tesadüfi etki modelleri arasında ayırım yapmak için Hausman testi yapılmıştır. Bu test, rassal etkiler tahmincisinin tutarlılığını kontrol etmek için iki modelin tahminlerini karşılaştırmaktadır (Yıldız, 2017).

Ayrıca Pesaran CD Testi, panel verilerinde yatay kesit bağımlılığının varlığını tespit etmek için uygulanmıştır; bu, artıkların tahmincisinin tutarlılığını kontrol etmek için iki modelin tahminlerini karşılaştırmaktadır (Pesaran, 2021). Durbin-Watson istatistiği ve Baltagi-Wu LBI testi, panel verilerinde regresyon sonuçlarının güvenilirliğini etkileyebilecek otokorelasyonun varlığını tespit etmek için kullanılmıştır (Tabar ve Karas, 2021). Levene, Brown ve Forsythe testleri ve grup bazında değişen varyans için Değiştirilmiş Wald Testi, standart hataların ve test istatistiklerinin geçerliliği için önemli olan yatay kesitler arasında sabit olmayan varyansın varlığını değerlendirmek için kullanılmıştır (Jušćáková ve Gorska, 2007).

Çalışma, regresyon sonuçlarının sağlamlığını sağlamak için tanısal testleri de içermektedir. Modellerin ortak anlamlılığı için Wald istatistikleri rapor edilmiş ve modellerin genel uyumunu değerlendirmek için F-istatistikleri kullanılmıştır. Regresyon modelleri, ilgili standart hatalar ve p-değerleri ile birlikte bağımsız değişkenler için katsayı tahminleri sağlamıştır. Bu tahminler, her bir değişkenin ROA üzerindeki etkisini yorumlamak için kullanılmıştır.

Son olarak, modellerin uyum iyiliği, bağımlı değişkendeki varyansın bağımsız değişkenler tarafından açıklanan oranını tanımlayan R^2 değerleri kullanılarak değerlendirilmiştir. Yapılan analizler panel verilerinin doğasında bulunan zorluklara uygun ve kapsayıcı olup, Türk bankalarının kârlılığını etkileyen faktörleri araştırmak için güvenilir bir istatistiksel çerçeve sağlamıştır.

3.3. BULGULAR

Eşitlik 3.1'deki modelin 2015-2022 yıllarına ilişkin bankaların tamamının verilerinin bulunması analiz yöntemi olarak dengeli panel veri analizi kullanılacağı

anlamına gelmektedir. Dengeli panel veri analizinde kullanılacak olan verilere ilişkin tanımlayıcı istatistikler Tablo 3.1’de verilmektedir.

Tablo 3.1: Tanımlayıcı İstatistikler

Değişkenler	Gözlem	Ortalama	Standart Hata	En düşük	En yüksek
GoFaiz	288	11,36	4,1995	7,25	18,5
Isz	288	11,4975	1,2028	10,24	13,67
TÜFE	288	22,0437	18,0691	8,53	64,72
Gsyih	288	9,3981	0,0812	9,2920	9,5461
Tümü					
ROA	288	0,4517	3,6393	-0,1148	48,8492
SYR	288	24,3923	22,2117	12,2	227,9
LYO	288	200,6232	305,4615	0,01	4935,63
TakKre	288	0,0528	0,1242	0	1,4245
KrFaiz	288	20,165	5,0284	14,86	28,73
Yerli					
ROA	136	0,9377	5,2637	-0,0223	48,8492
SYR	136	18,8095	7,5338	13,1	57,2
LYO	136	166,0846	128,0002	0,01	831
TakKre	136	0,0327	0,0233	0	0,1078
KrFaiz	136	20,1625	5,0382	14,86	28,73
Yabancı					
ROA	152	0,0168	0,0248	-0,1148	0,1320
SYR	152	29,3875	28,8152	12,2	227,9
LYO	152	231,5262	400,8252	1,319	4935,63
TakKre	152	0,0708	0,1678	0	1,4245
KrFaiz	152	20,1625	5,0382	14,86	28,73

Yukarıdaki tanımlayıcı istatistikler panel veri analizinde kullanılan verilere ilişkin genel bir değerlendirme imkânı sunmaktadır. Tüm veri seti (“Hepsi” olarak etiketlenmiş) için istatistiklerin yanı sıra Yerli ve Yabancı bankalar (“Yerli” ve “Yabancı” olarak etiketlenmiş) için ayrı istatistikler oluşturulmuştur. Tabloda her değişken için gözlem sayısı (tümü 288), ortalama (ortalama), standart, en düşük değer ve en yüksek değerler bulunmaktadır.

Genel (Tüm Bankalar) olarak değerlendirildiğinde:

- *GoFaiz (Gösterge Faiz Oranı)*: Ortalaması %11,36 olup, %7,25 ile %18,5 arasında değişmektedir.
- *Isz (İşsizlik)*: Ortalama oran %11,4975’tir ve nispeten düşük bir standart sapma ile işsizlik oranlarının çok fazla dalgalanmadığını göstermektedir.
- *TÜFE (TÜFE)*: Geniş bir aralık göstermekte olup, dönem boyunca veya farklı bankalar arasında enflasyonda önemli bir değişkenlik olduğunu göstermektedir.
- *GSYH*: Büyüme oranları olduğu için çok az değişkenlik göstermektedir.

- *ROA (Aktif Kârlılığı)*: Bu kârlılık ölçütü -0,1148 ile 48,8492 arasında büyük farklılıklar göstermekte olup bazı bankaların negatif, bazılarının ise çok yüksek getiriye sahip olduğunu göstermektedir.
- *SYR (Sermaye Yeterlilik Oranı)*: Bankalar ortalama olarak %24,3923 SYR'ye sahiptir ve bu oran çok geniş bir aralıkta değişmekte olup farklı sermaye düzeylerine işaret etmektedir.
- *LYO (Likidite Yeterlilik Oranı)*: Yüksek bir ortalama ve çok yüksek bir standart sapma göstererek bankalar arasında likidite açısından önemli farklılıklar olduğunu ortaya koymaktadır.
- *TakKre (Takipteki Kredi Oranı)*: Ortalaması çok düşüktür ancak geniş bir aralığa sahiptir, bu da değişen kredi riski profillerini yansıtmaktadır.
- *KrFaiz (Tüketici Kredisi Faiz Oranı)*: Ortalaması %20,165 ile nispeten yüksek olmakla birlikte orta düzeyde bir aralığa sahiptir.

Yerli bankalar değerlendirildiğinde:

- *ROA*: Yerli bankalar, ortalama olarak, genel kümeden daha kârlı görünmektedir.
- *SYR*: Ortalama olarak genel setten daha düşüktür, bu da Yerli bankaların risk ağırlıklı varlıklarına göre daha az sermayeye sahip olabileceğini göstermektedir.
- *LYO*: Likidite yeterlilik oranının genel ortalamadan daha düşük olması ve daha az değişkenlik göstermesi, Yerli bankaların daha az likiditeye sahip olduğunu düşündürmektedir.
- *TakKre*: Yerli bankaların ortalama olarak daha düşük takipteki kredi oranına sahip olması, daha iyi kredi performansına işaret etmektedir.
- *KrFaiz*: Ortalama, benzer bir aralıkla genel set ile neredeyse aynıdır.

Yabancı bankalar değerlendirildiğinde:

- *ROA*: Yabancı bankalar çok daha düşük bir ortalama ROA'ya sahiptir ve daha az değişkenlik göstermektedir.
- *SYR*: Yerli bankalardan daha yüksektir, bu da Yabancı bankaların daha iyi sermayelendirildiklerini göstermektedir.
- *LYO*: Likidite yeterlilik oranı Yabancı bankalar için daha yüksektir, bu da daha fazla likiditeye sahip olduklarını göstermektedir.
- *TakKre*: Yabancı bankalar için daha yüksek bir ortalama takipteki kredi oranı, daha yüksek kredi riskine işaret etmektedir.

- *KrFaiz*: Ortalama faiz oranı Yerli bankalarla aynıdır.

Bu tanımlayıcı analizden elde edilen bulgular, regresyon analizine geçmeden önce her bir değişkenin genel eğilimlerinin ve dağılımlarının anlaşılmasına yardımcı olmaktadır. Yerli ve Yabancı bankalar arasındaki farklılıklar, bu iki grubun finansal göstergeler açısından farklı davranabileceğini ve uygun şekilde hesaba katılmadığı takdirde regresyon analizi sonuçlarını etkileyebileceğini göstermektedir.

Tablo 3.2: Birim Etkiler ve Zaman Etkilerin Belirlenmesi

	TYZESE			TYBESE			TYBEEÇO			TYZEEÇO			IYEÇO		
	Tüm	Yer	Yab	Tüm	Yer	Yab	Tüm	Yer	Yab	Tüm	Yer	Yab	Tüm	Yer	Yab
F-İstatistiği	0,608	0,419	1,95	7,07	7,308	5,544									
Ki-Kare							92,52	43,85	31,84	0,001	0,000	0,001	5,901	43,85	31,84
Olasılık Değeri	0,749	0,888	0,065	0,001	0,001	0,001	0,001	0,001	0,001	1,000	1,000	1,000	0,001	0,001	0,001

Tablo 3.2, panel verilerinde birim etkilerin ve zaman etkilerinin varlığını belirlemek için kullanılan çeşitli istatistiksel testleri sunmaktadır. Bu testler, panel veri analizinizde sabit etkiler mi, yoksa rassal etkiler mi kullanılacağına karar vermede temel oluşturmaktadır.

Olasılık Değeri: P-değeri olarak da adlandırılan bu değer, sıfır hipotezinin doğru olduğu varsayımıyla, en az test sırasında gözlenenler kadar uç test sonuçları elde etme olasılığını göstermektedir. Düşük bir p-değeri ($<0,05$) sıfır hipotezine karşı güçlü bir bulgu olduğunu gösterir, dolayısıyla sıfır hipotezi reddedilir.

Sonuçlar tüm örneklem (“Tüm”), Yerli sermayeli bankalar (“Yer”) ve Yabancı sermayeli bankalar (“Yab”) için sunulmuştur. Yapılan testler şunları içermektedir:

- *TYZESE (Sabit Etkiler kullanılarak Tek Yönlü Zaman Etkileri)*: Tüm ve Yerli örneklem için düşük F-istatistikleri ve yüksek p-değerleri zaman etkilerinin anlamlı olmadığını göstermektedir, ancak Yabancı sermayeli bankalar için p-değeri anlamlılık eşiğine yakındır ve olası zaman etkilerine işaret etmektedir.
- *TYBESE (Sabit Etkiler kullanılarak Tek Yönlü Birim Etkiler)*: Bütün örneklem için istatistiki açıdan anlamlıdır. Bu nedenle birim etkilerin var olduğu sonucuna varılmıştır.
- *TYBEEÇO (En çok olabilirlik kullanılarak Tek Yönlü Birim Etkileri)*: Ki-kare değerleri önemlidir ve p-değerleri hem Yerli hem de Yabancı sermayeli bankalar için çok düşüktür (0.001), bu da en çok olabilirlik tahmini kullanıldığında güçlü birim etkilerine işaret etmektedir.

- *TYZEEÇO (En çok olabilirlik kullanılarak Tek Yönlü Zaman Etkileri)*: Tüm örneklem için istatistiki olarak anlamlı çıkmamıştır. Bu nedenle zaman etkilerinin bulunmadığı çıkarımı yapılmıştır.
- *IYEÇO (En çok olabilirlik kullanılarak İki Yönlü Etkiler)*: Ki-kare değerleri anlamlıdır ve p-değerleri tüm örneklem için anlamlıdır. Bu sonuç, modelde hem zaman etkilerinin hem birim etkilerinin olduğunu ifade etmektedir. Fakat ortaya konan sonucun zaman ve birim etkilerinin varlığını sınamak için yapılacak ayrı ayrı testler ile doğrulanması gerekir.

Özetle, IYEÇO sonuçlarına göre iki yönlü etkinin varlığı ortaya konmuş olsa da F testine dayalı birim ve zaman etkinin varlığını sınamak için yapılan testlerin sonucu sadece birim etkilerin varlığına işaret etmektedir. En çok olabilirlik testine dayalı yapılan analizlerde ise tüm örneklemde birim etkilerin varlığı ortaya konulurken zaman etkilerin varlığına ilişkin testlerde sadece %10 istatistiki önem düzeyine yakın bir seviyede zaman etkilerinin varlığı Yab alt örnekleme için geçerli gözükmemektedir. Fakat F testine ilişkin sette söz konusu sonuç doğrulanmadığı için bütün örneklem için sadece birim etkilerin var olduğu kabul edilmiştir.

Tablo 3.3: Hausman Testi

Hipotez	Test Adı	Test İstatistiği			Olasılık değeri		
		Tüm	Yer	Yab	Tüm	Yer	Yab
$H_0: \sigma_u^2 = 0$	Hausman Testi						
$H_1: \sigma_u^2 \neq 0$		0,29	2,21	19,34	0,999	0,947	0,007

Hausman testi genellikle panel veri analizinde sabit etkiler modelinin mi yoksa rassal etkiler modelinin mi daha uygun olduğunu belirlemek için kullanılmaktadır. Test, tercih edilen modelin rassal etkiler olduğu yönündeki boş hipotezi, sabit etkiler olduğu yönündeki alternatif hipoteze karşı değerlendirmektedir (Hahn vd., 2011).

Hausman test istatistiği anlamlıysa (p-değeri 0,05'ten küçükse), sıfır hipotezi reddedilir, bu da sabit etkiler modelinin uygun seçim olduğunu gösterir, çünkü benzersiz hataların (ui) regresörlerle ilişkili olduğunu ve rassal etkiler tahminlerini tutarsız hale getirdiğini gösterir (Amini vd., 2012).

Test istatistiği anlamlı değilse (p-değeri 0,05'ten büyükse), sıfır hipotezi reddedilemez, bu da rassal etkiler modelinin kabul edilebilir olduğunu ve hatalar ile değişkenler arasında korelasyon olduğuna dair bir kanıt bulunmadığını gösterir (Özdemir vd., 2014).

Tüm örneklem için test istatistiği 0,29 ve olasılık değeri (p-değeri) 0.999'dur. Bu kadar yüksek bir p-değeri ile tüm örneklem için sıfır hipotezi reddedilemez. Dolayısıyla Hausman testi sonucunda tüm örneklem düzeyi için %5 istatistiksel anlamlılık düzeyinde anlamlı bulunmamıştır. Bu durum, rassal etkiler modelinin tüm örneklem için uygun olduğunu göstermektedir. Çünkü hataların değişkenlerle ilişkili olduğuna dair herhangi bir kanıt bulunmamaktadır.

Yerli sermayeli bankalar için test istatistiği 2.21 ve olasılık değeri (p-değeri) 0.947'dir. Benzer şekilde, Yerli sermayeli bankalar için p-değeri yüksektir, %5 istatistiksel anlamlılık düzeyinde anlamlı bulunmamıştır ve sıfır hipotezinin reddedilemeyeceğini göstermektedir. Dolayısıyla, rassal etkiler modelinin bu alt grup için de uygun olduğu düşünülmektedir.

Yabancı sermayeli bankalar için test istatistiği 19.34 ve olasılık değeri (p-değeri) 0.007'dir. Yabancı sermayeli bankalar için p-değeri genel eşik değer olan 0.05'in altındadır ve %5 istatistiksel anlamlılık düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Bu durum sıfır hipotezinin reddedilebileceğini göstermektedir. Dolayısıyla, Yabancı sermayeli bankalar için sabit etkiler modelinin daha uygun olduğu anlamına gelir. Çünkü hataların değişkenlerle ilişkili olduğunu gösteren kanıtlar vardır.

Dolayısıyla, Hausman testi sonuçlarına göre, Tüm örneklem ve Yerli sermayeli bankalar için genellikle rassal etkiler modelinin kullanılması gerekirken, Yabancı sermayeli bankalar için sabit etkiler modeli uygun bir seçimdir.

Tablo 3.4: Temel Varsayımların Testi

Hipotez	Test Adı	Test İstatistiği			Olasılık Değeri		
		Tüm	Yer	Yab	Tüm	Yer	Yab
H ₀ : Kesit Bağımlılık Yok H ₁ : Kesit Bağımlılık Var	Pesaran CD Testi	62,179	20,314	3,171	0,001	0,001	0,0015
H ₀ : Otokorelasyon Yok H ₁ : Otokorelasyon Var	Bhargava, Franzi ve Narendranathan'ın DW Testi Baltagi – Wu LBI Testi	0,830	0,821	1,457	Test İstatistiği <2 ise otokorelasyon önemlidir.		
		Tüm	Yer	Tüm	Yer		
H ₀ : Sabit Varyans H ₁ : Değişen Varyans	Levene, Brown ve Forsythe'nin Testi	W0:8,61 W50:8,34 W10:8,61	W0:7,76 W50:7,38 W10:7,76	0,0001 0,0001 0,0001	0,0001 0,0001 0,0001		
	Değiştirilmiş Wald Testi	Yab			17408,30	0,0001	

Tablo 3.4’de bir panel veri regresyon modelinin temel varsayımlarını kontrol etmek için kullanılan tanısal testlerin sonuçları verilmektedir. Bu testler modelin doğru belirlenip belirlenmediğini ve tahmin edicilerin güvenilir olup olmadığını göstermektedir.

Pesaran CD testi, panel verilerinde yatay kesit bağımlılığını kontrol eder. Yatay kesit bağımlılığı, hata terimleri birimler arasında korelasyon gösteriyorsa ortaya çıkabilmektedir.

Düşük p-değerleri, tüm gruplar için yatay kesit bağımlılığı olmadığı yönündeki boş hipotezin reddedildiğini göstermektedir. Dolayısıyla hem tüm örneklem hem de alt gruplar için panel verilerinde önemli yatay kesit bağımlılığı vardır.

Otokorelasyon testlerinden Bhargava, Franzi ve Narendranathan’ın DW testi, artıklarda birinci dereceden otokorelasyon olup olmadığını kontrol eder. Durbin-Watson (DW) istatistiğinin yaklaşık 2 olması otokorelasyon olmadığını, 2’nin altındaki değerler ise pozitif otokorelasyon olduğunu gösterir. Tüm test istatistiklerinin 2’den küçük olduğu göz önüne alındığında, panel verilerinde önemli pozitif otokorelasyon vardır.

Baltagi-Wu LBI testi, panel verileri için daha uygun olan bir başka otokorelasyon testidir. Test istatistikleri bir p-değeri ile değil, genellikle 2 olan kritik bir değerle karşılaştırılır. 2’den küçük değerler otokorelasyonu gösterir. Tablo 3.4’de yer alan tüm bu değerler 2’den küçük olduğu için otokorelasyonun varlığına işaret etmektedir.

Heteroskedastisite testlerinden Levene, Brown ve Forsythe testi, artıklarda sabit varyansın (homoskedastisite) varlığını değerlendirir. Boş hipotez, varyansın kesitler arasında sabit olduğunu varsaymaktadır. W0, W50 ve W10, verilerin merkezinin farklı tahminlerine dayanan test istatistiğinin farklı versiyonlarıdır. Sağlanan test istatistikleri çok düşük p-değerleri (0.0001) ile anlamlıdır ve sabit varyansın boş hipotezinin reddedildiğini göstermektedir. Dolayısıyla, verilerde değişen varyans olduğuna dair kanıt bulunmaktadır.

Değiştirilmiş Wald testi, özellikle sabit etkili panellerde değişen varyansı tespit etmek için kullanılır. Düşük p-değeri, yabancı sermayeli bankalar için panel verilerinde değişen varyansın mevcut olduğunu göstermektedir.

Bu çalışmada Tablo 3.4’de yer alan sonuçlara göre örneklemelerin tamamında değişen varyans, otokorelasyon ve kesit bağımlılığının bulunduğu ortaya konulmuştur. Bu nedenle söz konusu sorunlara dirençli tahminci üreten Driscoll-Kraay tahmincisi kullanılacaktır. Driscoll-Kraay tahmincisi üç açıdan analiz için uygun bir yöntemdir.

- *Değişen Varyans (Heteroskedastisite)*: Bir çok ekonometrik modelde, hata teriminin varyansının tüm gözlemlerde sabit olduğu varsayılır (homoskedastisite). Ancak, uygulamada, özellikle de panel verilerinde, durum çoğunlukla farklı olabilmektedir. Varyans kesitler arasında farklılık gösterebilmektedir. Driscoll-Kraay tahmincisi, paneldeki farklı birimler arasında farklı varyanslara izin vererek bu durumu telafi etmektedir (Khan, 2021).
- *Otokorelasyon*: Otokorelasyon, bir değişkenin kendi geçmiş değerleriyle korelasyonunu ifade etmektedir. Panel verilerinde bu, bir değişkenin mevcut değerinin önceki değerlerinden etkilendiği yaygın bir olgudur. Driscoll-Kraay tahmincisi, her bir panel içindeki bu otokorelasyonu düzeltmektedir (Majeed vd., 2022).
- *Yatay Kesit Bağımlılığı*: Paneldeki farklı yatay kesit birimleri arasında hata terimlerinin birbiriyle ilişkili olduğu bir durumdur. Analizdeki örneklem açısından, bankalardan oluşan bir panel veri setinde, bir bankadaki ekonomik şoklar diğer bankaları etkileyebilir. Geleneksel tahminciler bu birimler arasında bağımsızlık olduğunu varsayar ve bu da yanlış sonuçlara yol açabilmektedir. Driscoll-Kraay tahmincisi bu yatay kesit bağımlılığını hesaba katmaktadır (Yıldız ve Yıldız, 2018).

Driscoll-Kraay tahmincisi, ayrıca standart hataları yatay kesit bağımlılığı, değişen varyans ve otokorelasyonun varlığına karşı dayanıklı hale getirir. Bu, hataların uzun dönem varyansını (veya kovaryansını) tahmin etmek için kernel tabanlı bir yöntem kullanan parametrik olmayan bir yaklaşımla elde edilmektedir. Driscoll-Kraay tahmincisi, bu üç ana sorunu ele alarak panel veri analizinde daha güvenilir istatistiksel çıkarımlar yapılmasına olanak sağlamaktadır. Ürettiği standart hatalar, yukarıda bahsedilen sorunların varlığında daha isabetlidir ve daha iyi güven aralıklarına ve hipotez tahminlerine imkân tanımaktadır (Türgüt ve Çetenak, 2021).

Özetle, Driscoll-Kraay tahmincisi panel veri analizinde güçlü bir araçtır ve özellikle bağımsızlık, homoskedastisite ve otokorelasyonun olmadığı standart varsayımların ihlal edildiği veri setleri için özellikle uyumludur. Bu nedenle söz konusu sorunlara dirençli tahminci üreten Driscoll-Kraay tahmincisi kullanılarak Eşitlik 3.1'deki model analiz edilecektir.

Tablo 3.5: Modelin Analiz Sonuçları

Bağımlı Bağımsız	Katsayı			Standart Hata			Olasılık Değeri		
	Tüm	Yer	Yab	Tüm	Yer	Yab	Tüm	Yer	Yab
SYR	-0,0001	-0,1099	0,0001	0,0027	0,0711	0,0001	0,988	0,166	0,518
LYO	0,0001	0,0021	-0,0001	0,0001	0,0028	0,0001	0,373	0,475	0,077***
TakKre	0,3536	6,3883	0,0385	0,1309	25,171	0,0132	0,031**	0,807	0,023**
KrFaiz	0,0871	0,1851	0,0012	0,0162	0,0269	0,0004	0,001*	0,001*	0,037**
GoFaiz	-0,0591	-0,1333	-0,0009	0,0190	0,0186	0,0005	0,017**	0,001*	0,102
Isz	0,2626	0,4157	0,0010	0,0364	0,0579	0,0006	0,001*	0,001*	0,173
TÜFE	0,0213	0,0337	0,0001	0,0053	0,0094	0,0002	0,005*	0,009*	0,842
Gsyih	-2,9464	-5,2933	0,0294	0,8916	0,8580	0,0380	0,013**	0,001*	0,464
Sabit	23,521	40,3124	-0,2905	8,3573	8,8734	0,3521	0,026**	0,003*	0,436
Wald	40642,4	967034					0,001*	0,001*	
F-İstatistik			103,81						0,001
R ²	Tüm: 0,0136			Yer: 0,0208			Yab: 0,02220		
Gözlem Sayısı	Tüm:288			Yer: 136			Yab: 152		

* %1 düzeyinde, ** %5 düzeyinde, *** ise %10 düzeyinde anlamlılığı ifade etmektedir.

Regresyon katsayıları ile ilgili tüm değişkenler sırasıyla aşağıda değerlendirilmiştir.

SYR değişkeninin olasılık değeri tüm örneklem çeşitlerinde %10 istatistiksel anlamlılık düzeyinde anlamsızdır. Bu da SYR'nin ROA üzerindeki etkisinin farklı banka grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı olmadığını göstermektedir.

LYO değişkeninin olasılık değeri ‘Tüm’ ve ‘Yerli’ örneklem gruplarında %10 istatistiksel anlamlılık düzeyinde dahi anlamsız iken ‘Yabancı’ bankalar örneklem grubunda %10 istatistiksel anlamlılık düzeyinde anlamlıdır. LYO değişkeninin ‘Yabancı’ banka örnekleminde modelin bağımlı değişkeni olan ROA üzerindeki etkisi negatif yönlüdür. Bu örneklem grubunda LYO değişkeninde meydana gelebilecek bir birimlik değişim ROA’yı 0.0001 birim azaltmaktadır. Bu durum, Türkiye'deki yabancı bankalar için, likiditedeki küçük artışların, çok marjinal bir etkiyle de olsa, kârlılığı ters yönde etkileyebileceğini göstermektedir.

TakKre değişkeninin olasılık değeri ‘Yerli’ bankalar örneklem grubunda %10 istatistiksel anlamlılık düzeyinde anlamsızken ‘Tüm’ ve ‘Yabancı’ bankalar örneklem grubunda %5 istatistiksel anlamlılık düzeyinde anlamlıdır. TakKre değişkeninin ‘Tüm’ ve ‘Yabancı’ banka örnekleminde modelin bağımlı değişkeni olan ROA üzerindeki etkisi pozitifdir. TakKre değişkeninde meydana gelebilecek bir birimlik değişim ROA değişkenini sırası ile 0,3536 ve 0,0385 birim aynı yönde etkileyecektir. Bu durum

takipteki kredilerdeki artışın toplu örnekleme daha yüksek ROA ile ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır. Bu durum, altta yatan dinamikleri anlamak için daha fazla araştırma yapılmasını gerektirebilir. Bununla birlikte, bu etkinin 'Yerli' bankalar örnekleminde anlamlı olmaması, ancak 'Yabancı' bankalar örnekleminde 0,023 p-değeri ile yeniden önem kazanması dikkat çekicidir.

KrFaiz değişkeni 'Yabancı' bankalar örneklem grubunda %5 istatistiksel anlamlılık düzeyinde, 'Tüm' ve 'Yerli' bankalar örneklem grubunda %1 istatistiksel anlamlılık düzeyinde anlamlıdır ve ROA üzerinde güçlü bir pozitif etkiye işaret etmektedir. Tüm örneklem grubunda KrFaiz değişkeninde meydana gelebilecek bir birimlik değişim ROA'yı 'Tüm' bankalar için 0.0871, 'Yerli' bankalar için 0,1851, 'Yabancı' bankalar için 0.0012 birim arttıracaktır. Bu durum, geleneksel bankacılık gelir modelleriyle uyumlu bir bulgu olarak, daha yüksek tüketici kredisi oranlarının banka kârlılığı için faydalı olduğunu göstermektedir.

GoFaiz değişkeninin olasılık değeri 'Yabancı' bankalar örneklem grubunda %10 istatistiksel anlamlılık düzeyinde anlamsızken, 'Tüm' bankalar örneklem grubunda % 5 istatistiksel anlamlılık düzeyinde, 'Yerli' bankalar %1 istatistiksel anlamlılık düzeyinde anlamlıdır ve modelin bağımlı değişkeni olan ROA üzerindeki etkisi 'Tüm' ve 'Yerli' bankalar için negatif yönlüdür.

Isz değişkeni 'Yabancı' banka örnekleminde %10 istatistiksel anlamlılık düzeyinde anlamsız, 'Tüm' ve 'Yerli' banka örneklemlerinde %1 istatistiksel anlamlılık düzeyinde anlamlı olup modelin bağımlı değişkeni olan ROA üzerindeki etkisi pozitif yönlüdür. Bu durum daha yüksek işsizlik oranlarının bu segmentlerde artan banka kârlılığı ile ilişkili olabileceğini ima etmektedir. Bu durum, yüksek işsizlik dönemlerinde belirli bankacılık hizmetlerine olan talebin artması gibi çeşitli faktörlerden kaynaklanıyor olabilir.

TÜFE değişkeni 'Yabancı' banka örnekleminde %10 istatistiksel anlamlılık düzeyinde anlamsız, 'Tüm' ve 'Yerli' banka örneklemlerinde %1 istatistiksel anlamlılık düzeyinde anlamlı olup modelin bağımlı değişkeni olan ROA üzerindeki etkisi pozitif yönlüdür.

Son olarak, GSYH'nin ROA üzerindeki etkisi 'Tüm' bankalar örnekleminde %5 istatistiksek anlamlılık düzeyinde anlamlı ve negatif, 'Yerli' bankalar %1 istatistiksel anlamlılık düzeyinde anlamlı ve önemli ölçüde negatiftir, bu da daha büyük ekonomik

büyükliğün bu gruplarda daha düşük banka kârlılığı ile ilişkili olabileceğini düşündürmektedir. Bu durum makroekonomik büyüme ile bankacılık sektörü performansı arasındaki karmaşık ilişkiyi yansıtabilir.

Türk bankacılık sektöründe takipteki kredilerin banka kârlılığı üzerindeki belirleyicilerine ilişkin panel veri analizinin sonuçlarını değerlendiren, öncelikle modelin genel durumunu ve güvenilirliğini değerlendirmek gerekmektedir. Tüm bankalar için oldukça anlamlı olan Wald istatistiği, modelin genel anlamlılığının bir göstergesidir ve bağımsız değişkenlerin toplu olarak Aktif Kârlılığını (ROA) etkileyen faktörler hakkında anlamlı bilgiler sağladığını teyit etmektedir. Bu, modelin söz konusu karmaşık dinamikleri keşfetmedeki faydasını doğruladığı için oldukça önemli bir bulgudur.

Ayrıca, özellikle yerli bankalar için F-İstatistiğinin önemi, modelin makro ve mikroekonomik belirleyicilerin bu alt gruptaki banka kârlılığını nasıl etkilediğine dair farklılıkları yakalamadaki geçerliliğini güçlendirmektedir. Bu durum, modelin genel olarak uygulanabilir olmakla birlikte, Türk bankacılık bağlamında yerli bankalar incelendiğinde açıklayıcı gücünün özellikle güçlü olduğuna işaret etmektedir.

Ancak tüm bankalar, yerli ve yabancı olmak üzere tüm gruplar için R^2 değerlerinin düşük olması, modelin istatistiksel olarak anlamlı olmasına rağmen ROA'daki değişkenliğin sadece küçük bir kısmını açıkladığını göstermektedir. Bu durum, mevcut model çerçevesinde hesaba katılmayan diğer etkili faktörlerin varlığına işaret etmekte ve banka karlılığındaki değişkenliği daha iyi bir şekilde ortaya koyabilmek için daha geniş veya farklı bir dizi değişkene ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir.

Sabit etkiler teriminin yerli bankalar için anlamlı olması, ancak yabancı bankalar için anlamlı olmaması, özellikle yerli bankacılık ortamında bankaya özgü özelliklerin ROA'yı etkilemedeki önemini göstermektedir. Bu durum, yönetim uygulamaları, kurum kültürü veya spesifik risk yönetimi stratejileri gibi her bir bankaya özgü içsel faktörlerin, özellikle yerli bankalar için kârlılığın şekillenmesinde önemli bir role sahip olduğunu düşündürmektedir.

Bu genel model istatistikleri göz önüne alındığında, modelin takipteki kredilerin belirleyicileri ve bunların ROA üzerindeki etkileri hakkında önemli bilgiler sunmasına rağmen, açıklayıcı kapsamının sınırlı olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu modelde tanımlanan önemli değişkenler hem makroekonomik hem de mikroekonomik belirleyicileri hesaba

katarak banka kârlılığını etkileyen faktörler hakkında kısmi de olsa değerli perspektifler sunmaktadır.

Bu nedenle, olasılık değerleri ve katsayıları dikkate alınarak her bir önemli değişken ile ilgili yapılacak değerlendirme, modelin genel durumuna ilişkin bu daha geniş anlayış çerçevesinde bağlamsallaştırılacaktır. Bu yaklaşım, kullanılan analitik çerçevenin hem güçlü yönlerini hem de sınırlılıklarını kabul ederek sonuçların dengeli bir şekilde yorumlanmasını sağlamaktadır.

Bu ekonometrik analizin merkezinde, Türk bankacılık sektöründeki banka kârlılığını incelememizle doğrudan ilgili olması nedeniyle büyük önem taşıyan bir değişken olan Takipteki Kredi Oranı'nın (TakKre) incelenmesi yer almaktadır. Bulgular, TakKre'nin farklı bankacılık segmentleri arasında değişkenlik gösterse de önemli bir etkiye sahip olduğunu ortaya koymakta ve Aktif Kârlılığını (ROA) etkilemedeki önemli konumunu göstermektedir. Tüm bankaları kapsayan toplam örneklem için TakKre, ROA ile pozitif ve anlamlı bir korelasyon sergilemektedir; bu da daha yüksek takipteki kredi oranlarının şaşırtıcı bir şekilde daha iyi kârlılık ölçütleriyle ilişkili olduğunu göstermektedir. Bu mantığa aykırı sonuç, karşılık ayırma stratejilerini, vergi etkilerini veya kısa vadede kârlılık ölçütlerini etkileyebilecek diğer dolaylı faktörleri yansıtır olabilir.

Veriler yerli ve yabancı bankalar olarak ayrıştırıldığında TakKre'nin etkisinin farklılaşması dikkat çekicidir. Yerli bankalar arasında, TakKre'nin ROA üzerindeki etkisi istatistiksel anlamlılığa sahip değildir, bu da takipteki krediler ve kârlılık arasındaki ilişkinin yerel operasyonel faktörler, düzenleyici çerçeveler veya yerel bankacılık ortamına özgü risk yönetimi uygulamaları tarafından gizlenebileceğini göstermektedir. Buna karşılık, yabancı bankalar segmentinde TakKre pozitif anlamlılığını korumakta olup, bu bankalar için takipteki krediler ve kârlılık arasındaki ilişkinin daha açık olabileceğini veya belki de uluslararası deneyimleri, farklı risk yönetimi yaklaşımları veya kendi ülkelerindeki farklı düzenleyici baskılar nedeniyle farklı operasyonel ve stratejik faktörlerden etkilenebileceğini düşündürmektedir.

Farklı bankacılık bağlamlarında TakKre'nin bu şekilde incelenmesi, değişkenin banka kârlılığı söylemindeki kritik önemini teyit etmekle kalmayıp aynı zamanda Türk bankacılık ekosistemindeki karmaşık dinamikleri de göstermektedir. TakKre'nin banka türleri arasındaki farklılaşan etkisi, yerli ve yabancı bankaların kendine has özelliklerine

duyarlı özel politika müdahalelerinin ve stratejik yönetim değerlendirmelerinin ihtiyacını ortaya koymaktadır. Ayrıca, sorunlu kredilerin banka kârlılığını etkilemesinin altında yatan mekanizmaların daha derinlemesine araştırılmasına yol aarak paydaşları karar alma süreçlerinde daha geniş ekonomik, düzenleyici ve operasyonel bağlamları dikkate almaya teşvik etmektedir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Küresel finansal ekosistemin iç içe geçmiş dokusunda bankalar yalnızca parasal işlemlere aracılık eden kurumlar olarak değil, toplumların ekonomik ve finansal yapısını ayakta tutan temel unsurlar olarak ön plana çıkmaktadır. Bankaların rolü, ödemeleri veya tasarrufları kolaylaştırma gibi temel işlevlerin ötesine geçmektedir; bankalar kaynakların harekete geçirilmesinde, kredi verilmesinde ve ekonomik kalkınmanın teşvik edilmesinde önemli rol oynamaktadır. Tasarruf sahiplerinden borç alanlara fon aktararak yatırımları teşvik etmekte, işletmelerin büyümesini sağlamakta ve tüketici harcamalarını destekleyerek ulusların ekonomik kaderinin şekillenmesinde önemli bir rol oynamaktadırlar. Ayrıca bankalar, merkez bankalarının kredi oranlarını etkilediği, enflasyonu kontrol ettiği ve ekonomik büyümeyi yönettiği kanallar olarak hareket ederek para politikalarının etkili bir şekilde uygulanmasında merkezi bir rol oynamaktadır. Bankalar bir taraftan mevduat toplayarak fon yönetirken diğer taraftan birey ve kurumlara kredi vererek para piyasasının önemli aktörlerinden biri olma görevini üstlenmişlerdir. Bankaların topladıkları mevduatların vadeleri genellikle verdikleri kredilerin vadelerine nazaran daha kısadır ve bu durum bankalar için önemli bir risk teşkil eder. Mevduat sahiplerinin banka hakkında herhangi bir olumsuz istihbarat alarak vadesini beklemeden mevduatlarını çekmek istemeleri ya da ekonomik belirsizliklerin olduğu zamanlarda mevduata olan talebin azaltması gibi durumlarda bankalar ciddi derecede risk altındadır. Bankaların verdikleri kredilerin geri dönüş süresinin topladıkları mevduata göre uzun olması, özellikle ekonominin durgun olduğu dönemlerde de kullanılan kredilerin geri dönüş oranının düşük olması kârlarının ve öz sermayelerinin azalmasına sebep olabileceğinden, bankaların etkin bir kredi yönetim sistemi kurmaları gerekmektedir.

Bu kritik işlevsellik zemininde, bankaların istikrarı ve kârlılığı, bu hayati rolleri yerine getirme kabiliyetlerini doğrudan etkileyen en önemli endişeler haline gelmektedir. 'Takipteki Kredilerin Banka Kârlılığı Üzerindeki Etkisi: Panel Veri Analizi ile Bir İnceleme' başlıklı bu çalışmada, Türk bankacılık sektöründe Takipteki Kredi Oranlarının (TakKre) banka kârlılığının temel bir ölçütü olan Aktif kârlılığı (ROA) üzerindeki etkisi ampirik olarak araştırılmıştır. Çalışmanın amacı takibe düşen kredilerin banka kârlılığına etkisini değerlendirmektir. Bu amaçla çalışma Türkiye'deki yerli ve yabancı sermayeli mevduat bankalarının 2015-2022 yıllarına ait verileri kullanılarak panel veri analizi yapılmıştır.

Bu araştırmanın önemi, Türkiye'nin değişken ekonomik döngüsü, farklı bankacılık uygulamaları ve bankacılık sektörü için kendine özgü zorlukları ve fırsatları bir arada sunan düzenleyici ortamı ile karakterize edilen dinamik ekonomik ortamı bağlamında daha da artmaktadır.

Bu çalışma, kredi riski yönetimi ve finansal sağlığın kritik bir göstergesi olan takipteki krediler konusunu özel olarak ele alarak, banka kârlılığına ilişkin daha geniş çaplı literatüre önemli bir katkıda bulunmaktadır. Türkiye'de özellikle daha değişken ekonomik koşullar ve düzenleyici çerçeveler içinde hareket eden gelişmekte olan piyasa bankalarında kredi riski yönetimi ve finansal performans arasındaki etkileşime odaklanmaktadır. Araştırmanın Türk bankacılık sektörüne odaklanması, bu dinamikleri incelemek için özgün bir merceğe sunmakta ve hem bağlam açısından zengin hem de küresel olarak güncel bilgiler sağlamaktadır.

Bu tez, özellikle Türk bankacılık sektörüne odaklanarak, takipteki krediler (TGA) ve banka kârlılığı arasındaki iç içe geçmiş dinamikleri ele almaktadır. Çalışma, her biri kredi riski, takipteki krediler ve bunların bankacılık kârlılığı üzerindeki etkilerinin kritik yönlerini inceleyen üç ayrı bölüm halinde sistematik olarak yapılandırılmıştır.

Birinci Bölüm, kredi riski kavramını inceleyerek ve bunu etkileyen hem makroekonomik hem de bankaya özgü belirleyicileri tanımlayarak kredi riski ve takipteki kredilere ilişkin temel bilgileri ortaya koymaktadır. Bu bölüm, büyüme, döviz kurları, faiz oranları, enflasyon (TÜFE) ve işsizlik gibi çeşitli faktörlerin kredi/mevduat oranları, likidite yeterlilik oranları ve sermaye yeterlilik oranları gibi bankacılık göstergeleriyle nasıl etkileşime girerek kredi riski ortamını şekillendirdiğini detaylı bir şekilde incelemiştir. Ayrıca, takipteki kredilerin tanımlarını ve kapsamalarını incelerken, işle ilgili konulardan çevresel nedenlere ve bankacılık sektörüne özgü sistemik faktörlere kadar bu kredilerin ortaya çıkmasının ardındaki çok yönlü nedenleri ortaya koymaktadır.

İkinci Bölüme geçildiğinde tez, takipteki kredilerin yönetim prosedürlerine ve bunların bankacılık ekosistemi üzerindeki çok yönlü etkilerine odaklanmaktadır. Bu bölümde, takipteki kredilerin yönetimine ilişkin proaktif, eş zamanlı ve reaktif tedbirler özetlenmekte ve bu kredilerin etkilerini azaltmaya yönelik yönetim ve organizasyon yaklaşımlarının yapısal bir analizi sunulmaktadır. Bu bölüm, takipteki kredilerin aktif kalitesi, reel sektör, sermaye yeterliliği ve özellikle de banka kârlılığı üzerindeki derin etkilerine ışık tutmakta ve böylece bankaların finansal sağlığını ve operasyonel

sürdürülebilirliğini korumak için etkin takipteki kredi yönetimine duyulan kritik gereksinimin önemini göstermektedir.

Üçüncü Bölüm, Türk bankacılık sektöründe ampirik bir panel veri analizi yoluyla TGA'ların banka kârlılığı üzerindeki etkisini özel olarak inceleyerek çalışmayı sonlandırmaktadır. Banka kârlılığının ve takipteki kredilerin belirleyicilerine ilişkin mevcut literatür gözden geçirilerek, mikro ve makroekonomik belirleyicilerin Türkiye'nin kendine özgü bankacılık ortamında takipteki kredileri nasıl etkilediğine dair ayrıntılı bir analize zemin hazırlanmaktadır. Bu bölüm, kapsamlı ekonometrik modellerden yararlanarak takipteki krediler ve kârlılık arasındaki karmaşık ilişkiye dair yeni görüşler sunmakta ve farklı banka türleri arasında bu dinamikteki önemli farklılıkları göstermektedir.

Türk bankacılık sektöründe takipteki kredilerin (TGA) banka kârlılığı üzerindeki etkisine ilişkin bu araştırmanın sonucunda, panel veri analizi önemli bulgular ortaya koymuştur. Modelin güvenilirliği, Wald istatistiğinin tüm bankalar için oldukça anlamlı olmasıyla kanıtlanmış ve modelin çeşitli belirleyiciler ile Aktif Kârlılığı (ROA) arasındaki etkileşimi incelemadaki etkinliğini teyit etmiştir. Bu temel güvenilirlik, banka kârlılığını etkileyen spesifik faktörlerin daha derinlemesine araştırılması için zemin hazırlamaktadır.

Takipteki kredilerin banka kârlılığı üzerindeki etkisine ilişkin araştırmanın analiz sonuçları şu şekilde özetlenebilir.

Sermaye Yeterlilik Oranı (SYR) ve Likidite Yeterlilik Oranı (LYO) gibi bazı değişkenlerin farklı banka türleri arasında farklı önemler göstermesine rağmen, Takipteki Kredi Oranının (TKO) sürekli olarak çok önemli bir belirleyici olarak ortaya çıktığını ortaya koymaktadır. Hakim ve Sugianto (2018) ve Şenol vd. (2019)'nin yaptığı çalışmalarda, SYR' nin ROA üzerindeki etkisi negatif yönde olmuştur. Yaptığımız çalışmadaki analiz sonucunda ise SYR değişkeninin olasılık değeri tüm örneklem çeşitlerinde anlamsız çıkmıştır. Dolayısıyla bu durumda SYR'nin ROA üzerindeki etkisinin farklı ülkelerdeki farklı banka grupları arasında değişkenlik gösterebilmektedir.

Likidite Yeterlilik Oranı (LYO) değişkeni 'Tüm' ve 'Yerli' örneklem gruplarında anlamsız iken 'Yabancı' bankalar örneklem grubunda anlamlıdır ve modelin bağımlı değişkeni olan ROA üzerindeki etkisi negatif yönlüdür. Buna göre Türkiye'deki

yabancı bankaların likiditedeki artışların, çok marjinal bir etkiyle de olsa, kârlılığı ters yönde etkileyebilmektedir.

Kredi faiz (KrFaiz) değişkeni tüm örneklem grubunda anlamlıdır ve modelin bağımlı değişkeni olan ROA üzerindeki etkisi pozitif yönlüdür. Buna göre yüksek tüketici kredisi faiz oranlarının bankaların kârına olumlu katkı sağlayabilmektedir. Buna göre bankalar yüksek faizli krediden yüksek faiz getirisi elde edeceğinden bu durum kârlılıklarına doğrudan etki yaratabilecektir.

Gösterge faiz (GoFaiz) değişkeninin ‘Yabancı’ bankalar örneklem anlamsızken ‘Tüm’ ve ‘Yerli’ bankalar örneklem grubunda anlamlı ve modelin bağımlı değişkeni olan ROA üzerindeki etkisi negatif yönlüdür. Buna göre, gösterge faiz oranlarındaki artışın, özellikle yerli bankaların kârlılığını olumsuz yönde etkilediği aksine faiz oranlarındaki azalışın da banka kârlılığına olumlu etki yarattığı söylenebilir. Merkez Bankası politika faiz oranlarını düşürür diğer bir ifadeyle faiz indirimine giderse, bankaların daha ucuza fonlanmasını sağlar. Bu durum kredi faiz oranlarının da düşmesine etki edebileceğinden kredilere olan talebin artmasıyla bankaların başta komisyon gelirlerinin artışına ve genel anlamda kârlılıklarına da olumlu etki yaratabilecektir.

İşsizlik (Isz) değişkeni ‘Yabancı’ banka örnekleminde anlamsız, 'Tüm' ve 'Yerli' banka örneklemde anlamlı olup modelin bağımlı değişkeni olan ROA üzerindeki etkisi pozitif yönlüdür. Buna göre işsizliğin arttığı dönemlerde bankaların kârlılığının da arttığını bu durumun yüksek işsizlik dönemlerinde belirli bankacılık hizmetlerine olan talebin artması gibi çeşitli faktörlerden kaynaklanabileceği söylenebilir.

GSYH değişkeni ‘Yabancı’ banka örnekleminde anlamsız, 'Tüm' ve 'Yerli' banka örneklemde anlamlı olup modelin bağımlı değişkeni olan ROA üzerindeki etkisi önemli ölçüde negatif çıkmıştır. Bu durum daha büyük ekonomik büyüklüğün bu gruplarda daha düşük banka kârlılığı ile ilişkili olabileceğini göstermektedir. Işık vd. (2017) yaptıkları çalışmada makroekonomik değişkenlerden olan ekonomik büyümenin kârlılığı pozitif yönde etkilediği tespit edilmişlerdir. Bu durum makroekonomik büyüme ile bankacılık sektörü performansı arasındaki karmaşık ilişkiyi yansıtmaktadır.

Analizin sonucunda ilginç bir şekilde, takipteki krediler oranı toplam örneklemde ROA ile pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı bir korelasyon sergilemiştir, bu da daha yüksek takipteki kredilerin daha iyi kârlılık ölçütleriyle ilişkili olabileceğini düşündürmektedir. Bu beklentiler ile çelişen bulgu, bankacılık faaliyetlerinin karmaşık

yapısını ve takipteki kredilerin karşılık ayırma stratejileri veya vergi etkileri gibi dolaylı mekanizmalar yoluyla kârlılığı etkileme potansiyelini göstermektedir.

Takipteki alacakların yerli ve yabancı bankalar arasındaki farklı etkisi özellikle dikkat çekicidir; yerli bankalarda etkisi istatistiksel anlamlılığa ulaşmazken yabancı bankalarda yeniden önem kazanmaktadır. Bu farklılık, bağlamsal faktörlerin ve yerli ve yabancı bankaların Türkiye'de içinde bulundukları farklı operasyonel, düzenleyici ve stratejik ortamların taşıdığı önemi göstermektedir. Takipteki kredilerin farklı bankacılık segmentlerinde ROA'yı nasıl etkilediğine dair detaylı bir inceleme sunan bu araştırma, bankacılık sektöründeki finansal istikrar ve risk yönetimi söylemine değerli katkılar sağlamaktadır. Özellikle dinamik ve çeşitlilik arz eden Türk bankacılık ortamında kredi riskini yönetmek ve kârlılığı optimize etmek için özel yaklaşımların gerekliliğini göstermektedir.

Bu çalışmada sunulduğu üzere, takipteki krediler ile banka kârlılığı arasındaki ilişkinin araştırılması, bu çok yönlü dinamiğe ilişkin kavrayışımızı zenginleştiren bir dizi uluslararası araştırmayla hem uyum hem de farklılık göstermektedir. Özellikle, Olson ve Zoubi (2011), Buchory (2015) ve sonraki çalışmaların bulguları, farklı bankacılık bağlamlarında ve ölçeklerinde takipteki kredilerin Aktif Kârlılığı (ROA) ve Özkaynak Kârlılığı (ROE) gibi kârlılık ölçütleriyle nasıl etkileşime girdiğine dair karmaşık bir tablo sunmaktadır.

Olson ve Zoubi (2011), Buchory'nin (2015), Le,Ngo (2020) ve Siddique vd. (2020) bulgularıyla tutarlı olarak, yapmış olduğumuz analizde de takipteki krediler ile ROA arasında, takipteki kredilerin belirli koşullar altında ROA üzerinde olumlu bir etkiye sahip olabileceği gözlemlenmiştir. Dolayısıyla Türk bankacılık sektöründe, toplam örneklemin takipteki krediler ile ROA arasında beklenenin aksine pozitif bir korelasyon gösterdiğini söyleyebiliriz. Bu durum şu 5 faktör ile açıklanabilmektedir: risk telafisi, etkin risk yönetimi, karşılık ayırma stratejileri, ekonomik ortam ve düzenleyici çerçeve ve piyasa koşulları. Risk telafisi açısından bankalar, takibe düşebilecek olanlar da dahil olmak üzere daha riskli olarak algılanan krediler için daha yüksek faiz oranları talep edebilir. Genellikle bankaların kredi tahsis birimleri ve kredi pazarlama birimi, yüksek faiz oranı ile kredi verme iştahını arttıracak bir politikayı seçmiş ise, bu seçim bankanın faiz gelirini ve dolayısıyla kârlılığını artırabilir. Etkin risk yönetimi uygulamalarına sahip bankalar, takipteki kredilerle daha iyi başa çıkabilir ve kârlılık üzerindeki etkinin en aza indirilmesini sağlayabilir. Takipteki kredilerle ilişkili riskleri etkin bir şekilde yöneterek

ve azaltarak bankalar kârlılıklarını koruyabilir. Bankalar genellikle potansiyel kredi kayıpları için karşılık ayırır. Bu karşılıklar ihtiyatlı bir şekilde yönetilirse, takipteki kredilerin kârlılık üzerindeki etkisi de kontrol edilebilir. Uygun karşılık ayırma, bankaların kredi temerrütlerine karşı hazırlıklı olmalarını sağlayarak kârlılıkları üzerindeki olumsuz etkileri azaltır. Bazı ekonomik ortamlarda, daha yüksek bir takipteki kredi seviyesine daha yüksek faiz oranları eşlik edebilir ve bu da artan riski telafi edebilir. Bu durum, belirli koşullar altında takipteki krediler ile kârlılık arasında pozitif bir ilişkiye yol açabilir. Düzenleyici çerçeveler ve piyasa koşulları da bir rol oynamaktadır. Bankaların takipteki kredileri yeniden yapılandırabildiği veya sorunlu varlıklardan değer geri kazanma mekanizmalarına sahip olduğu piyasalarda, kârlılık üzerindeki olumsuz etki hafifletilebilir ve olumlu bir ilişki sürdürülebilir.

Bununla birlikte, bu çalışma, Petria vd. (2015), Hâkim ve Sugianto (2017), Işık vd. (2017), Toprak ve Talu (2017), Çiftçi ve Çiftçi (2019), Şenol vd. (2019), Rahman vd. (2020) tarafından yapılan çalışmalarda vurgulandığı üzere, takipteki kredilerin toplam kredilere oranının kârlılık ölçütleri üzerinde ağırlıklı olarak negatif bir etki gösterdiği literatürde gözlemlenen genel eğilimden ayrılmaktadır. Bu tutarsızlık, Türk bankacılık ortamında, takipteki krediler ile banka kârlılığı arasındaki ilişkiye diğer bölgelerden farklı şekilde aracılık edebilecek özgün operasyonel, düzenleyici ve ekonomik faktörlerin altını çizmektedir.

Ayrıca, Olson ve Zoubi (2011) ve Hakim ve Sugianto (2018) tarafından belirtildiği üzere, banka büyüklüğünün kârlılık üzerindeki olumlu etkisi, bu çalışmada yerli bankalar için önemli sabit etkilerde kısmi bir yankı bulmakta ve büyüklük de dahil olmak üzere bankaya özgü özelliklerin kârlılık sonuçlarında önemli bir rol oynadığını göstermektedir. Bununla birlikte, literatürde incelendiği üzere aktif büyüklüğü ve sermayenin toplam aktiflere oranının daha geniş etkileri, bu faktörlerin Türkiye bağlamında kârlılığı etkilemek için takipteki kredilerle nasıl etkileşime girdiğine dair daha kapsamlı bir yaklaşım ihtiyacının altını çizmektedir.

MENA bölgesi ve Endonezya'dan Avrupa Birliği ve diğer ülkelere kadar uzanan uluslararası çalışma kapsamı, bu çalışmanın bulgularının konumlandırılabilceği zengin bir zemin sunmaktadır. Le ve Ngo (2020), Rahman vd. (2020) ve Wu (2020) tarafından yapılan son analizlerde bildirildiği üzere, takipteki kredilerin farklı bankacılık ortamlarında ve ölçeklerinde kârlılık ölçütleri üzerindeki çeşitli etkileri, bu ilişkilerin karmaşıklığını ve ekonomik krizler gibi dış faktörlerin etkisini daha da göstermektedir.

Bu bulguları bir araya getirdiğimizde, takipteki kredilerin banka kârlılığı üzerindeki etkisinin makroekonomik faktörler, bankaya özgü özellikler ve potansiyel olarak daha geniş tarihsel ve düzenleyici çerçevelerin bir araya gelmesinden etkilenen çok yönlü bir olgu olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu çalışma, Türkiye'deki farklı bankacılık segmentleri arasında takipteki krediler-kârlılık bağlantısındaki ayrıntılı farklılıklara ışık tutarak, bankacılık sektöründe takipteki kredilerin yarattığı zorluklarla baş edebilmek için mevcut bilgi birikimini zenginleştirmekte, aynı zamanda bağlamsal olarak ayrıntılı analizlerin ve stratejilerin gerekliliğini göstermektedir.

Bu çalışma, Türk bankacılık sektöründe takipteki krediler ve banka kârlılığı arasındaki iç içe geçmiş dinamiklere ilişkin incelemeyi tamamlarken, gelecekteki akademik araştırmalar için de çeşitli yollar açmaktadır. Özellikle yabancı bankalar olmak üzere belirli bankacılık segmentlerinde takipteki krediler ile ROA arasındaki pozitif korelasyona ilişkin beklenenin aksine bulgular, geleneksel paradigmalara karşı çıkmakta ve bu ilişkiyi etkileyebilecek stratejik, operasyonel ve bağlamsal faktörlere yönelik daha derin, belki de niteliksel bir inceleme ihtiyacının altını çizmektedir. İleride yapılacak araştırmalar, bu eğilimlerin evrensel mi yoksa Türkiye'nin ekonomik ve düzenleyici ortamına özgü mü olduğunu tespit etmek için farklı gelişmekte olan piyasalar arasında karşılaştırmalı bir analizden faydalanabilir.

Ayrıca, özellikle yerel bankacılık bağlamında bankaya özgü özelliklerin oynadığı farklı rol, gelecekte yapılacak çalışmalarda banka yönetiminin, yönetsel yapılarının ve risk yönetimi uygulamalarının niteliksel yönlerinin araştırılarak bunların takipteki krediler ve kârlılık üzerindeki etkilerinin ortaya çıkarılması için verimli bir zemin oluşturmaktadır. Ek olarak, mevcut literatürden farklılıkların önerdiği gibi tarihsel ve düzenleyici bağlamların etkileri, takipteki kredilerin büyük düzenleyici değişiklikler veya ekonomik krizler öncesi ve sonrası etkilerinin evrimini inceleyen uzun dönemli bir çalışmayı gerektirmektedir.

Düşük R^2 değerlerinin de gösterdiği gibi mevcut modelin sınırlı açıklayıcı gücü göz önüne alındığında, sonraki araştırma çabaları, takipteki krediler zorlukları karşısında banka kârlılığının belirleyicileri hakkında daha kapsamlı bir anlayış kazanmak için muhtemelen teknolojinin benimsenmesi, dijital bankacılık eğilimleri ve müşteri davranışındaki değişimler gibi geleneksel olmayan faktörleri de içeren daha geniş bir değişken setini entegre etmeye odaklanabilir. Küresel bankacılık ortamının dinamik ve sürekli gelişen doğası ışığında, bu çalışma gelecekteki çalışmaları, kredi riski ve kârlılık

arasındaki karmaşık etkileşimi çözmek için yenilikçi metodolojiler ve disiplinler arası yaklaşımların kullanılmasını ve bulgularını geliştirmeye davet etmektedir. Bu sayede bankacılık uygulayıcıları ve politika yapıcılarına sürdürülebilir kârlılık ve finansal istikrar arayışında sorunlu kredilerin sunduğu zorluk ve fırsatların üstesinden gelebilmeleri için pragmatik stratejiler sunan değerli bilgiler sağlayabilir.

EKLER

Ek-1: Örneklemdaki Bankalar

Banka	Banka Türü	Sermaye türü
Akbank T.A.Ş.	Mevduat	Özel
Alternatifbank A.Ş.	Mevduat	Yabancı
Anadolubank A.Ş.	Mevduat	Özel
Arap Türk Bankası A.Ş.	Mevduat	Yabancı
Bank Mellat	Mevduat	Yabancı
Bank of Tokyo- Mitsubishi UFJ Turkey A.Ş.	Mevduat	Yabancı
Burgan Bank A.Ş.	Mevduat	Yabancı
Citibank A.Ş.	Mevduat	Yabancı
Denizbank A.Ş.	Mevduat	Yabancı
Deutsche Bank A.Ş.	Mevduat	Yabancı
Fibabanka A.Ş.	Mevduat	Özel
Finans Bank A.Ş.	Mevduat	Yabancı
Habib Bank Limited	Mevduat	Yabancı
HSBC Bank A.Ş.	Mevduat	Yabancı
ICBC Turkey Bank A.Ş.	Mevduat	Yabancı
ING Bank A.Ş.	Mevduat	Yabancı
Intesa Sanpaolo S.P.A.	Mevduat	Yabancı
Odea Bank A.Ş.	Mevduat	Yabancı
Rabobank A.Ş.	Mevduat	Yabancı
Şekerbank T.A.Ş.	Mevduat	Özel
Turkish Bank A.Ş.	Mevduat	Özel
Turkland Bank A.Ş.	Mevduat	Yabancı
Türk Ekonomi Bankası A.Ş.	Mevduat	Özel
Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası A.Ş.	Mevduat	Kamu
Türkiye Garanti Bankası A.Ş.	Mevduat	Yabancı
Türkiye Halk Bankası A.Ş.	Mevduat	Kamu
Türkiye İş Bankası A.Ş.	Mevduat	Özel
Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O.	Mevduat	Kamu
Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.	Mevduat	Özel

KAYNAKÇA

- Annas, M., Humairoh, H., & Endri, E.(2024). Macroeconomic and bank-specific factors on nonperforming loan: evidence from an emerging economy. *Calitatea*, 25(199), 155-161.
- Akbulut, T. (2003). *Ticari bankalarda kredilendirme esasları ve problemleri krediler* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, İstanbul.
- Akgüç, Ö. (2007). *Banka yönetimi ve performans analizi* (1. Basım). İstanbul: Arayış Yayınevi.
- Aksoy, A. ve Yalçın, K. (2005). *İşletme sermayesi yönetimi* (1. Basım). Ankara: Gazi Kitabevi.
- Alpay, S. (2003). *A'dan Z'ye bankacılık terimleri sözlüğü* (1. Basım). İstanbul: Toprakbank AŞ Yayınları.
- Altınok, S. ve Çetinkaya, M. (2001). 1994 Nisan, 2000 Kasım ve 2001 Şubat krizlerinin değerlendirilmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 4(1), 149-174.
- Altıntaş, M. A. (2006). *Bankacılıkta risk yönetimi ve sermaye yeterliliği: 5411 sayılı bankacılık kanunu, Basel-I ve Basel-II çerçevesinde* (1. Basım). Ankara: Turhan Kitabevi.
- Amini, S., Delgado, M. S., Henderson, D. J., & Parmeter, C. F. (2012). Fixed vs random: The Hausman test four decades later. In *Essays in honor of Jerry Hausman* (Vol. 29, pp. 479-513). London: Emerald Group Publishing Limited.
- Arslan, İ. ve Yapraklı, S. (2008). Banka kredileri ve enflasyon arasındaki ilişki: Türkiye üzerine ekonometrik bir analiz (1983-2007). *Ekonometri ve İstatistik E-Dergisi*, 7, 88-103.
- Ata, T. (2010). *Bankalarda kredi riskinin yönetimi ve bir uygulama* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa.
- Ataçoğlu, H. (2006). *Kredi riski takibi, sorunlu krediler ve erken uyarı sistemleri* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- Atan, M. (2002). *Risk yönetimi ve Türk bankacılık sektöründe bir uygulama* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Avcı, T. (2011). *Bankacılık sektöründe kredi riski yönetimi: Türk bankacılık sektöründe kredi riskini belirleyen değişkenler üzerine bir uygulama* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Babuşcu, Ş. (2005). *Bankalarda risk yönetimi* (1. Basım). İstanbul: Akademi Yayıncılık.
- Bahadır, C. (2018). *Sorunlu kredilerin yönetiminde varlık yönetim şirketlerinin rolü ve Türkiye uygulaması* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Baltagi, B.H. (1995). *Econometric analysis of panel data* (1st ed.). New York: John Wiley and Sons.
- Başar, M. ve Coşkun, M. (2006). *Bankacılık uygulamaları* (1. Basım). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını.
- Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu. (2016). *BDDK interaktif bültenler: Türk bankacılık sektörü interaktif aylık bülten*. Erişim Adresi: <https://www.bddk.org.tr/BultenAylık>
- Bankaların Likidite Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik. (2006, 1 Kasım). *T.C. Resmi Gazete* (Sayı 26333).
- Bilgin, M. H. (2003). Türkiye’de işsizliğin yapısal analizi. *Öneri Dergisi*, 5(19), 137-143.
- Buchory, H. A. (2015, 13 May). *Determinant of banking profitability in indonesian regional development bank*. Retrieved from: https://www.researchgate.net/publication/303144537_Determinants_of_banking_profitability_in_Indonesian_regional_development_bank.
- Castro, V. (2013). Macroeconomic determinants of the credit risk in the banking system: The case of the GIPSI. *Economic Modelling*, 31, 672-683.
- Ceylan, S. ve Durkaya, M. (2010). Türkiye’de kredi kullanımı-ekonomik büyüme ilişkisi. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 24(2), 21-35.
- Çarıkçı, E. (2001). 2000-2001 yılı ekonomik krizlerin sebepleri ve sonuçları. *Yeni Türkiye Dergisi*, 1(41), 475-490.

- Çiftçi, R. (2016). *Türk bankacılık sisteminde sorunlu krediler ve makroekonomik konjonktür* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Çiftçi, C. ve Çiftçi, D. D. (2019). Güçlü ekonomiye geçiş programı sonrası Türkiye’de banka kârlılığının belirleyicileri. *Sosyoekonomi*, 27(39), 111-131.
- Çubukçu, F. (2004). *Finansal krizler ve işletmelere etkileri* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Dağıdır, C. (2010). Türk bankacılık sektöründe kârlılık ve makro ekonomik değişkenlerle ilişkisi. *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, 2(1), 25-33.
- Delikanlı, İ. U. (2010). *Bankacılıkta kredi türevlerinin; hissedar değerine katkısı, etkin bir şekilde kullanımına imkan sağlayacak risk yönetimi yapılanması ve finansal raporlaması* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Demir, M. (2013). Enerji ithalatı cari açık ilişkisi, var analizi ile Türkiye üzerine bir inceleme. *Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, 5(9), 2-27.
- Dereköy, F. (2006). *Bankacılık sektöründe kredi çeşitlendirmesinin kredi riskini önlemeye yönelik etkisi ve bir uygulama* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.
- Erçel, G. (1999, 15 Eylül). 2000 yılı enflasyonu düşürme programı: Kur ve para politikası uygulaması. Erişim Adresi: <https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Yayinlar/Para+Politikasi+Metinleri/Para+Politikasi+Metinleri/>
- Erkan, S. (2015). *Bankaların donuk alacaklarının varlık yönetim şirketlerine satılması ve banka sektörü sermaye yapısı üzerindeki etkisi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Espinoza, M. R. A., & Prasad, A. (2010, 3 June). *Nonperforming loans in the GCC banking system and their macroeconomic effects*. Retrieved from: https://www.researchgate.net/publication/228201846_Nonperforming_Loans_in_the_GCC_Banking_System_and_Their_Macroeconomic_Effects.
- Gök, M. (2004). *İşgücü piyasası ve KOBİ’ler* (1. Basım). Ankara: Roma Yayınları.

- Gujarati, D. N. (2004). *Basic econometrics* (4th ed.). London: The McGraw-Hill Co.
- Gülyüz, T. (2005). *Türkiye'deki finansal piyasalar ve Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nın finansal piyasalar üzerindeki etkinliği* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli
- Güngör, G. Y. (2012). *Bankaların kurumsal kredi portföyü ve kredi riskinin ölçümü* (Yayımlanmamış Uzmanlık Tezi). Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Bankacılık ve Finansal Kuruluşlar Genel Müdürlüğü Ankara.
- Gürler, Z. (2008). *Genel ekonomi* (1. Basım). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Hahn, J., Ham, J. C., & Moon, H. R. (2011). The Hausman test and weak instruments. *Journal of Econometrics*, 160(2), 289-299.
- Hakim, L., & Sugianto, S. (2018). Determinant profitability and implications on the value of the company: Empirical study on banking industry in IDX. *International Journal of Economics and Financial Issues*, 8(1), 205-216.
- Hu, J. L., Li, Y., & Chiu, Y. H. (2004). Ownership and nonperforming loans: Evidence from Taiwan's banks. *The Developing Economies*, 42(3), 405-420.
- Işık, Ö., Noyan Yalman, İ. ve Koşaroğlu, Ş.M. (2017). Türkiye'de mevduat bankalarının kârlılığını etkileyen faktörler. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 9(1), 362-380.
- Jušćáková, Z., & Gorska, R. (2007). TPS test development and application into research on spatial abilities. *Journal for Geometry and Graphics*, 11(2), 223-236.
- Kandemir, Ş. (2006). *Finansal serbestleşme sürecinin Türk bankacılık sistemi üzerindeki etkileri* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Karaçor, Z. (2006). Öğrenen ekonomi Türkiye: Kasım 2000-Şubat 2001 krizinin öğrettikleri. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16, 379-391.
- Karamustafa, C. (2013). *Türk bankacılık sektöründe sorunlu kredilerin analizi ve uygulamaya yönelik politika önerileri* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Karluk, S. R. (2004). *Türkiye ekonomisi tarihsel gelişim yapısal ve sosyal değişim* (8. Basım). İstanbul: Beta Yayın.

- Kavcıoğlu, Ş. (2003). *Ticari bankalarda sorunlu kredilerin yönetimi çözüm yolları ve takibi* (1. Basım). İstanbul: Türkmen Kitabevi.
- Khan, S. U. D. (2021). Environmental sustainability: A clean energy aspect versus poverty. *Environmental Science and Pollution Research*, 28, 13097-13104.
- Kıran, T. (2010). *Bankacılıkta kritik başarı faktörleri ve Türkiye uygulaması* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Korkut, H. (2008). *Türkiye’de bankacılık krizleri ve gözetim otoritelerinin etkinliği* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, İstanbul.
- Koyuncu, C. ve Saka, B. (2011). Takipteki kredilerin özel sektöre verilen krediler ve yatırımlar üzerindeki etkisi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 31, 110-125.
- Kurt, D. (2023). *Türkiye’de bankacılık sektöründe kârlılığı belirleyen faktörlerin panel veri analizi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Le, T. D., & Ngo, T. (2020). The determinants of bank profitability: A crosscountry analysis, *Central Bank Review*, 20(2), 65-73
- Majeed, M. T., Luni, T., & Tahir, T. (2022). Growing green through biomass energy consumption: the role of natural resource and globalization in a world economy. *Environmental Science and Pollution Research*, 29(22), 33657-33673.
- Mavili, P. T. (2008). *Ticari bankacılıkta sorunlu krediler ve yönetimi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Mercan, M. (2013). Kredi hacmindeki değişimlerin ekonomik büyümeye etkisi: Türkiye ekonomisi için sınır testi yaklaşımı. *Bankacılar Dergisi*, 84, 54-71.
- Mirza, A. (2006). *Kredi riski yönetiminde erken uyarı sistemleri ve sorunlu kredilerin izlenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

- Nargelecekenler, M. (2011). Hisse senedi fiyatları ve fiyat/kazanç oranı ilişkisi: Panel verilerle sektörel bir analiz. *Business and Economics Research Journal*, 2(2), 165-184.
- Ocakçı, H. (2009). *Bankacılıkta risk yönetimi ve kredi riskinin çok değişkenli istatistiksel yöntemlerle incelenmesi ve uygulamalar* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Okay, E. (2002). Türk bankacılık sektöründe risk ve kriz. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Dergisi*, 2, 95-122.
- Oktar, S. ve Yüksel, S. (2015). Bankacılık krizlerinin erken uyarı sinyalleri: Türkiye üzerine bir uygulama. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(28), 37-53.
- Olson, D., & Zoubi, T. A. (2011). Efficiency and bank profitability in MENA countries, *Emerging Markets Review*, 12(2), 94-110.
- Öker, A. (2007). *Ticari bankalarda kredi ve kredi riski yönetimi: Bir uygulama* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Özdemir, Z., Yalman, İ. N. ve Karaköy, Ç. (2014, 28 Ekim). *Türkiye ve AB ülkelerinde dışa açıklığın istihdam üzerine etkileri*. Erişim Adresi: <https://www.avekon.org/proceedings/avekon05.pdf>.
- Pesaran, M. H. (2021). General diagnostic tests for cross-sectional dependence in panels. *Empirical Economics*, 60(1), 13-50.
- Petria, N., Capraru, B., & Ihnatov, I. (2015). Determinants of banks profitability: Evidence from EU 27 banking systems. *Procedia Economics and Finance*, 20, 518-524.
- Rahman, H., Yousaf, M. W., & Tabassum, N. (2020). Bank-specific and macroeconomic determinants of profitability: A revisit of Pakistani Banking sector under dynamic panel data approach. *International Journal Financial Studies*, 8(42), 2-19.
- Ranjan, R., & Dhal, S. C., (2003). Non-performing loans and terms of credit of public sector banks in India: An empirical assessment. *Occasional Papers*, 24(3), 81-121.

- Saka, B. (2010). *Takipteki kredilerin makroekonomik göstergeler üzerine etkisi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya.
- Sarıay, H.S.N. (2022) Türkiye ekonomisinde finansal açıklığın bankacılık sektörü takipteki krediler oranına etkisi. *Sakarya İktisat Dergisi*, 11(1), 104-124.
- Sayım, F. (2006, 4 Mart). *Bankalarda kredi karşılıkları sistemi ve vergisel incelemesi*. Erişim Adresi: https://www.researchgate.net/publication/294874291_Bankalarda_Kredi_Karsiliklari_Sistemi_ve_Vergisel_Inceleme
- Selçuk, B. (2010). Küresel krizin Türk finans sektörü üzerindeki etkileri. *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, 2(2), 21-27.
- Selçuk, G. (2017). *Bankacılık sektöründe muhasebe ve bağımsız denetim uygulamaları sektörde karşılaşılan riskler ve alınan önlemler ve 2001-2016 yılları arasında TMSF'ye devr olan bankaların incelenmesi* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Selimler, H. ve Eken, M. H. (2004). *Banka muhasebesi* (1. Basım). İstanbul: Der Yayınları.
- Serrano, A. S. (2001). The impact of non-performing loans on bank lending in Europe: An empirical analysis. *North American Journal of Economics and Finance*, 55, 1-12.
- Siddique, A., Masood, O., Javaria, K., & Huy, D. T. N. (2020). A comparative study of performance of commercial banks in ASIAN developing and developed countries. *Insights into Regional Development*, 2(2), 580-591.
- Sipahi, N. (2003). *Problemlı kredilerin yeniden yapılandırılması uluslararası uygulamalar ve Türkiye örneği* (Yayımlanmamış Uzmanlık Tezi). TCMB Bankacılık Ve Finansal Kuruluşlar Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Sözer, İ. A. (2010). *Bankalarda takipteki krediler: Tahminine yönelik bir model uygulaması* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, İstanbul.
- Suadiye, G. (2006). Sorunlu Kredilerin yeniden yapılandırılmasında İstanbul yaklaşımı. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(6), 1987-2011.

- Şahbaz, N. ve İnkaya, A. (2014, 23 Ekim). *Türk bankacılık sektöründe sorunlu krediler ve makro ekonomik etkileri*. Erişim Adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/202153>.
- Şahin, A. (2015, 3 Kasım). *2001 krizinden günümüze para politikası uygulamaları*. Erişim Adresi: https://www.academia.edu/16041876/2001_Krizinden_G%C3%BCn%C3%BCm%C3%BCze_Para_Politikas%C4%B1_Uygulamalar%C4%B1.
- Şapçı, F. (2014). *Credit risk management and rating* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Şenol, Z., Öncül, M. ve Alıcı, M.S. (2019). Bankalara özgü finansal risklerin banka kârlılığına etkisi. *Journal of International Management, Educational and Economics Perspectives*, 7(2), 101–109.
- Şimşek, A. R. (2007). *Kısa vadeli sermaye hareketleri ve Türkiye ekonomisine etkileri* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.
- Tabar, Ç., & Karaş, G. (2021). The effect of taxes on democracy: The case of OECD countries. *International Journal of Social Inquiry*, 14(1), 255-275.
- Taşar, M. O. (2010). Türkiye'nin güçlü ekonomiye geçiş programı ve makro ekonomik etkilerinin analizi. *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 3(1), 76-97.
- Taşkın, F. D. (2011). Türkiye'de ticari bankaların performansını etkileyen faktörler. *Ege Akademik Bakış*, 11(2), 289-298.
- Tunay, K. B. ve Tunay, N. (2024) Takipteki kredilerin durgunluklarla ve makroekonomik şoklarla etkileşimleri: Türkiye üzerine Bayesyen bir analiz. *Eurasian Business & Economics Journal*, 35, 36-60.
- Turan, Z. (2011). Dünyadaki ve Türkiye'deki krizlerin ortaya çıkış nedenleri ve ekonomik kalkınmaya etkisi. *Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi*, 4(1), 56-80.
- Türkiye Bankalar Birliği. (2010, 15 Eylül). Erişim Adresi: <https://www.tbb.org.tr/tr>.
- Tokatlı, A. S. (2011). *Türk bankacılık sektörü kredi risklerinin ölçümünde makro ekonomik kredi risk modellemesi ve stres testi uygulaması* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- Topak, M. S., & Talu, N. H. (2017). Bank specific and macroeconomic determinants of bank profitability: Evidence from Turkey. *International Journal of Economics and Financial Issues*, 7(2), 574-584.
- Türgüt, C. ve Çetenak, Ö. Ö. (2021). OECD ülkeleri örnekleminde kamu harcamaları ve makroekonomik performans ilişkisi. *Ekonomi Politika ve Finans Araştırmaları Dergisi*, 6(3), 660-680.
- Türkan, E. (2000). *Enflasyonla mücadele programı, tüketici kredileri ve muhtemel riskler* (1. Basım). İstanbul: BDDK Yayınları.
- Wooldridge, J. M. (2002). *Econometric analysis of cross section and panel data* (1st ed.). London: TheMit Press.
- Wu, M. L. (2020). Examining the internal determinants of profitability of commercial banks in China: A Panel data modeling based empirical study, *International Journal of Managerial Studies and Research*, 8(3), 1-12.
- Yağcılar, G. G. ve Demir, S. (2015). Türk bankacılık sektöründe takipteki kredi oranları üzerinde etkili olan faktörlerin belirlenmesi. *Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, 7(1), 221-229.
- Yanık, H. (2008). *Bankacılık sektörünün ekonomik kalkınmaya etkileri* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Yaslıdağ, B. (2009). *Kredi risk yönetimi ve kredi türevleri* (1. Basım). İstanbul: Türkiye Bankalar Birliği Yayınları.
- Yıldırım, K. ve Karaman, D. (2001). *Makroekonomi* (2. Basım). İstanbul: Eğitim, Sağlık Ve Bilimsel Araştırma Çalışmaları Vakfı Yayınları.
- Yıldırım, O. (2004). *Türk bankacılık sektöründe yaşanan finansal krizler (1980-2002): nedenleri, sonuçları ve ekonomik etkileri* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Yıldız, B. ve Yıldız, G. (2018). Sağlık harcamalarının ekonomik büyüme üzerindeki etkisi: Avrupa ve Merkez Asya ülkeleri örneği. *Maliye Dergisi*, 174, 203-218.
- Yıldız, Ü. (2017). BRICS ülkeleri ve Türkiye’de yüksek teknoloji ihracatı ve ekonomik büyüme ilişkisinin panel veri analizi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 53, 26-34.

- Yuca, H. (2012). *Bankacılık sektöründe takipteki krediler-teminat ilişkisi: Türk bankacılık sektörü üzerine bir uygulama* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Yücememiş, B. T., Sözer, İ. ve Sözer, İ. A. (2010). Türk bankacılık sektöründe takipteki krediler: Mukayeseli kriz performansı. *Marmara Üniversitesi Avrupa Araştırmaları Enstitüsü Avrupa Araştırmaları Dergisi*, 18(1-2), 89-119.
- Yücememiş, B. T. ve Sözer, İ. (2011). Bankalarda takipteki krediler: Türk bankacılık sektöründe takipteki kredilerin tahminine yönelik bir model uygulaması. *Finansal Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, 3(5), 43-56.
- Yükçü, S. (2007). *Yöneticiler için muhasebe: Yönetim muhasebesi* (1.Basım). İstanbul: Seçkin Yayınları.
- Yüksel, S. (2016). Bankaların takipteki krediler oranını belirleyen faktörler: Türkiye için bir model önerisi. *Bankacılar Dergisi*, 98, 41-56.
- Yüzbaşıoğlu, N. (2003). *Risk yönetimi ve bankaların denetimi* (1. Basım). İstanbul: BDDK Yayınları.

DİZİN

-G-

Gösterge Faiz, 68, 74

GSYH, v, 12, 64, 67, 68, 74, 83, 88

-İ-

İşsizlik, viii, 18, 54, 68, 74, 88

-K-

Kâr, 28

Kredi, v, viii, ix, 2, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 12,
14, 16, 18, 19, 20, 23, 25, 27, 28, 30,

31, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 45, 61, 62,
68, 70, 85, 88, 94, 95, 99, 102

-L-

Likidite, viii, xii, 19, 46, 68, 75, 87, 97

Likidite Yeterlilik Oranı, xii, 68, 75, 87

-M-

Makroekonomik, 26, 64

-T-

Takipteki Kredi, v, viii, ix, xii, 24, 25,
45, 48, 65, 68, 75, 83, 85, 87